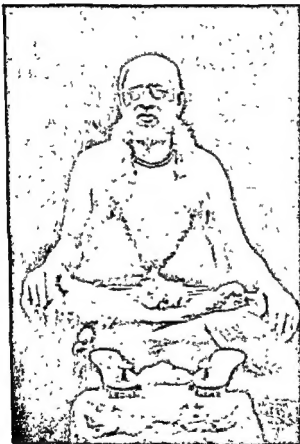

ॐ

परमहंस स्वामी ध्यानानंदजी
समाधिस्थ संवत् १९५९ कलानवा (पुण्याधर्म)

પ્રસ્તાવના

આશ્રમમાં ઘણા સન્તમહાત્માઓની વાણીનો અપ્રસિદ્ધ લજ્જનલંકાર સંચિત કરનાર અને તેને સુરક્ષિત રાખનાર પરમ પૂજ્ય સ્વામી શ્રી કથાનાનન્દજી છે, અને આ સંતોની વાણી એ તેઓશ્રીના મહાન અનુભવનું અને સતત પરિશ્રમનું ફળ છે .

આ સંતોની વાણી પ્રસિદ્ધ કરવાનો વિચાર તો ઘણા સમયથી ચાલતો હતો , પણ સંયોગોની પ્રતિકૂળતાને લીધે એ બની શક્યું નહોતું. હાલ કેટલાક લાવિક લક્ષ્નોએ દ્રવ્યની દાનેચ્છા જણાવવાથી , સંતોની વાણીના પ્રથમ પુષ્પ તરીકે આ વાણી પ્રસિદ્ધ કરવામાં આવી છે . ગુરુ મહારાજની ઈચ્છા હતી તો વળી બીજા પુષ્પ તરીકે બીજું આવું પુસ્તક પ્રસિદ્ધ થશે .

આ આશ્રમના પ્રાચીન લ'શરમાંથી આ સંતોની વાણીનું સંશોધન કરવામાં તેમ જ છપાવવામાં અને આ ગ્રન્થનો ઉપોદ્ઘાત લખવામાં મહારા પરમ મિત્ર સંતમણિ સાગરરાજે ચોતાના અમૂલ્ય સમયનો ભોગ આપીને બહુ પરિશ્રમ લીધો છે .

કહાનવા નિવાસી ભાઈ લીલાધર મૂળશંકર ભટ્ટે પણ આ ગ્રન્થની પ્રસિદ્ધિમાં લાંબો કાળ વડોદરે રહીને , ઘણો જ શ્રમ વેડીને અમૂલ્ય સેવા બતાવી છે .

લુહાણામિત્ર છાપખાનાના વ્યવસ્થાપક રા . ભાઈ અમંભાલાલ ઠેકર તરફથી આ ગ્રન્થપ્રકાશનનું કાર્ય અતિશય ત્વરાથી કર્યું છે . તેમ જ પરમહંસ મહાત્મા કલ્યાણકાસ-જીના શાગવર્ણની જયંતિના ઉત્સવ નિમિત્તે અતિ ત્વરા છતાં , બહુ કાળજીથી અને તરતી વેડીને મુદતસર કરી આપ્યું છે . આ બધા ભાઈઓનો મહારા ઉપર બહુ ઉપકાર થયો છે .

આવી રીતે આ પુસ્તક ગુજરાતના વાચકવૃન્દ આગળ મૂકતા મને ઘણો આનંદ થાય છે અને તે એટલા માટે થાય છે કે આ ગ્રન્થના વસ્તુને જો અભ્યાસદષ્ટિએ વિચારવામાં આવશે તો હરેકને જ્ઞાનનો તાલ અવશ્ય થયા વગર રહેશે જ નહીં ; પણ એ વિશે વધારે કહેવાની જરૂર નથી લાગતી , એટલે એ વિચારવાનું કાર્ય તો વાચકવૃન્દને જ સોંપું છું . ॥ ઝં ગુરુ ॥

કહાનવા બંચો ,	} અનેક મુલેજાઓ અને રને કવન્દન મહિત
તા . જાન્યુસર .	
૧૨ : ૧૦ ર૦	

ભગવાનજી .
॥ ઝં ગુરુ ॥

॥ ॐ गुरु ॥

सूचिपत्र

उपोद्घात	....	....	१ थी ६४
१ . परमहंस लावदासजी	....	....	१ थी ५४
२ . परमहंस हरिकृष्णजी	....	....	५५ थी १०६
३ . परमहंस माताजी रतनबाई	....	....	१०७ थी १२२
४ . परमहंस माताजी गौरीबाई	....	....	१२३ थी १३०
५ . परमहंस जीता मुनि नारायणजी	....	....	१३१ थी १६६
६ . परमहंस कल्याणदासजी	....	....	१६७ थी १८८

॥ ॐ सदगुरु ॥

आ ग्रन्थनी प्रसिद्धि भाटे द्रव्यनी साहाय्य करनार
आपिके अज्ञानां नाम : -

- १ : रा . रा . धीरज्जाव नरभिराम देसाई ,
मु . अक्षय . ३ . ५०]
- २ : रा . रा . अमलजी जयसिंग ,
मु . उत्तराणु (मुरत) ३ . ५०]
- ३ . अजुन धनवदनी वगेरे अदेनो तराथी ,
मु . अक्षय : ४४]
- ४ : ग . गान्धर्व केशीबा ,
मु . कल्याण (ता . जगुमर) ३ . ५०]
- ५ : ग . गारवड पत्रेन हरिगजा ,
मु . गामेडा (ता . पादरा .) ३ . ५०]
- ६ : रा . रा . बाई हरिनारायण नंदानाभाई ,
मु . अक्षय (ता . जगुमर .) ३ . ५०]
- ७ : रा . रा . अमलजी लक्ष्मण नरसिंह ,
मु . गवासड (ता . पादरा .) ३ . ५०]

અગત્યનું શુદ્ધિપત્રક

પૃષ્ઠ	લીટી	અશુદ્ધ	શુદ્ધ
૪	ઉદલી	પરમાત્માને	પરમાત્મને
૧૨	ઉદલી	યુ	યું
૧૮	૨	)	.
૨૫	ઉદલેથી ત્રીજી	મુન	મુનિ
૩૬	૧૦	મૂર્તિપૂજા	મૂર્તિપૂજા
૪૬	૬	આનુભાવિક	આનુભવિક.
૧૯	ઉદલેથી ત્રીજી	કહેવામાં	કહાડવામાં
૨૭	૧૧	વાચ્યો	વાંચ્યો
૨૭	ઉદલી	જીવનમણી	જીવન રમણી
૫૩	૧૦	ગોતિન્દ	ગોવિન્દ
૨	૪	મનાતન	મનાતન
૧૦	૯	આનંદ	આનન્દ
૧૨	ઉદલી લીટી	પર	પાર
૨૦	૧૧	પોસ લીઓ	પોસલીઓ
૩૫	૮	હૃદય	હૃદય
૩૮	ઉદલેથી બીજી	માંદ્ર રે ?	માંદ્ર રે !
૩૯	ઉદલી	હા રે ?	હાં રે !
૪૪	ઉદલેથી બીજી	જીગજી ગમત્યે	જીગજીગ પ્રત્યે
૪૮	ઉદલેથી ત્રીજી	દે.ખ	દેખ
૬૦	ઉદલી	સંપૂર્ણ	સંપૂર્ણમ્
૬૨	૪	સ્થિતિપદમાં	સ્થિતિપદમાં
૬૬	૭	વાસનાલિંગ શરીરે	વાસના લિંગશરીરે
૬૭	૧૯	ભેદ	ભેદ
”	૨૦	આત્મચક્	આત્મચક્
૭૩	૩	ખેલો	ખેલે

”	૬	વરીઓ	વરીઓ
૮૩	છેલ્લી	પણામ	પ્રણામ
૯૦	૨	તે	ન
૯૨	૨	આવે	ચાવે
૧૦૧	૧૧	ગોળારે	ગોળા રે
૧૦૧	૧૪	પુરવની	પૂરવની
૧૦૩	૧	હરિ કૃષ્ણ	હરિ કૃષ્ણ
૧૧૮	૪	નિશ્ચે જોયું	નિશ્ચે કરી જોયું
૧૨૮	૧૪	પચ્ચીસમાને	પચ્ચીસમાની
૧૩૬	૪	જાણો	જાણો
”	૫	આણો	આણો
”	૬	પરમાણો	પરમાણો
૧૪૧	૨	ઝોહંગ સોહંગ	ઝોહંગ સોહંગ શ્વાસા
૧૪૩	૧	સા	સા
૧૪૭	૯	શૂન્ય	શૂન્ય
૧૫૭	૨	હારિ કૃષ્ણ	હરિ કૃષ્ણ
૧૬૩	૧૧	મ	
૧૭૨	૧૦	તું	તું
૧૭૩	૧	તૃષ્ણાતે	તૃષ્ણાતે
૧૭૩	૧૮	વાંઘ્યાં	વાઘ્યાં
૧૭૪	૮	ચાલે	ચાલે
૧૭૬	૨	મીત	મીત
”	૬	પહોંચ	પહોંચ
૧૭૯	૩	કહું	કહું
”	”	”	”
૧૮૧	૪	પરહંસ	પરમહંસ
૧૮૪	૨	જે :	જે હું .
”	૩	તે .	તે હું

गुरु गुरु गुरुदेवकी जय ।

जय जय गुरुदेवकी जय ॥

॥ गुरु गुरु ० ॥ १ ॥

हरिगुरु सन्तनकी जय जय ।

हरिगुरु सन्तनकी जय जय ॥

॥ हरिगुरु ० ॥ २ ॥

गुरु महाराजा गुरु ।

जय जय परिव्रज्य सद्गुरु ॥

॥ गुरु ० ॥ ३ ॥

गुरु गुरु जपना ।

और सब सुपना ॥

॥ गुरु गुरु ० ॥ ४ ॥

सद्गुरुसेवा आत्मलक्ष ।

अखा भगवतो पदो पक्ष ॥ ५ ॥

जय गुरु जय गुरु अलग्न निरंजन ।

॥ जय गुरु जय गुरु ० ॥ ६ ॥

ॐ ॥ राम गुरु राम ।

अलख निरंजन राम राम ॥

॥ ॐ राम गुरु ० ॥ ७ ॥

ॐ ॥ लागी लगन मेरी रामसें ।

दोरो लग रही रे ॥

॥ ॐ ॥ लागी लगन ० ॥ ८ ॥

ॐ ॥ अनामी नाम ।

निरंजन गुरु निर्वाणी ॥

॥ निरंजन ० ॥ ९ ॥

हो जा फकीर । प्यारे ! हो जा फकीर ।

प्यारे ! हो जा ० ॥ १० ॥

छड दे दुनियावाली चाल ।

जूठी दुनियावाली चाल ।

कूडी दुनियावाली चाल । छड दे ०

तूं तो हो जा फकीर ! प्यारे हो जा ० ॥ ११ ॥

ॐ धून लागी-।

सोऽहं धून लागी ॥

॥ ॐ धून ० ॥ १२ ॥

गुरु दत्त फिरत वन वनमें ।

उन्मत्त रहत निर्गुनमें ॥

॥ गुरु दत्त ० ॥ १३ ॥

अलख निरंजन ।

तूं हि भवभंजन ॥

॥ अलख निरंजन ॥ १४ ॥

जय गुरु जय गुरु दत्त दिगंबर ।

त्रिगुणातीत स्वयं परमेश्वर ॥

॥ जय गुरु जय गुरु ॥ १५ ॥

ब्रह्मैवाहं ब्रह्मैवाहम् ।

मनबुद्धिनाहं नाहम् ॥

ब्रह्मैवाहं ब्रह्मैवाहम् ० ॥ १६ ॥

नेति नेति नेति ओ....म् ।

शान्तिः शान्तिः शान्तिः ओ....म् ॥

नेति नेति ० ॥ १७ ॥

॥ शान्तिः शान्तिः शान्तिः ओ....म् ॥ शान्तिः शान्तिः ॥०॥

॥ ॐ सद्गुरु ॥

परमहंस महात्मा

अखाजीनी प्रणालिका

अमृत गोत्र नम रामकी, हंसपरशु हरिश्चप ;
गुरुगोविन्दकी नम हि भिद्या, तम हि लया तद्रूप .
गुरु गुरु गुरुदेवकी नम !
नम नम गुरुदेवकी नम ! गुरु गुरु ०

चित्राल आश्रम,
ता. पादरा, (पडोहरा .)
१२ : क्रोडोपार : २०

सागर .

॥ ॐ प्रभुजी ॥

ૐસદ્ગુરુ

અક્ષયવૃક્ષ

(માત્ર એક જ ડાળ અહીં ચિતરવામાં આવી છે .)

ૐપરમહંસ સ્વામી પ્રધાનન્દજી

(શ્રી કાશીપુરી)

પરમહંસ મહાદેવ આચાર્ય

પરમહંસ લાલદાસજી

પરમહંસ હરિદાસજી

પરમહંસ જીતા સુનિ નારાયણજી

પરમહંસ કલ્યાણદાસજી

પરમહંસ સ્વામી પૂર્ણાનન્દજી

પરમહંસ સ્વામી ધ્યાનાનન્દજી મહારાજ

શ્રીમાન જમણાજી મહારાજ

કલ્યાણ મંગલો

ॐ

जुग जुग जीवो ! अखाजी !

॥ गुरुजी ओ....म् ॥ जुग जुग ०

जा वडभागीको छेछो जनम हो ,

ताको सनेही , सखा जी !

॥ गुरुजी ! ओ....म् ॥ जुग जुग ० ॥ १ ॥

गात वनत नाहि सदगुरुमहिमा !

शेष विरंची थक्या जी ।

॥ गुरुजी ! ओ....म् ॥ जुग जुग ० ॥ २ ॥

लालदास , हरिकृष्ण , जीवणजी ,

गौरी , रतनवा , जीताजी !

॥ गुरुजी ! ओ....म् ॥ जुग जुग ० ॥ ३ ॥

परमहंस अवधू कल्याणा !

जाग्रत नर नीरख्या जी !

॥ गुरुजी ! ओ....म् ॥ जुग जुग ० ॥ ४ ॥

सागर गुरु सुर राज प्रसादे ,

अलख अखा ओळख्या जी !

॥ गुरुजी ! ओ....म् ॥ जुग जुग ० ॥ ५ ॥

॥ ॐ सदगुरवे परमात्माने नमः ॥

ॐ नमो परमात्मने ॥ नमः गुरु श्री भगवन्त !
सत् वाणी . मन विमल हो ! हरिगुरुसन्तमहन्त ! -

गुरु गुरु गुरुदेवकी जय ।

जय जय गुरुदेवकी जय ॥

॥ गुरु गुरु गुरु ० ॥

(धून.)

ૐસદ્ગુરુ

ઉપોદ્યાત

રુ મહારાજની દયા તો અગમ દયા છે અને એ જ દયા પરમાત્માની દયા કહેવાય . આ મન્તોની વાણી રૂપી એક પરમ પૂજ્ય અને પરમ મંગલ મૂર્તિ આપણે પૂજવા માટે એ જ પરમ દયાના પુણ્યપ્રવાહમાધી આજે આપણને જડે છે . જાહ્નગમા આ વાણી અદ્ભુત દેવમૂર્તિ છે અને અન્નરંગમા આ વાણી અદ્ભુત વેદમૂર્તિ છે . સન્તોની વાણી એટલે જ વેદ-વાણી અને સત એટલે જ વેદાતીત . મન્તોની આ વાણીને જેમ જેમ વિધિપૂર્વક સેવતા જાયે છીએ અને

પચાવતા જઈયે છીએ , તેમ તેમ આ સત્યનો સાક્ષાત્કાર જરૂર જ થાય છે એમ જાતનો અનુભવ કહે છે. કહાનવા બંગલાના શ્રીમાન્ ભગવાનજી મહારાજ આ સન્તોની વાણી પ્રસિદ્ધ કરીને વેદાતીત નિર્ગુણ વસ્તુનું આ એક પરમ સુંદર સગુણ મંદિર આપણને બોલી આપે છે ; અને એથી કરીને શ્રીમાન્ ભગવાનજી મહારાજ દ્વારા આપણા ધર્મના, ઇતિહાસના તેમ જ તત્ત્વજ્ઞાનના સાહિત્યમાં એક નવો જ પડદો ઉઘડે છે . ॥ ઝગુર ॥

શ્રીમાન્ ભગવાનજી મહારાજ , સન્તોની વાણી રૂપી આ દેવમૂર્તિ અથવા વેદમૂર્તિનાં આપણને દર્શન કરાવીને , એક પુગણી પ્રણાલિકા બતાવે છે - એક માર્ગ બતાવે છે - એક રાહ બતાવે છે - 'પરમહંસ મહાત્મા કંઠ્યાણુદાસજીથી માંડીને પરમહંસ મહાત્મા અખાજી જેમનું અક્ષય નામ વેદાન્ત શબ્દની સાથે જ વળાઈ ગયેલું છે એટલે મુઠ્ઠમથાહુર છે , તે અખાજી સુધી , એક સીધી સડક છે , સીધો પ્રવાહ છે , એ નવી જ વાત આપણને તેઓ સ્પષ્ટ બતાવે છે . શ્રીમાન્ ભગવાનજી મહારાજની સાથે આ અખાજીની પ્રણાલિકાની સડક આવે પ્રકારે કરીને ભેંકાયેલી છે : પરમહંસ સ્વામી શ્રી ધ્યાનાનન્દજી મહારાજ જેમને આ ગ્રંથ આર્પણ કરવામાં આવ્યો છે તેઓ શ્રીમાન્ ભગવાનજી મહારાજના ગુરુ , એમણે પોણોસો વરસ જેટલી મુક્ત પરમહંસ કંઠ્યાણુદાસજીની સમાધિના આશ્રમમાં ગાળેલી , અને આ બધા સાહિત્યનો પુનઃપિ પુનરપિ અભ્યાસ કરેલો , પોતાને હાથે સુંદર પ્રતો ઉતારેલી અને એ જીવન છે એમ એમને સમજાયું . એક પાર હાથની લખેલી આવી શ્રી એક ન્હાનકડી ચોપડી લઈને

એક ખાવાણને એમણે બંત્રીસ રૂપિયા આપ્યા હતા . ગુરુના શબ્દને માટે આટલી લાગણી રાખીને , એમણે આ બધું સાહિત્ય રત્નભંડારની પેઠે સાચવીને સંગ્રહી રાખ્યું હતું . સ્વામી શ્રી દયાનાનંદજી મહારાજના ગુરુ સ્વામી શ્રી પૂર્ણાનંદજી પૂર્વાશ્રમમાં કહાનવા ગામના સુખી હતા . પરમહંસ મહાત્મા કલ્યાણદાસજીનો ભેટો એમને થયેલો , આ ગ્રંથમાં છેલ્લી વાણી પરમહંસ મહાત્મા કલ્યાણદાસજીની છે . કહાનવા બંગલો , ન્યાંથી આ ગ્રંથ પ્રસિદ્ધ થાય છે , તે સ્થાન પરમહંસ મહાત્મા કલ્યાણદાસજીની સમાધિનું સ્થાન છે .

પરમહંસ મહાત્મા કલ્યાણદાસજી

મહાત્મા અખાલની પ્રણાલિકાના આ પરમહંસજી છેલ્લા અગમ્ય છે કે જેઓને સમાધિ લીધે આજે બરાબર સો વર્ષ થાય છે . પોતે માટીના શરીરમાં વિલસતા હતા , ત્યારે આ રાયણના વૃક્ષ ઉપર જ એમનું આસન રહેતું હતું . કહે છે કે એક અદ્વી , એક ગિમટો અને એક છતરી એટલું રાખતા અને દેશમાં વિચરતા . ત્રડાદરાની પાસે તરસાળી ગામ છે , એ ગામને ગાંદરે મહાત્મા કલ્યાણદાસજીએ અલખ જગાવ્યો હતો . એક માધ જેતરમાં ભાત આપવા જતી હતી , તેની પાસે ખાવાણએ રોટી માગી અને માધએ બે રોટલા આપ્યા . જેતરમાં ખાનારે બેયું તો રોટલા ખૂટે જ નહીં ! બાઈને કારણ પૂછ્યું : બાઈએ કહ્યું કે ‘ ખીલું તો કંઈ બન્યું નથી પણ ખાવાણને બે રોટલા આપ્યા હતા . ’ ખાવાણ ઉપર આખા કુટુંબનો અને શેરીવાળાઓનો ભાવ થયો . કેટલોક વખત તો ભાવ આવ્યો , પણ પાછળથી ગામના લોકોને ઠીક ન લાગ્યું અને ખાવાણને આવ્યા જવાનું કહ્યું . જતી

વખતે તળાવમાં-પાણી ઉપર થઈને પાવડી પહેરીને બાવાજી-
તરસાળી છોડી ગયા. તે વખતે તરસાળીના બધા લોકોએ-
બહુ નમ્રતાથી ક્ષમા માગીને ત્યાં રહેવાની આજીજી કરી, પણ
મહાત્મા કલ્યાણદાસજી ત્યાંથી ચિત્રાલ આપ્યા આપ્યા.
ચિત્રાલ પાંદરા તાલુકાનું એક ગામ છે અને કહાનવા બંગલા-
થી એ સવા માઈલને છેટે છે. મહાત્મા કલ્યાણદાસજીને
ચિત્રાલમાં પણ તરસાળીના જેવું જ થયું. ચિત્રાલ એમણે
છોડ્યું ખરું, પણ ચિત્રાલ ઉપર એક કાયમનો ઉપકાર - એક
કાયમનું સ્મરણ તેઓ મૂકતા ગયા છે. બન્યું એવું કે બાવા-
જીએ જ્યારે ચિત્રાલને ગાંદરે અલખ જગાવ્યા ત્યારે
માઈઓ ધણી આવતી હશે, ભિક્ષા આપતી હશે, ભજન
કીર્તન સાંભળતી હશે - ગાતી હશે. એક વાર એ માઈઓએ
ક્યારે કરી કે “બાપજી! ઘર સૂનાં મૂકીને રોજ શી રીતે
ખોટી થવાય? પાંદરાનો ત્રાસ બહુ છે.” મહાત્મા કલ્યાણ-
દાસજીએ તે દિવસે વચન આપ્યું કે “માઈ! તુમ્હારે ગામ-
મેં બાંદર કશી નહીં આવ્યા.” તે દિવસથી ચિત્રાલ ગામમાં
આજ સુધી પાંદરું બિલકુલ આવતું નથી. વીસ વરસથી આ
લખનાર આ વાત જાતે જાણે છે. પાસેના ખેતરમાં પાંદરાં
આવે છે, બધાં ગામોમાં આવે છે, ખુદ કહાનવા બંગલો
જ્યાં પોતાની સમાધિ છે ત્યાં બેશુભાર-પાંદરાં આવે છે. માત્ર
ચિત્રાલમાં જ નહીં! આમ છતાં એ ચિત્રાલ એમને
છોડ્યું પડ્યું ચિત્રાલથી પોતે કહાનવે આપ્યા - કહાનવાથી
જંબુસરને રસ્તે જાગા નામની એક જગા છે, ત્યાં પહેલાં
ઘીચ અરણ્ય હતું, ત્યાં એમણે અલખ જગાવ્યા; પણ પરિ-
ચિત હરિજનોને દર્શન અને સેવાસમાગમ માટે એ
સ્થાન બહુ જ વિકટ હતું, તેથી તેમણે સ્થાન બદલવા માટે
બહુ આજીજી કરી. છેવટે આ રાયજીનું વૃક્ષ જેનાં આપણે

આજે દર્શન કરીએ છીએ તે એમણે ચોધી કહાડયું. અને એનાં ઉપર આસન જમાવ્યું. મહાત્મા અખાંલ એક સ્થળે કહે છે કે ‘ પોતાનો નિશ્ચય નવ ચળે , સામાનો સંકલ્પ જ ફળે ’ એ પ્રમાણે પૂર્ણ પુરોષોનું યદ્યથાવિચરણ , એમાં કુદરતનાં કંઈ ને કંઈ આન્તર હેતુ હોય છે . કહાનવામાં સ્વામી શ્રી પૂર્ણાનન્દજીને એટલે, તે વખતના ભગવાનજી પટેલને કહાનવાથી ચાર પાંચ ગાઉ દૂર મહી નદી ઉતરીને દર પૂર્ણિમાએ એક સંત મહાત્માનાં દર્શનસમાગમ કરવા જવાની ટેક હતી , એ સંત મહાત્માનું નામ ખાવા પ્રેમદાસજી . કહે છે કે એક વખતે મહી નદીમાં ચારે -કાંઠે પાણી આવ્યું. અને ખાવા પ્રેમદાસજીને કહાનવાના ભગવાનજી માટે બહુ ચિન્તા થવા લાગી , કે વખતે એ નદીના પૂરમાં ડૂબી જાય . ગુરુ મહારાજનું ભજન કરતા કરતા કહાનવાના પટેલ છેવટે આવી પહોંચ્યા અને ખાપજીને ચરણે પડ્યા - ખાપજીને જાણે જીવમાં જીવ આવ્યો એમ ચિન્તા દૂર થઈ . પણ તે દિવસથી ભગવાનજીને મનાઈ કરી દીધી કે હવે કદી આવવું નહીં . સાથે સાથે એવું આશીર્વાચન પણ આપ્યું કે “ થોડા વખતમાં તહેને એક જળરા સંત મહાત્મા મળશે , માટે આવવાની હવે જરૂર નથી . ”

આ સંત મહાત્મા તે પરમહંસ કલ્યાણદાસજી . લેટેલ થતાં જ ભગવાનજી પટેલે એમને પોતાના ગુરુદેવ - પોતાના ઇષ્ટદેવ તરીકે પિછાની લીધા . ત્યાગવૃત્તિ અને ફેકીરી હાલની મસ્તી તેમ જ યોગની અબધુતી પ્રમાણે એ એમનાં દસરો, એમની વાતો, હિપરથી તેમ જ એમની વાણી, હિપરથી. આપણે જોઈએ છીએ . કહે છે કે , એક વાર વડોદરાના મહારાજા શ્રીમન્ત સયાજીરાવ ખીલના કાકા શ્રીમન્ત જયસિંહરાવ ગાયકવાડ , મહાત્મા કલ્યાણદાસજીના દર્શનાર્થે આવ્યા હતા .

એમણે નાસુરના હઠીલા દરદમું નિવેદન કર્યું. મહાત્મા કંથ્યાણ-
દાસજીએ પોતાની ધુણીની ખાખ આપીને કહ્યું કે, ‘મધ
અને માંસ એ બે વર્જ્ય કરવાથી નાસુર, જરૂર મટી જશે.’
અને તે પ્રમાણે મોટા દાક્તરોથી નહીં મટેલું, એવું દર્દ બાવા-
જીના વચનથી મટી ગયું. જયસિંહરાવ ગાયકવાડે પહેલાં
તો સોના મહોરો અને એવું દ્રવ્ય ભેટ મૂકેલું, પણ એ તો
ખાખજીએ લોકોમાં વહેંચાવી દીધું અને તેથી તે પછી
પોતાની માદગિરી માટે કેંને કેં સ્વીકારવા ગહુ આજીજી કરી.
આ ઉપરથી પોતે કહ્યું કે, ‘ઘોડા વખતમાં ગુરુમહારાજના
હુકમથી સમાધિ લેવાનું થશે અને એટલા માટે તું એક
ખંડો ખંધાવી મૂક. એમાં હું રહીશ.’ અત્યારે સમાધિ
ઉપર જે ખંડો છે, તે શ્રીમન્ત જયસિંહરાવ ગાયકવાડે પહે-
લેથી ખંધાવેલો અને પછી પોતે સમાધિ લીધેલી. તે ઉપરથી
જ આ સ્થાન ખંડો એ નામથી પ્રસિદ્ધિ પામ્યું છે. હજારો
માણસો વચ્ચે વાજતે ગાજતે ઉત્તમવર્ણક પોતે વાત કરતાં
કરતાં* શ્રદ્ધારંધ્રમાં પ્રાણનો લય કર્યો અને ઝં શાન્તિ. કહે છે
કે સમાધિ લીધા પછી તો મુરતમાં એમના ધીન લકતોને

* તે વખતે જેવા સરકારને બદલે અંગ્રેજ સરકાર દુરતની જ
બદલાઈ હતી, (ઇ. સ ૧૮૨૦) તેથી તે સમયના અંગ્રેજ કલેક્ટર
મિ. ડેન્ડે મહાત્મા કંથ્યાણદાસજીને જવતા સમાધિ લેવાની મનાઈ મોખી
હતી. ઉપર કહેલું એવી સરતે સમાધિ લેવા દીધી હતી કે એની પર
સમાધિ લેવામાં આવે. સમાધિ લેતી વખતે એ દાખર રહ્યા અને પરમ-
હંસ મહાત્મા કંથ્યાણદાસજીએ એની જ સાથે ઠેક મુખી વાનો કર્યો
કરી. ‘એને સમજાવ્યું કે’ ગુરુને હુકમ એટલે પરમાત્માનો હુકમ’ અને
‘જે પરમાત્માનો હુકમ પાળે છે, તે પરમાત્માની સાથે એક થાય છે.’
મિ. ડેન્ડે આ મહાત્માની હાજીતનો રિપોર્ટ કર્યો હતો, અને તે ઉપરથી
મિ. કમ્પબેલના ઝંડીટિયરમાં આ વિશે લખેલ છે.

જુલો - ઝંડીટિયર, વૉ. ૨. ૧૪: ૫ ૫૬૫.

દર્શન દીધાં હતાં . ન્હાનો મ્હોટા ચમત્કારોની આખી બહુ બહુ વાંતો ચિત્રાલ , કેહાનવા અને બીજાં ગામોમાં ચાલે છે . પરમહંસ મહાત્મા કેલ્યાણદાસજીને ચિત્રાલ , કેહાનવા અને બીજાં આસપાસનાં ગામોના લોકો પોતાના ગુરુની પેઠે ગણે છે , એમની સમાધિ પૂજે છે અને ભાવથી માન આપે છે . જો કે મહાત્મા કેલ્યાણદાસજીને કોઈ પંથ કે કોઈ ધર્મ ચલાવવાનો હતો જ નહીં . તેઓ તો અખધૂત છે , ઉન્મત્ત જોગી છે - જેવા કે ગુરુદત્ત અખધૂત ! એમની તો પળેપળની એક જ ધૂન :-

જય ગુરુ જય ગુરુ દત્ત દિગંબર -

ત્રિગુણાંતીત સ્વયં પરમેશ્વર ! જય ગુરુ ०

એમની વાણી જશ જોઈયે . પોતાના અખધૂત હાલતું નિરૂપણ તેઓ કેવું કરે છે :-

કવિત

કોઈ જોગી જંગમસુ લસમ ચડાયે અંગ ,
માયાકે કિયે રંગ ભટકત ભમત હે ।
દિગંબર મુનિ જોય , સાધુ સન્ત બહુ સોય ,
તામેં બચ્ચો નાહી કોય । મોહનીસ્વરૂપ હે ।
ત્યાગી સખ માવાકો , લાગી લેહ સમનામ ,
શ્રમના જગત ભાગી । કેલ્યાણકુડી કહત હે ।
પૂતારી માયાને સખ જગ ધૂત વિથો ।
ધૂતે બિન રહ્યો એક ઐસો અખધૂત હે ।

(સંતોની વાણી , પૃ. ૧૭૨ .)

અને , મહાત્મા કેલ્યાણદાસજીનો ઠાકુરબોધ ! જેના અન્તરમાં કુદ્દ એટલે પડદો છે , જેના અન્તરમાં આંટી છે તેતું

સમજ વે, ભાઈ ! તું ? સાંધ સાચા કરો !
આપણી ફિકર કર આપ જોજો !
રામરહિમકો દેખ , દેદાર કર ,
નામ લોલીન કાહે ન ગાવે ?

હકીકત કલ્યાણુ દર્વેશ દુનિયાકે ખીચ !
હક આલે તખ હક પાવે . ... ..
(સન્તોની વાણી , ૫ ૧૭૬)

મહાત્મા કલ્યાણુદાસજીનો કાફરખોદ કહે છે કે હીન્દુ યે કાફર નહીં અને સુસલમાને કાફર નહીં ; જેના દિલમાં કુદ્ર એટલે કૂડકપટનો પડદો હોય , આંટી હોય તે કાફર , અને એ પડદો , એ આંટી દૂર થાય તો જ પાક દેદાર એટલે આત્મદર્શન થાય અને એટલા માટે જ સન્ત પુરુષોની સેવા , એમનો સત્સંગ અને એમની વાણીનું મનન . આટલા માટે જ ફકીરો શિખવે છે કે

દિલ સફા તો દેદારકા નફા .

આર્યોના વેદાન્તમાં પણ વૈરાગ્ય , વિવેક , પદ્મસંપત્તિ અને તે પછી જ મુમુક્ષુતા આવે છે . કંમે કંમે પગથિયે પગથિયે જીવાત્મા ચઢે તો જ મુમુક્ષુતા જાગે અને ટકે . નહીં તો મહાત્મા કલ્યાણુદાસજીનો જ્ઞાનનો આબુક સૌ કોઈને માટે તૈયાર છે :-

કહેણીવાળા રે ! રહેણી વિના રદ મળશે ;
રહેણી વિના તમે રદ મળીને , અનજે મારગ ચડશે . કં ૧

અતીત થઈને ભગવા પહેરી , બહુત ગોળા ધરશે ,
જંતર મંતર મ્હોટા થઈને , દ્રવ્ય પરાયો હરશે ! કં ૨

બહાનાં બંધી છાપા વિલક , 'વાદ' થલેરો કરો !

પરને શિખામણુ દેઠને , ચેટ તમારું ભરગો ! ૬૦ ૩

આતમ તત્ત્વ એક ન બિન્યો , દેખત ફેરા કરો !

કહે કંઠ્યાણુ અમીરસ હોતીને , કિયે ઠેકાણે કરો ? ૬૦ ૪

(સન્તોની વાણી , પૃ. ૧૭૦)

સમ ઘટ સરખા સમ ! સાધો !

મજ ઘટ સરખા સમ ' —

આ જ અનુભવનું નામ જ્ઞાન . એમાં ધોળાં ભગવાં
કંઈ ચાલે નહીં ! એમાં દેશ વેષ ચાલે નહીં . સત્
એટલે જ ત્રિકાંલાખાધિત અને એમાં રહેલું અને કહેણીનો
વિરોધ એટલે જ મનની મમતા . એ મમતાને નાશ એ જ
મનનું મરવું અને પરમહંસ કંઠ્યાણુદાસજી શિખવે છે કે

ભક્તિ , જ્ઞાન , વૈરાગ્ય છે , જો શુભ વિચાર આવે રે ,
કંઠ્યાણુ કહે રે આ નરને તો , આ જ ફેરા ફાવે રે !
મહુચરનાં વચન હૃદે ધરો .

શુભ રે ક્યાં પણ ગરબ નહીં , ગરબ વિના જ્ઞાન ન આવે રે ;
જ્ઞાન વિના નર પાને બેવા , એ નર નારીમા નાવે રે !
સદ્ગુરુનાં વચન હૃદે ધરો .

(સન્તોની વાણી . પૃ. ૧૭૩)

કહે છે કે , નીચેનું ભજન પરમહંસ કંઠ્યાણુદાસજીએ
ચિત્રાલના લોકોને કહેલું છે , પણ એ સૌ ઠોઠને મહત્ત્વનું છે

શું જલે ભક્તિ વનચર વગડાના રે વાસી રે !

પાસે જઠને પ્રગોઠીએ તો નિશ્ચે જલે ન્દાસી રે !

શું જલે ભક્તિ ૦ ૧

સાધુ પુરુષનો સખ ન કીધો ! આપોઆપ ઉદાસી !

રવપાંપાં શાં વનમાં જમવાં ! ખૂંટી વાતો ભાસી રે !

શું જલે ભક્તિ ૦ ૨

ક્યાંથી આવ્યા ? ક્યાં જવું છે ? જોયું નાહી તપાસી ।
આત્મદષ્ટિનો મર્મ ન જાણ્યો । હરિ વિના યહ હાંસી રે ।
શું જાણે ભક્તિ ૦ ૩

હશે કલ્યાણ રઘુનાથ ભજનસે , ઘટમાં ગંગા કાસી રે ।
શું જાણે ભક્તિ વનચર વગડાનાં રે વાસી ૧ ।
શું જાણે ભક્તિ ૦ ૪

પરમહંસ કલ્યાણદાસજીની પહેલી જ સાખી :-

લાલ ગુરુ પરમાત્મા , ત્રિગુણાત્માની ટેક ,
હરિકૃષ્ણ , જીવણ , નારાયણમાં જોલણહારો એક . -
ગુરુ ગુરુ ગુરુદેવકી જય ।
જય જય ગુરુદેવકી જય । ૭

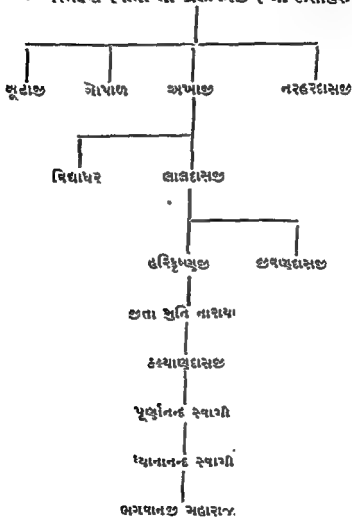
આ સાખી આપણને પરમહંસ કલ્યાણદાસજી
મહારાજના ગુરુ પરમહંસ જીતા સુનિ નારાયણનાં
દર્શન કરાવે છે અને તેથી પણ આગળ ઠેક પરમહંસ
લાલદાસજી સુધી લઈ જાય છે . કહાનવા ખંગલાતું
ઝાડ મહાત્મા અખાલ સુધી આવી રીતે પહોંચે છે :-

ૐ

ૐ પરમહંસ સ્વામી શ્રી બ્રહ્માનન્દજી .

(શ્રી કાશીપુરી .)

ૐ પરમદસ રવામી શ્રી અધાનનંદ (શ્રી હાશીપુરી .)

અખાલને પ્રદ્યાનન્દ સ્વામી કાશીમાં મળ્યા અને તે પછી અખાલની જેટલી વાણી પ્રસિદ્ધ થઈ છે તેટલી જ બીજી અપ્રસિદ્ધ વાણી આ બંગલાના લજ્જનલંકારમાં છે, અને એમાં બહુ અદ્ભુત વાતો છે. સંતોની વાતો જ અદ્ભુત છે - સંતો જાતે જ અદ્ભુત છે. પ્રદ્યાનન્દ સ્વામીના ચાર શિષ્યો :- ખૂટાલ, ગોપાળ, અખાલ અને નરહર. એક આવી સાખી સંતોમાં પ્રચલિત છે :-

અખાલે કર્યો ડખા, ગોપાળે કરી ઘંસ ;

ખૂટે કર્યો ફટા, નરહરને ફહે શીરાવા બેસ .

ૐ હરિગુરુસંતનકી જય જય ॥ હરિગુરુ ૦ ॥

અખાલ (ઇ. સ. ૧૭૦૫) અને કલ્યાણુદાસજી (ઇ. સ. ૧૮૨૦) વચ્ચે ૧૧૫ વર્ષ થયાં . કલ્યાણુદાસજીને આજે ૧૦૦ વરસ થયાં ॥ ૐ ॥ હરિગુરુ ॥

અખાલ પછી લાલદાસજી તેમ લાલદાસજીની સાથે અખાલની પાસેથી ઉપદેશ મળ્યો હોય એવા એક બીજા વિદ્યાધર સ્વામી થયા છે અને લાલદાસજીમાંથી જેમ હરિકૃષ્ણજી અને જીવણદાસજી, તેમ વિદ્યાધરમાંથી પણ એક લાંબી ડાળ ચાલે છે, અને એમાં ઘણા સંતોનાં નામ આવે છે . જીવણદાસજી પછી પણ વખતગિર અને પછી બીજાં નામો આવે છે, તેમજ હરિકૃષ્ણજી પછી જીતા મુનિ નારાયણુનું નામ આવે છે, તેમ બીજાં ઘણાં નામો આવે છે અને એ દરેકની નીચે લાંબાં ડાળ અને પાંખડાં ચાલે છે અને આ પ્રમાણે આ અખાલનું ઝાડ એવું તો મ્હોટું ગંભીર અને ઘટાદાર અક્ષય વૃક્ષ થાય ॥ કે એમાંથી ગુજરાતના મ્હોટા મ્હોટા ભક્તોનાં, સંતોનાં અને આચાર્યોનાં આપણને દર્શન થાય છે . વિદ્યાધર, હરિકૃષ્ણજી, જીવણદાસજી અને જીતા

મુનિ નારાયણ જેમનું આશ્રમસ્થાન મુરત, અશ્વિની કુંભારને સામે આરે ઉત્તરેશ્વર નજીક છે) એમનાં ડાળનો વિસ્તાર જળરો છે - શાખા પ્રશાખાઓ બહુ ફેલાયલી છે : 'પણ આપણે એ બધી વિસ્તારી વિગતમાં નહીં ઉતરીએ . માત્ર એ બધા હરિગુરુસન્તોનું આપણે અદબદ સ્મરણ કરીશું અને એમનો જયજયકાર ગાશું :-

હરિગુરુસન્તનકી જય જય !

હરિગુરુસન્તનકી ॥

મહાત્મા કલ્યાણદાસજીની એક સાખીએ આપણને આટલું સન્તસ્મરણ કરાવ્યું અને હવે આપણે

પરમહંસ મહાત્મા જીતા મુનિ નારાયણ

નાં દર્શન તરફ વળીશું . કલ્યાણદાસ મહારાજના ગુરુ જીતા મુનિ નારાયણનો નિવાસ મુરતની પાસે અમરોલીમાં હતો . એમનું પહેલું લજન જ એમની બધી વાત કહી દે છે :-

સો કરીએ , સો કરીએ , સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ ;
એક હું-તુંને પરહરીએ , સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ .

સન્તોની વાણી ૫. ૧૩૩

પરમહંસ કલ્યાણદાસજીની પેઠે એમના ગુરુ પરમહંસ જીતા મુનિ નારાયણની પણ બહુ અદ્ભુત વાતો મુરત પાસેનાં ઉત્તરાણ, અમરોલી વગેરે ગામોમાં ચાલે છે . ઉત્તરાણનો એમનો ન્હાનકડો , પરમ શાન્ત અને સુંદર આશ્રમ સાખી નદીને કિનારે અશ્વિનીકુંભારની ખરાબર સામે છે . પોતે ઘણું ખડું અબપૂત હાલમાં જ રહેતા અને

કોઈ કોઈ વાર જ્ઞાનચર્ચા પણ કરતા . ગોવાળીઆના છોકરાઓ અને બીજાઓ ઢોર ચરાવવા આવે , તેમની બધાની સાથે બાવાજી ખેડ્યાં જ કરતા . કહે છે કે કોઈ કોઈ વાર તો ધૂળમાંથી અને કાંકરામાંથી સાકર બનાવી દેતા ! ખરે , મહાપુરુષોની લીલા અદ્ભુત છે , અને એમની વાણી તો ખરેખર જ એવી અદ્ભુત છે કે જે ધૂળ અને માટી પણ એને પથ્ય - પૂર્વક સેવે તો જરૂર જ ધૂળ અને માટીને પણ એ સાકર જ બનાવી દે . આપણે એમનાં વચનામૃતથી પાવન થઈએ :-

હા રે , ભાઈ ! માયાથી તો ડરીએ ,
પરભુને ન્હાલા કરીએ ,
એક રામ રામ એવરીએ -

સુમરણ સો કરીએ - સો કરીએ સો ૦ ૩

શ્વાસોશ્વાસે સુમરણ કરીએ ,
એવો ભાવ જ નિમ્ને ધરીએ ,
તો નારાયણને વરીએ -

સુમરણ સો કરીએ - સો કરીએ સો ૦ ૪

* કહે ■ કે , તાપીને સામે કિનારે બીજ એક બાવાજીનું આસન હતું. તેઓ પણ એવા જ અબધૂત હતા . આ બન્ને મન્તો ધણી વાર નદી કતરીને પરસ્પર એકઠા થતા . મહાત્મા શ્રીમન્નૃસિંહાચાર્યજીની સાથે જેમનું નામ જોડાયલું છે તે બ્રહ્મચારીજી શ્રીમાન્ મોહનલાલજી તથા મહાત્મા મંતરામજી તથા મહાત્મા ચિદાનન્દજી અને બીજા એવા કેટલાક મહાત્માઓના નામો પરમહંસ જીતા સુનિ નારાયણની સાથે બ્રહ્મચર્યના ડાળા પાખડામાં આવે છે , પણ જે બધા ડાળા પાખડા અને પાંદડા વાળુ આખું બ્રહ્મચર્ય અર્હી ચિતર્યું નથી પરમહંસ સ્વામી શ્રી બ્રહ્માનન્દજીની કે મહાત્મા અખાણથી માડીને અત્યાર સુધીની બધી સાખાઓ સાથે જે પૂરેપૂર જાડ દહેવામાં આવે તો દૃઢ્ય સો કરતા પણ વધારે મંત પુરોના નામ જડે અને જે સાખાઓ ક્યાની ક્યાયે ફેલાયતી નીકળે ! ॥ ૐ સદગુરુ ॥

મન , પવનને એક જ કરીએ ,
ત્યારે પોતે પોતામાં બળીએ ,
મુનિ જીતા એવી તરીએ -

ગુમરણ સો કરીએ - સો કરીએ . સો ૦ ૫

પરમાત્મપ્રાપ્તિ માટે પોતે કયાં સાધનોને સર્વોપરિ
મહત્ત્વ આપે છે , એ પોતાનો અનુભવ પોતાની વાણીમાં
વિસ્તારથી ગાય છે . આપણે આપણાં કર્ણુદ્વારને પવિત્ર
કરીએ :-

લગ રહીએ , લગ રહીએ , હરિશું લગ રહીએ , લગ રહીએ ;
સદ્ગુરુને સારણે જઈએ , હરિશું લગ રહીએ , લગ રહીએ .

લગ રહીએ ૦ ૧

સદ્ગુરુની કિરપા યારો ,
ત્યારે આત્મરામ ચિન્હારો ,
ત્યારે જનમ , મરણ બે જારો -
હરિશું લગ રહીએ , લગ રહીએ , લગ રહીએ ૦ ૨

* * *

મુનિ જીતા કહે લગે માનો
સદ્ગુરુનું વચન પ્રમાણો ,
લૂંટી મમતા યાને તાણો ? -
હરિશું લગ રહીએ , લગ રહીએ , લગ રહીએ ૦ ૫

(સન્તોની વાણી , ૫ . ૧૩૪)

અને આ ભજન પણ ઊંડી ઊંડી અસલી રાહની વાતો
આપણને શિખવે છે :-

તે કહીએ , તે કહીએ , સાધુ તે કહીએ , તે કહીએ ;
જે માન ગુમાવ ન કહીએ , સાધુ તે કહીએ , તે કહીએ .

તે કહીએ ૦ ૨

જે રોમ રોમ રંગ લાગ્યો ,
તેના દલનો ધાંખો લાગ્યો ,
મન વાણીથી રહે આધો -

સાધુ તે કહીએ , તે કહીએ , તે ૦ ૧

જે આઠે ખોર ઉદાસી ,
સાધુ ઉન્મુનિના વાસી ,
તેને શું કર્યો ચોરાસી ? -

સાધુ તે કહીએ , તે કહીએ , તે ૦ ૩

જે મન ધ્યાન સુરતસેં ધાયે ,
સોહંબ શબ્દે સમાયે ,
એક રામ રામ શબ્દ ગાયે . -

સાધુ તે કહીએ , તે કહીએ , તે ૦ ૪

જે સુરત નૂરતને બણે ,
તે ધૂન શૂન્યમાં આણે ,
પણી જોગમાયા પરમાણે . -

સાધુ તે કહીએ , તે કહીએ , તે ૦ ૫

શુનિ છતાં તે શું બણે ?
શુર હરિકૃષ્ણથી એ માણે ,
જે ભાવ ભક્તિ પરમાણે . -

સાધુ તે કહીએ , તે કહીએ , તે ૦ ૬

(સત્તાની વાણી , ૫. ૧૩૭ .)

આ આખું ભજન અલખના દેશનો અસહી રાહ
ઉઘાડી આપે છે. ' જે આઠે ખોર ઉદાસી , સાધુ ઉન્મુનિના
વાસી ' - એ આ મહાત્માના હાલ છે અને હાલ એટલે
ચડે ને ઉતરે એવા તાણુતના ફકીરોની પેઠે હંગામી હાલ
નહીં , પણ એ એમની ભૂમિકા કે જ્યાં તેઓ સ્થિત
છે . જુઓ ' સ્થિતપ્રજ્ઞ . ' મ . ગી . અ . ॥ ૨ ॥ અને આ
એમની અન્દરની ધૂન અને એમનો સ્વાનુભવ :-

બ્રહ્મૈવાહં બ્રહ્મૈવાહમ્ ।

મનવુદ્ધિઃ નાહં નાહમ્ ॥

॥ બ્રહ્મૈવાહં બ્રહ્મૈવાહમ્ ॥

‘ સુરત નૂરતને જાણે, તે ધૂન શૂન્યમાં આણે ’—આ
એમની સમજણ છે : પણ આ બ્રહ્મસમાધિ અને આ
શૂન્યમાં ધૂન એટલે ‘ શૂન્યવાદ ’ (નિહિલિઝમ) નહીં ,
બિપરછલું જ્ઞાન નહીં . એટલું જ નહીં , પણ આ જ્ઞાન એટલે
યોગની સુપુત્રિ પણ નહીં . કેવલ અદ્વૈતનો કમે કમે
જીવાત્માને અનુભવ થઈને એવો સર્વાત્મભાવ થાય કે જેવો
આપણે સન્તપુરુષોનાં જીવનોમાં જોઈએ છીએ અને બાણીએ
છીએ . સૂક્ષ્મ , સૂક્ષ્મ અને કારણ શરીરોનાં જીવાત્માનાં
વળગણો , મન , બુદ્ધિ અને ચિત્તના તેની સાથેના સૂક્ષ્મ
સંબંધો , તેનાં બધાં પરિણામો અને તેનાં સર્વતાં નિવારણો ,
આ બધું વિધિપૂર્વક બન્યા વગર શૂન્યમાં ધૂન આવતી જ
નથી . એ અનુભવ બુદ્ધિ બોલ્યાં કરે એટલું જ , પણ શાન્તિ
અને સંતપણું આવતાં નથી , અને સુરત નૂરત રૂપી
એલા અંદર એતતા જ નથી ! વેદાન્ત જ્ઞાનના પ્રત્યક્ષ
અનુભવ માટે સૌથી પહેલું તો વૈરાગ્ય જોઈએ અને વૈરાગ્ય
ખરેખર આવે ત્યારે જ સુમુક્ષુને ગુરુનાં દર્શન થાય ;
પાંચભૌતિક-ભૂતિઓ બધી થે નાશવન્ત અને જૂઠી , એ વેદાન્તનો
સૌથી અગત્યનો અને દરેક સુમુક્ષુએ વારે વારે ગોખી ગોખી
ને પચાવવાનો સિદ્ધાન્ત છે ; આમ છતાં પણ ગુરુની ભૂતિ
નાશવન્ત હોવા છતાં , ગોવિન્દરૂપ માનવામાં આવે છે .
આવા મહાત્માઓનો અનુભવ કહે છે કે શબ્દ પોતે ગુરુ છે -
ગુરુ પોતે શબ્દ છે . જીવતા દેહથી જેમ છાયા જુદી પાડી
ચકાતી નથી , તેમ શબ્દને ગુરુથી અને ગુરુને શબ્દથી
કદાપિ જુદા પાડીને ઓળખી શકતાં નથી . જો ગુરુને અને

શાકુન્તલે જુદા પાડવામાં આવે તે જીવને અને બ્રહ્મને પણ
જુદા જ રહેવું પડે ! આટલા માટે જ સતોની વાણીના
મંગલાચારણમાં જ અક્ષયગીતાની આ લીટીઓ આપણે
જોઈએ છીએ :-

ગુરુ ગોવિન્દ , ગોવિન્દ ગુરુ નામ સુગલ રૂપ એક ;
તેને સત્ય નીચા નથી , કરે શુદ્ધિમાને વિવેક .

પરાત્પર પરબ્રહ્મ જે , તે મનવાણીને અગમ્ય ;
તેનો ભક્ષ આપી શકે , તે માટે ગુરુ તે બ્રહ્મ .

શ્યામ , શકર , બિડાવ , ખર , તેના ટોળાનો જે જાંત ,
તેને મૂકે હરિ કરી , જેને મળે મદગુરુ સંત .

ગુરુમહિમા છે અતિ ધણી , કા સમજે સંત સુજાણ ;
તે ગુરુગોવિન્દએકતા બળે , જેને લાગ્યા સદ્ગુરુબાણ .

જેમ રવિ દેખાડે રવિધામને , તેમ ગુરુ દેખાડે રામ ;
તે માટે હરિ તે ગુરુ , ગુરુ ગોવિન્દ એકું નામ .

'ચિન્મય' શબ્દ તે સંતત , જે ગુરુગોવિન્દએકતા બળે ;
જેમ ખીખા માહે રસ ભર્યો , તે વણુ ધડયે રૂપ નીપળે .

જેમ સુવર્ણ ફેરી મોકર માહે , અન્ય મુદ્રા છે અતિ ધણી ;
તેમ ગુરુભજનમા સર્વ આવે જો મન વળે ગુરુચરણ ભણી .

જેમ બધિર ન જાણે નાદ સુખને , સ્વાદ ન્હોત રસના વિના ,
તેમ ગુરુ વિના હરિ નવ મળે , જેમ લોગ ન પામે નિર્ધના .

કહે અખો સૌ કા સુણો , જે યજ્ઞવાલ્ક્યે હાંડી જાંતને ;
જે આરતશું ઉરમા ધરે , તેા સેવા હરિગુરુસંતને .

ખરેખર, જો ખરી આરતથી યોગ્ય મુખે શ્રવાણ કરીને વારંવાર મનન અને નિદિધ્યાસ કરવામાં આવે તો આવી સન્તોની વાણી જીવાત્માને જરૂર જ સદ્ગુરુના દેશમાં કાયમનો રથાપે. ચોરાસી લાખ જનમનું ઉઠેલું મન અને એટલે જ વ્યામોહ ભરેલી આ દુનિયાની માયા ખન્ને અવશ્યમેવ ઝૂં થઈ ગયા વગર રહે નહીં. ગુરુ દત્ત અખધૂત “અખધૂત ગીતામાં” જે ગગનોપમોઽહમનો અનુભવ વ્યક્ત કરે છે તે રંગે રંગે પહેતા આ અનુભવનું જ નામ છે. આવા મહાત્માઓની વાણી એટલે જાણે ભગવાન શંકરાચાર્યજીની અપરોક્ષાનુભૂતિ. ઝૂં તત્સત્ ॥

પરમહંસ જીતા મુનિ મહારાજની બધી વાણી વેદાન્તની સાતમી ભુમિકાનો અનુભવ વ્યક્ત કરે છે. એમના ગુરુ પરમહંસ હરિકૃષ્ણજીનો ઉત્ક્રેષ્ઠ તેઓ વારંવાર કરે છે. ગુરુ એ જ પરમાત્મા આવી આ બધા મહાત્માઓની સમજણ છે અને એ જ એમનો ઉવટ સુધીનો અનુભવ. મહાત્મા અખાજીનો પોતાનો અનુભવ પણ એ જ વાત કહે છે :-

સદ્ગુરુજીએ સાનમા રે સમભવ્યું સુખ અપાર,
ઝૂં બ્રહ્માનંદ સ્વાગી અનુભવ્યા રે । -
મને ભાસ્યું છે બ્રહ્માકાર -

હરિગુરુદેવની આરતિ । ૩

મહાગુભાવજી એ મહેર કરી, સગલની સરવે સીત;
ભયત સ્વપ્ન સુષપ્તિ રે, મુને ભાસ્યું છે તુર્યાતીત -

હરિગુરુદેવની આરતિ, -

સદ્ગુરુ શોભા શી દ્યું ? મુખે વર્ણવી નવ નય;
નિહાગ્રભા સ્થિતિ કરે રે, તોય રાખાતીત સોદાય -

હરિગુરુદેવની આરતિ । ૧

અખેપણું અવિલોપીયું રે , સદ્ગુરુ કેરી મોજ ;
અન્તરનમી આત્મા રે , હરિ વિલસ્યા પોતાની મોજ -
પ્રથુ વિલસ્યા પોતાની મોજ -

હરિગુરુદેવની આરતિ . ૬

આરતિ હતારે મહારા હરિગુરુ સન્તા , યજ્ઞયા સર્વે દંદ ,
ગોરાસીના બન્ધ -

હરિગુરુદેવની આરતિ . ૧

આરતિ કરીને લેક વારણાં , ધરે અવણ , મનત , નિજ ક્યાન ;
સદ્ગુરુજીને શીષ સોંપતાં રે , મહારે દળી ગયું દેહાભિમાન -
મહારે મરી ગયું દેહાભિમાન -

હરિગુરુદેવની આરતિ . ૨

આવી અદ્વિતીય ગુરુભક્તિ ઠેક અખાણથી માંડીને
આ પ્રણાલિકામાં આજ સુધી લગભગ એવી ને એવી
જ ચાલતી આવે છે. ગુરુભક્તિ એ જ પરમાત્માની
ભક્તિ . વેદાન્તનો મૂળ પાયો જ ગુરુભક્તિ ઉપર છે ;
કેમકે બ્રહ્મ તો નિર્ગુણ અને નિરંજન નિરાકાર , એટલે
જો આવી અદ્વિતીય ભક્તિ ન હોય તો જીવાત્મા કેવળ
સ્વચ્છન્દી અને માત્ર મનોમુખી જ થઈ જાય , અને પોતાના
હઠામણે ચાલતો હોવા છતાં , પોતાની સમજણને જ
જ્ઞાનની સમજણ માની લે ! અને જ્યારે આગું થાય ત્યારે તો
જ્ઞાનને બદલે ઉલટો ‘ શૂન્યવાદ ’ (નિહિલિઝમ) આવી
જાય ! ! આટલા માટે , વેદાન્તમાં ગુરુભક્તિના પાયા
ઉપર જ જ્ઞાનને ઉભા રહેવાનું ઠરાવવામાં આવ્યું છે .
પરમહંસ જીતા સુખ મહારાજની ગુરુભક્તિ એમની
વાણીમાં જ્ઞાનની સાથે જોતપોત વણાઈ ગયેલી આપણે
જોધ્યે છીએ . એમનો તો નિરંતર એક જ મન્ત્ર :-

પરસ્પર મેળાપ થવાનો યોગ આવતો હશે, કેટલોક સમય સાથે રહેવાનું પણ ખનનું હશે. એક પ્રસંગ એવો કહેવ છે કે મહાત્મા જીતા મુનિ નારાયણે અમદાવાદના મુલતાન મુઝફ્ફરશાહને એક કાગળ લખી મોકલ્યો હતો. વાત એમ કહેવાય છે, કે પરમહંસ હરિદ્રુષ્ટ જ મહારાજની પછી પરમહંસ મહાત્મા રતનબાઈ અમદાવાદમાં દૂધેશ્વરને આરે અખપૂત હાલમાં ભજનકીર્તન કરતાં હતાં. તેવામાં રાજના નોકરો તરફથી કંઈ કનડગત થઈ હશે, તે વખતે આ કાગળ લખેલો. મુલતાન ઉપર લખેલા આ કાગળનું નામ એમણે કાફરખોધ આપ્યું છે. પરમહંસ કલ્યાણદાસજીનો કાફરખોધ આપણે થોડો વાંચ્યો છે અને આ કાફરખોધ તો આપણે આખો જ અહીંયાં જોઈશું :-

“ કાફરખોધ

“ હરિ : ૐ લાઈલાહ ઇલ્લહલાહ !

“ ૐ મુસ્તક તો મસ્જિદ હૈ, કર્ણ તો કાખા હૈ, નેન તો નળી હૈ, નાક તો કબર હૈ, મુખ તો મક્કા હૈ, હાથ

જીવણદાસજીનો ચેતન ચોતરો છે, ત્યાં જોઈ હતી તેમા નીચે પ્રમાણે ઉલ્લેખ વાંચ્યો હતો :-

“ સં. ૧૮૩૭ સાર લાદરવા વદ પાંચમ સોમવાર લખી છે રતનબાઈને કાળે અમદાવાદ મધ્યે રહી લાખા પડેલની પોળમાં નાગર વિસલનગરા તેહેની હવેલીમાં વચલે માળે બેસીને લખી છે.”

પરમહંસ હરિદ્રુષ્ટ તેમ જ પરમહંસ જીવણદાસજી ખનને મહાત્મા અખાણના સિમ્પ પરમહંસ લાલદાસજીની પાસેથી પ્રબોધ પામેલા. જીવણદાસજીનાં બહુ ભજનો અને બહુ ગ્રંથો છે. કેટલાક તો પ્રસિધ્ધ થયા છે : જીવણમીતા, જીવણચાતુરી, જીવણમળી, વગેરે વગેરે. ૐ ગુરો.

હજરત હૈં, ચાંકલ તો પીર હૈં, મન તો મુરિદ હૈં, તન
તો શહિદ હૈં, ગુસ્સા તો હરામ હૈં, કૂડ તો હોઝખ હૈં,
સત તો બેહિસ્ત હૈં.

“આઓ ! યાર ! હો શબ્દકા કરો બિચાર ! કૌન
બોલીએ કાફર ? કૌન બોલીએ મુરિદ ? કાફર ને કુમારગ
કરે, અફસાહ ખુદાકા કર ના ધરે, બેમહેર, બેપીર, નિરેખ
કલમા ખડે, લૂખા કલમા બહોતેરા બોલે, ખેર મહેરકા
ખિરસા ના ખોલે, બાવાકે નામ પર બાંટે ના ખાના, તિસકુ
કેસે કહીએ મુસલમાના ? મુસલમાન મુસાવે આપ,
સત, સખુરી ; કલમા પાક ! પડી ના ખેડે, ખડી ના ખાય
સો મુસલમાન. બાવા જન્મ પીર કહે, હોઝખ છોક
બેહિસ્તકો જાય. બાવા આદમ, બીબી હવા, મકકે મદીને
ચડતા તવા, પહેલી રોટી ફકીરકો રવાં, ન દેવે રોટી તો
તુદ જાય તવા, એસી બાવા આદમકી દુવા.

“હિન્દુ-તુરક ખુદાકે જાન્દે ! હમ ફકીર કીસીકો ન
કરે છન્દે ! હમકો અનેક તરવર, અનેક છાયા, એસી રહેણી
અગમ અગોચર સાહેબને ફરમાયા ! નહીં કંકર, નહીં
પથ્થર ! નહીં મસ્જિદ, નહીં મિનારા ! નહીં ટાંકેલ દેવલ પર
ચડે - નહીં ચુનેસે ઇંદ્ર મેગલી ! એ પાનીકી પયદાશ બની
આદમકી ઠરણી બિનકા ધણી ઠોરકા ઠોર ! બાવા જન્મ
પીર કહે, પરછંત ચે હૈં પરદેશીકા બિચાર !

“જાનેમે મજબી પડી, નળી પાદશાહ સ-મુખ હોય,
ચે મજબીને બિગાજ્યા પાદશાહકા ખાના ! કહાં ચલે પાદશાહકા
તાના ? ! મજબી દોડી એકાકાર ! કાલ મુસ્તાં કરો બિચાર

હે દિલ હેયા ! હે દિલ લેયા ! હે દિલ લાલ લાનેલ ! માદરકે પેટમે મેહેમ્મદ હુવા , તળ ખાવા રતન હાજીને દુસ્ત કલમા ખુડે .

“ ખેર ! મુઝકર ! ખૂબ દિલ જોજીએ ! ઉરસ દુસ્ત કીજે સરાણા ! રહેમત પીર મુરિદકો ; જહેમત પાપી સોમકો ! ન્યારા નિરન્તર ! લીતર એકીલા !

દિન દોસ્ત કિરકો કહીએ ? ઝોર મેહેમ્મદ કોન કહેલાવે ? કિધરકી રાહ બેહિસ્તકી ! કિધરકી બતાવે ? રાજી બાજી દો ઘર ચેલા ! ઉસ્મે દસ દરવાજા ! અલખ પુરુષકો શીવ નમાવે ! ઓ .... મૂ શબ્દે ખુડે નિમાઝ , સરચે કાજી સરચે મુલ્લાં , સરચે વેદ કુરાના . ચે પાણીકી પેદાશ કયા હીન્દુ કયા મુસલમાના ! પીર જિસ્કા અકલમન્દ હે , મુરિદ દુસ્ત ધ્યાના , સત લી સોદો મલખમ હે , આદમ હે હમ કુદત હે , ચે ચાર ચાર બોલીએ : ઇલાહી શહર , તખત ગદાઈ ! કોન ચાર બંદીખાને ? કોન ચાર માંહી ? કોન ચાર સેહેજ બેલે ? કોન પાદશાહ ? તન ચારબંદીખાને , મન ચાર માંહી , દિલ ચાર સેહેજ બેલે , પ્રાણ ચાર પાદશાહ ! તન શાહ , મન શાહ , શાહ પોસ્દારંગ ! ઝર્મી શાહ , અસ્માન્ શાહ , હમ શાહી , હમ શાહ , તન ખાખ , મન ખાખ , ખાખ પોસ્દારંગ ; ઝર્મી ખાખ , અસ્માન્ ખાખ , હમ હી ખાખી , હમ હી ખાખ ! તન લાલ , મન લાલ , લાલ પોસ્દારંગ ઝર્મી લાલ , અસ્માન્ લાલ , હમ હી લાલી , હમ હી લાલ !

“ એતા કાફરબોધ ખાવા રતનહાજીને ખુડે , મેહેમ્મદ પાદશાહકો ચેતાયે , બારા વરમ ગવે હાંડી બાંધ

જંગલ ભટકાયે, નળ બાવા રતનહાણને અડભંગ
કહેલાયે.

સાખી

“ હીન્દુ ધ્યાવે દહેરા, સુસલમાન ધ્યાવે મસ્જિદ ;

“ કૃષ્ણ વહાં ધ્યાવે, જહાં દેહનુંતે પરતીત.

આસા કિનકી નવ કરે, શબ્દે રહેવે સ્થિર ;

મુનિ છતા તબ નનિયે, સાચા સોલી કૃષ્ણર. ”

મહાત્મા છતા મુનિ નારાયણના આ કાફરબોધ ઉપરથી માતાજી રતનબાઈની પરમહંસ દશા આપણા ખ્યાલમાં ખરાબર આવે છે. પરમહંસ છતા મુનિ નારાયણનાં ભજનો અને જોમની સાખીઓ એટલી તો પ્રજ્વલન્ત છે કે જોમાંથી થોડાંક અમૃતખિન્દુ તો આપણે અહીં જરૂર ઝીલીશું, અને તે પછી પરમહંસ માતાજી રતનબાઈને દર્શાવે આપણે વળીશું :-

“ મુનિજીતા રતતને કહે છે

એ તો શબ્દે કીને લહે છે ,

એ તો રેરંકારમાં રહે છે . —

હરિજન તે કહીએ તે કહીએ . — તે ૦

તે જ્ઞાન ધ્યાનમાં લધયે, હરિજન તે કહીએ . — તે ૦ ૫

(સન્તોની વાણી , પૃ ૧૪૦ .)

પૃ. ૧૩૬ મેં લખ્યું સાતમું છે :- “ જે કહીએ, જે કહીએ સાધન તે કહીએ એક ગુરુવિશ્વાસે રહીએ સાધન તે કહીએ, તે કહીએ. આ લખ્યું આધાર નામના કોઈ લખનું લખેલું હોય એમ લાગે છે

નીચેનું લજન પરમહંસ જીતામુનિ નારાયણે એમની દીકરી સમજીણાને 'કહેલું' છે . ઉત્તરાણ ગામમાં મહાત્મા જીતામુનિ નારાયણની દીકરી તથા ધર્મપત્ની પણ આવીને રહ્યાં હતાં . દીકરી ગાર ચૌદ વરસની થઈ એટલે ગામના લોકો પરણાવવાની ચિન્તામાં પડ્યાં . એવામાં એક વાર દીકરીને તાવ આપ્યો . ખાવાજીએ એને આ લજન કહ્યું અને શિખામણ દીધી કે ' એટા સમજી ! હવે 'સમજી ભવ' . અને બસ - એટા સમજી સમજી ગઈ ! એની તેમ જ એમનાં ધર્મપત્નીની સમાધિ પણ , કહે છે કે , ત્યાં ઉત્તરાણમાં એમની સમાધિની પાસે જ છે .

પરિબ્રહ્મ શું તાણી લાગી : ખીલતું શું કામ ?
પરિબ્રહ્મશું ૦

રાત દિવસ સો સુમરણ હરીએ ,
ધરીએ હરિતું ધ્યાન ! પરિબ્રહ્મશું ૦

સદ્ગુરુસવાગી , અન્તરભમી '
બહુનામીતું નામ ! પરિબ્રહ્મશું ૦

સુરત સમાવી , લગન લગાવી ,
શાન્તિ લક્ષ્ય વિશ્રામ . પરિબ્રહ્મશું ૦

સૈન્ય ભણી , હરમા આણી ,
પરમહંસ પરમાણુ ! પરિબ્રહ્મશું ૦

સમજીરામ ! સમજમા રહેને ,
હરિકૃષ્ણ પૂરણ કામ . પરિબ્રહ્મશું ૦

(સન્તોની વાણી , ૫ ૧૪૪

અને એમનું ચોદનું લજન તો ગહુ અગત્યનું છે : -

ધર સમસ્યા સદ્ગુરુની પાસે ,
આદિ , અન્તે , મધ્યમાં છે ત્યાંનો ત્યાં વાસે .

ધર સમસ્યા૦ ૧

૪

૬

૬

૫

શૂન્યમાં સવળા યદ , સ્વેપદને જાણે ;
નિજ ધામને ઓળખે , અવળા કયા ચાલે ?

ધર સમસ્યા૦ ૩

(સન્તોની વાણી , પૃ ૧૪૧)

એ લજન ખુલ્લો ભેદ કહી દે છે , કે બુદ્ધિને જ્યારે
પરમાત્માની આબાદ લગની લાગે ત્યારેજ અસલ
રાહમાં જીવાત્માનો કાયમનો પત્તા લાગે .

આ લજન ઉપરથી મહાત્મા નરસિંહ મહેતાનું

“ બાળા ને ઘરની પાવળી !

‘ એના ઉચ્ચનારા ચાર ” ! -

એ લજન ચાદ આવે છે.

મણુશુ લાગી લગન !

બુધ પરણી !

અને , પૃ . ૧૫૧ મે નીચેનું મંગળા રાગનું મંગળ
લજન પૂર્વની પ્રણાલિકા શોધીને સદ્ગુરુસંગે એક
તાર કરવાનો અસલી વતનનો પ્રબોધ આપે છે :-

હરિવરને ભણીએ , નવ કીછએ તાણાતાણ -

હરિવરને ભણીએ ૦ ૧

સૌ તપ તીરથ લય યાય છે , સદ્ગુરુસંગ એક તાર ,
પૂર્વની પરનાજિક શોધીએ , ત્યારે આવે ભવનો પાર —
હરિવરને ભણીએ ૦ ૨

સંનૈમ થકી એ યાય છે , વળી વિનૈમે ભય ;
એવું સાધન સાધીએ રે તો જનમ મરણ નવ યાય .
હરિવરને ભણીએ ૦ ૩

* * *

સાખીઓ

બની તહા તો એ નહીં , શાન્ત પુરાણે એક ;
સોહં શબ્દમાં આત્મા , સત્સંગતથી દેખ . ૧

* * *

વસ્તુ વિશ્વમા એક છે , ગુરુ શિષ્ય અનેક ;
પરમહંસ હરિકૃષ્ણ મળ્યા , કરવો એહ વિવેક ૯

* * *

આવતાને ‘ આવ ’ ના કહીએ , જતાને ન કહીએ ‘ જા ’ ;
શુનિ છતા એમ કહે , કે થનાર હો તે થા ૨૩

* * *

ધમ્મ હઠી એ શમે , તો આત્મા નથી અળગો ,
પૂરણ જ્ઞાન પરમાત્મા , (એ) કોને નથી વળગ્યો ? ૪૧

(મન્ત્રોની વાણી પૃ. ૧૫૬)

પરન્તુ , ખરી વાત તો એવી છે કે એમની એમ્ને એક
સાખી અન્દર ઉતારવા માટે , રંગે રંગે પ્રસરાવવા માટે

આપણે પ્રારે વારે ગોખીને પાઠે કરવાની છે ; અને કિં બહુના ? હવે આપણે પરમહંસ મહાત્મા છતાં મુનિ નારાયણનાં દર્શન પૂર્ણ કરીશું અને

પરમહંસ માતાજી રતનવાઈ

નાં દર્શન કરીશું :- તેઓ પરમહંસ હરિકૃષ્ણ મહારાજની શ્રદ્ધાનિષ્ઠ દશાની કદર પૂરેપૂરી કરતાં હતાં, એમને જ ગુરુ અને એમને જ પરમાત્મા જાણતાં હતાં, એમ એમનાં બળનો સ્પષ્ટ કરે છે. મહાત્મા અખાણનો નીચેનો મન્ત્ર એમનો સિદ્ધાન્ત અને એ એમનું જીવન .

સદગુરુ સેવા આતમલક્ષ ,
અથા ભગતનો પવો પક્ષ .

એમની પહેલી જ આરતિમાં, તેમજ એમનાં અગિયારે બળનોમાં આ ગુરુભક્તિ અને આ આત્મજ્ઞાન ઉભરાઈ આવેલું આપણે જોઈએ છીએ. નીચેના બળનના અંતરંગમાં જ્ઞાન, ભક્તિ અને યોગ એ ત્રણે આત્મોત્તર વહેતાં જોવાય છે .

પૂરા નર સોદી પ્રમાણીએ ,
સદેવે વર્તે સંસારમાં . પૂરા નર ૧

સદેવનું જ્ઞાન ને સદેવ સમાધિ ,
સુરના સમાવે શ્રદ્ધાધારમાં . પૂરા નર ૩

માયા , જ્ઞાન પરમે , સદૃ સદ્દ બરમે ,
પરમ અમૃત કરે આવારમાં . પૂરા નર ૪

પ્રજ્ઞાગ્નિમાં કર્મ જ હોમે ,

અમર તેજે બળે અંબારમાં . પૂરા નંર૦ ૫

જ્ઞાન રતન ગુરુ હરિકૃષ્ણ મળિયા ,

એક આત્મા ચીન્યો નરનારમાં . પૂરા નંર૦ ૬

અને , એની જ સાથેનું આ લજન :-

શૂરા નર કોણ બતાવે ?

શબ્દે લહે સંસારમા ! શૂરા૦ ૧

ઉદમાં રે હાંડે , બેઢને ચેંડે ,

સુરતા સમારે નિજ ધામમા । શૂરા૦ ૨

હામ , કોધ તજે ને લુહિ લુહિ બજે ,

વિશ્વાસ વાળે એક નામમા , શૂરા૦ ૩

મોહ મેવાસી વેધો , જ્ઞાનની શંસીએ ,

નિર્ભે ફરે નિરહંકારમા . શૂરા૦ ૪

જ્ઞાન રતન ગુરુ હરિકૃષ્ણ મળતા ,

એક આત્મા ચીન્યો નરનારમા . શૂરા૦ ૫

(સન્તોની વાણી , ૫-૧૧૧)

અને , એના જેવુંજ આ લજન :-

“ સખિ ! જોને ગિરધારી શીર પર ગાજે ,

ગાજે તે નિરંતર વાજે ” —

મન રે હા રે મન રે ખન ઘેર રાજે । સખિ । ૦ ૧

મન ખનનો તોલજ લહીએ ,

સુરત રે હાં રે સુરત રે સોહાગલુ સંજ જથથે . સખિ । ૦ ૨

*

*

*

(સન્તોની વાણી , ૫-૧૧૩ .)

આ આપું ભજન ગિરધારીની ભક્તિ તો બહુ
 'સ્પષ્ટ બતાવે છે, પરંતુ મહાત્મા રતનબાઈના ગિરધારી
 અને મહાત્મા મીરાંબાઈના કે દયારામભાઈના ગિરધારી
 એ બન્નેમાં બાણે કંઈ ભેદ અધિષ્ઠાનલેદ છે. + મહાત્મા

+ મહાત્મા ગીરાંબાઈને બહુ ઝીંડે સૌ માં ભગવાન શ્રીકૃષ્ણના
 ભક્ત તરીકે જ બાણે છે. બાણે કે આખી જિન્દગાની એમણે સ્વચ્છ પ્રતિ-
 માની ભક્તિ જ કર્યા કરી હોય, અને મહાત્મા ગીરાંબાઈના જીવનના
 અનુભવનો અન્ત બાણે આંત્રિક શુદ્ધાદૈત્યમા જ આપ્યો હોય.
 પરંતુ વસ્તુસ્થિતિ આવી દેખાતી નથી. મહાત્મા શેહીદાસજી અથવા
 રદ્દાસજીનો એમની સાથેનો સબન્ધ ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિપૂજન
 પછીનો જ છે, એટલું જ નહીં, પણ, જે સન્તસમાયમ અને એ સદ્ગુણ-
 આસિ ગીરાંબાઈને એમની ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિપૂજનના આવશ્યક
 પ્રતિકૂળ તરીકે છે. મહાત્મા શેહીદાસજીને લક્ષ્ય કરીને ગીરાંબાઈએ
 ઘણા ભજનો લખ્યા છે. મહાત્મા કબીર સાહેબ, મહાત્મા અખાણ
 તથા મહાત્મા ભાણુદાસજી વગેરેના અનુયાયી ભક્તોને મુખપાઠે ગીરાં-
 બાઈના આવા ઘણા ભજનો હોય છે. અને તેઓ પારંપાર ગાય છે.
 આ ભજનો ગીરાંબાઈની મચ્છુ ભક્તિના શ્રીકૃષ્ણધર્ત્તનો કરતાં
 કંઈ અદ્ભુત અને અનેક રૂપ જ બતાવે છે; અને કારણ બહુ
 સ્પષ્ટ છે: ભગવાન શ્રીકૃષ્ણની મૂર્તિપૂજના ધર્ત્તનોમાં હૈં રસ, સૃજાર
 અને બ્રાહ્મી દશા માટે ભક્તનો ખરેખરો વિરહ છે. બ્રહ્મ નિઃસરણી
 ચડવાને આર્ત ચિત્ત નિ સરણી પડીને કણું રહેલું અનેક દાવતમા
 નેવાય છે. આમી માત્ર સદ્ગુણની અને તે મહાત્મા શેહીદાસજી મધ્યદ;
 રંગ બદલાઈ ગયો - ભક્તિ અને પ્રતાપની એકતા - આત્માનુભવ-
 વાસનાશય, મનોનાશ - બ્રાહ્મી સ્થિતિ - આ મહાત્મા શેહીદાસજીનો -
 સદ્ગુણોપવનો પુણ્યપ્રસાદ અને મહાત્મા ગીરાંબાઈનું આ ઉત્તર ચરિત્ર
 બહુ અદ્ભુત છે. આવા ઘણા ભજનોમાથી અહીં તો માત્ર એમનું
 ભજન જ નેજ સંકીર્ણ.

જોગી ! તેજ સંજોગ ના ઠાડું, મેર હાલ !

લાલ ! મેરે દિલમેં, અજાપૂ ' લગી રે બેસમજ -

જોયું 'હે' તો જાણી ' અજાપૂ ! લગી રે ૦ ૧

આ લજનમાં આપણને મહાત્મા રતનબાઈના ગિર-
ધારીનાં દર્શન કેવાં થાય છે ? ભક્તિ , યોગ અને જ્ઞાનની
ત્રિમુખી છતાં ત્રિગુણાતીત ગુરુમૂર્તિનાં દર્શન અને એટલે
રોમે રોમે આત્મસાક્ષાત્કાર . મહાત્મા અખાણ એમના

ધૂણીના તાપ્યા , સતો ! તપીઆ ના કહેના રે !

મનવા જોણે ના તાપ્યા , મેરે લાલ !

લાલ ! મેરે દિલમે , અખધૂ ! લગી રે બેરાગણુ -

જોયું મહેં તો જાગી ! અખધૂ ! લગી રે ૦ ૨

ઇન્દ્રના છત્યા , સતો ! છત્યા ના કહેનારે !

મનવા જોણે ના છત્યા , મેરે લાલ !

લાલ ! મેરે દિલમે , અખધૂ ! લગી રે બેરાગણુ -

જોયું મહેં તો જાગી ! અખધૂ ! લગી રે ૦ ૩

કપડા બે રંગ્યા , સતો ! અંગીઆ બે રંગ્યા રે -

મનવા જોણે ના રંગ્યા મેરે લાલ !

લાલ ! મેરે દિલમે , અખધૂ ! લગી રે બેરાગણુ -

જોયું મહેં તો જાગી ! અખધૂ ! લગી રે ૦ ૪

કાણુ તેરી માતા ! અખધૂ ! કાણુ તેરે પિતા રે !

કપી રે નગરીમેં તેરા વાસા ! મેરે લાલ !

લાલ ! મેરે દિલમે , અખધૂ ! લગી રે બેરાગણુ -

જોયું મહેં તો જાગી ! અખધૂ ! લગી રે ૦ ૫

શંકર પિતાજી મેરે , ગીરી ગેરી માતા રે !

ઠેલાસપુરીમેં મેરા વાસા , મેરે લાલ !

લાલ ! મેરે દિલમે , અખધૂ ! લગી રે બેરાગણુ -

જોયું મહેં તો જાગી ! અખધૂ ! લગી રે ૦ ૬

પ્રસિદ્ધ અને અપ્રસિદ્ધ એવા અનુભવોદ્ગારમાં વારંવાર નિરૂપે છે - અને પ્રબોધે છે એ બાવન બહારનું બ્રહ્મ એજ લક્ષ્ય . આન્તર બાહ્ય ગર્વરવને ભોગે મુમુક્ષુને અનુભવગમ્ય છતાં વાણીને અને બુદ્ધિને અગમ્ય એવું આત્મદર્શન એજ લક્ષ્ય . મહાત્મા અખાણ અક્ષય ગીતામાં વારંવાર આત્માના આ અનુભવના જ ક્રમનો નિર્દેશ કરે છે અને મુમુક્ષુને માટે નિઃસરણી બતાવે છે . અનુભવખિન્દુ નામના એમના પ્રસિદ્ધ થયેલા અદ્વિતીય થયમાં આણુલિંગી બ્રહ્મસાક્ષાત્કારની જે ઊંડી અને અનુભવની ગુંજ અને જીવાત્માની અટપટી આટી ગુરુગમની ચાવી વડે તેઓ ઉકેલે છે , તે આણુલિંગી બ્રહ્મનો પૂરેપૂરો અનુભવ એ જ પરમહસ મહાત્મા રતનબાઈના લક્ષ્ય અને ઉપાસ્ય ગિરધારી છે . દૂકામાં ગુરુગોવિન્દ

માગીને ખાના , સંતા ! લીખીને ખાના રે !

હુકેમે સો દુકડા દેના , મેરે લાલ !

લાલ ! મેરે દિલમે અબધૂ ! લગી રે બેરાગલુ -

જોયુ મહે તો જાગી અબધૂ ! લગી રે ૦ ૭

દોહીદાસની ચેલી રે બાઈ ગીરાં બોલિયાં રે -

મહારા સતોના અમરાપુરમાં વાસા , મેરે લાલ !

લાલ ! મેરે દિલમે , અબધૂ લગી રે બેરાગલુ -

જોયુ મહે તો જાગી ! અબધૂ લગી રે ૦ ૮

“ બાઈ ગીરા અણુ ગિરધર - નાગર ” એ ગીરાબાઈની લીટીને છાપેલી ચોપડાઓ દ્વારા બહુ પ્રસિદ્ધિ મળી છે , અને તેથી સૌ કોઈ એમની કૃષ્ણભક્તિ જાણે છે .

દોહીદાસની ચેલી રે બાઈ ગીરાં બોલિયાં રે

એ મહાત્મા ગીરાબાઈના ઉત્તર અરિતની લીટી માત્ર અનુભવી ભક્તોના તણા ઉપરજ રહી છે . આવા તો એમના પ્રજ્ઞા ભજનો છે .

એ જ ગિરધારી, એમનું પોતાનું જ ખીલું એક ભજન
આ વાતને વધારે સ્પષ્ટ કરે છે :—

તહારી વાતોમાં મન આડું મોઢું રે !
નાગર નન્દલાલા !

કામ નું સહે ને કાજ નું સહે !

બુદ્ધિએ નિમ્મે કરી જોયું રે ! નાગર નન્દલાલા !

પણ, મહાત્મા રતનભાઈના ' નાગર નન્દલાલા', અને
મહાત્મા મીરાંભાઈના કે દયારામભાઈના ' નાગર નન્દલાલા'નાં
અધિધાનનો સૂક્ષ્મલેહ અન્દરના અનુભવપ્રદેશનો ઊંડો અને
પાંડો અભ્યાસી ધરાબર પારખી શકે છે. મહાત્મા
રતનભાઈના નાગર ' નન્દલાલા' નું સવિસ્તર નિરૂપણ એમની
લીટીઓમાં ઉઠેલવાથી આ વાત સમજી શકાય છે :—

અરપે રડો છો ને સ્વરપે કહો છો ,

રોમે તે રોમે રોમો છો રે નાગર નન્દલાલા !

મણુવમા પોતે ! ઝંકારમા જ્યોને !

સોહંગ શબ્દમા પોતે રે નાગર નન્દલાલા !

પરમહંસની રીતે ને શબ્દાતીતે ,

છત અછતની પ્રીતે રે નાગર નન્દલાલા !

બ્રહ્માસ્મિ ને સર્વે તે બ્રહ્મા !

તેના તે સર્વે ન્ડામે કર્મ રે નાગર નન્દલાલા !

જ્ઞાન રતાન હરિટૃષ્ણની સંગે ,

આનન્દ વાધ્યા છે અંગે અંગે રે નાગર નન્દલાલા !

આત્માના પ્રવાસમાં આ સ્થાન-આ હાલ-આ અનુભવ કોઈ એવો વિલક્ષણ છે, કે જ્યાં વૃજની ગોપીઓ જેવી અનન્ય શીલવન્ત ભકતો, ગુરુ ગોરખનાથ અને ગુરુ જલન્ધર જેવા આકર્ષણી યોગીઓ અને મહાત્મા કળીર સાહેબ, મહાત્મા અખાણ અને ઉપનિષત્કર દંડાઓ જેવા પ્રખર પ્રજ્ઞાનીઓ-સન્તો એક જ મુકામે મળે છે - પરસ્પર ભેટે છે. આ અનુભવ અને આ મુકામ વાણીથી પરંતુ નિર્વિકલ્પ ચિત્તને જ એ અનુભવ મૈયરગુફામાં થાય છે. ચિત્તની પૂર્ણ નિરુદ્ધ દશા પછી જ સગુણનિર્ગુણ અને નિર્ગુણ સગુણ એવો સમાન એકરસ અનુભવ થાય છે. ગુરુમહારાજના હૃદયેહૃદ ધરનું નિરૂપણ તો કોઈ કરી શકતું નથી. પરમહંસ માતાજી રતનબાઈ 'સુપ' નાં ત્રણ ભજનોમાં બહુ સુંદર રીતે આ અદ્ભુત વાત વ્યક્ત કરે છે. એમની અનન્ય ગુરુભક્તિને - એમની કેવલ અદ્વૈતમય અભેદ અનુભવતી પરમાત્મભક્તિને અનેકવાર

ૐ જય ગુરુ જય ગુરુ અલક્ષ નિરંજન ।

જય ગુરુ જય ગુરુ અલક્ષ નિરંજન ॥

॥ જય ગુરુ જય ગુરુ ૦ ॥

પણ આ પરમહંસ માતાજીની અદ્ભુત વાણીને હવે આપણે અભ્યાસ માટે રાખીને

પરમહંસ માતોજી ગૌરીવાઈ

— ના દર્શને વળીશું. એમનાં માત્ર ચાર ભજનો આ સંગ્રહમાં. એમના વિશે એમનાં ભજનોમાં છે, તે કરતાં કેં વિશેષ

વાતો સાંભળવામાં આવી નથી. તેઓ પરમહંસ મહાત્મા હરિકૃષ્ણજીનો તેમ જ પરમહંસ મહાત્મા છતાં મુનિ નારાયણનો સંબન્ધ એમનાં લજનોમાં જણાવે છે. એમના એક લજનમાં તો પરમહંસ મહાત્મા હરિકૃષ્ણજી મહારાજતું બાહ્યાન્તર વર્ણન કરેલું છે. આપણે એ જોઈએ :-

નાગરવાડામાં સાધુ રહે છે રે ;

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૧

જાતે છે બ્રાહ્મણ ને નાતે છે નાગર ,

વસ્તુનો ભર્યો તનસાગર રે !

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૨

ઓહજે રહે છે ને સોહજે ઠરે છે ,

તન મન રહિત વાત કરે ॥ રે !

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૩

આત્મા રે જાણી , નિરંતર પ્રમાણી ,

એકાકી લજને સુરતા આણી રે

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૪

ધ્યાન ધરે છે ને જ્ઞાન કરે છે ,

ગૌરી , મુનિ છતાં એમ લહે છે રે !

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૫

(સંતોની વાણી , પૃ. ૧૨૬.)

અને હવે

પરમહંસ મહાત્મા હરીકૃષ્ણજી.

પરમહંસ છતાં મુનિ નારાયણના ગુરુ તેમ જ પરમહંસ માતાજી રતનબાઈ તથા માતાજી ગૌરીબાઈના

ગુરુ પરમહંસ હરિકૃષ્ણજી મહારાજનાં લજનોમાં હરિકૃષ્ણ તેમ જ કૃષ્ણજી એવી જે રીતે નામ લખાયું છે . મહાત્મા અખાજીના સીધા સંબન્ધમાં આવેલા એમના પરમ ભક્ત અને શિષ્ય પરમહંસ મહાત્મા લાલદાસજીનો સત્સંગ અને સત્સમાગમ મહાત્મા હરિકૃષ્ણજીને થયેલો . એમનું પહેલું જ લજન ગુરુસ્તુતિનું છે . એમની ગુરુભક્તિ એટલી તો અદ્ભુત છે કે ગુરુદેવની પાગ્ય-લૌતિક મૂર્તિમાં ગોવિન્દનું જ દર્શન , ગુરુદેવમાં ગોવિન્દનું જ મનન અને ગુરુદેવમાં ગોવિન્દનું જ નિદિધ્યાસન શી રીતે થાય , એ પરમાત્માને જાણખરા આહતા હરેક મુમુક્ષુને એમની પાસેથી શિખવાનું મળે છે . પરમહંસ લાલદાસજી મહારાજની ગુરુમૂર્તિમાં પરમહંસ હરિકૃષ્ણજીને કેવું અદ્ભુત દર્શન થાય છે , એ આપણે નીચેના લજન ઉપરથી શિખી શકીએ છીએ . ગુરુદેવનાં મૂર્તિમાં અગુણનો અને નિર્ગુણનો એવો ભેદ ખરા મુમુક્ષુને સ્વર્ગને પણ આવતો નથી , એ મહાત્મા અખાજીની પ્રજ્ઞાવિદ્યાના આ આગધુન સન્તોનાં અદ્ભુત ચરિત્રા ઉપરથી આપણે આ શીખી શકીએ છીએ . પરમહંસ હરિકૃષ્ણજી મહારાજની ગુરુસ્તુતિ ! આહા !

॥ ૐ ગુરુદય મન્ત્ર । ઔર મય અમન્ત્ર ॥ ૐ ગુરુ ॥

આદ્ય મૂર્તિ અખટ આપે ' લીલામરખ પિંડખર ' ।
અસુર મારખ ગુરુ નારખ ' ગુરુ લાગ આપ દિગંબર ' ।

નદાપ જોની આગ જોગી ન્યાગ ખ્યાસ નરખર ।
માય સરખ દેવ મારખ ગુરુ લાગ ' આપ દિગંબર ' ।

અખ ઠમલપર સહસ્ર દલ હિ , ત્યાં રહો આપે અક્ષર !
અખંડાનન્દ અદ્વૈત મૂર્તિ ! ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

*

*

*

સૃષ્ટિ મધ્યે સેરુ પર્વત , ત્યાં ત્રિવેણી ન્યાન ધર ,
તે પર આપે અનિર્વચની ! ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

*

*

*

લ્યા પિંડ નહીં , બ્રહ્માડ નહીં , નહીં શશી ને સૂર્યચં ।
અનહદ રૂપે , અમધૂત વેપે , ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

*

*

*

હરિકૃષ્ણ દહે તમે જાળના એ કાળે ! ગુરુ ! ગોવિન્દબર !
નય નાથ , ચોરાસી મિજ સેવે , ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

(સન્તોની વાણી , ૫ પૃ. ૫૭.)

વેદાન્ત જ્ઞાનના પરોક્ષ અને અપરોક્ષ એવા બે પ્રકાર છે : પરોક્ષ જ્ઞાનની કિમ્મત $0 \times 0 = 0 =$ રહેાટી શૂન્ય ૦ અને એટલે ‘ નિહિલિઝમ ’. અને ‘ નિહિલિઝમ ’ એટલે ‘ શૂન્યવાદ ’, અને શૂન્યવાદ એટલે ‘ સાફૂટપણું ’. અને સાફૂટપણું એટલે માત્ર બાહ્યું જ વેદાન્ત. બાહ્યું જ્ઞાન નહીં – અનુભવેલું જ્ઞાન-નહીં – માત્ર આવી એક જાતની મગઝની માન્યતા કે :- આત્માને પાપ પુણ્ય લાગે નહીં પોતે પોતાને જીવ માનવો નહીં ! પોતે જીવપણું સ્વીકારવું એ જ અજ્ઞાન ! પોતે પોતાને શિવરૂપ એટલે પાપ પુણ્યની અસરથી પર માનવો અને જ્ઞાનનાં પુસ્તકોનું વાચન , જ્ઞાનનાં ભગનોનું જાણું , અને જ્ઞાનની ચર્ચા એ જ જ્ઞાનપ્રાપ્તિ ! આવું સમજી લેવાની મગઝની સ્થિતિને પરોક્ષ જ્ઞાન

કહેવાય . ખરી વાત તો એ છે કે અપરોક્ષ જ્ઞાન એટલે જ્ઞાનનો ખરેખરો અનુભવ થવાને તો મન , બુદ્ધિ , ચિત્ત અને હું-પણ એ ચારેને ઉપરના લગ્નમાં જેવી રીતે પરમહંસ હરિકૃષ્ણજીએ પતિતપાવન ગુરુમૂર્તિમાં નિરૂદ્ધ કર્યા છે , તેવી રીતે ગુરુદેવને ચરણે અને શરણે એકાગ્ર અને પૂર્ણ નિરૂદ્ધ કરવાં જોઈએ . શિવરૂપ થવાને તો આ વગર બીજો કોઈ ઉપાય નથી . ગતિમાન તો જીવ માત્ર હોય , પણ મૂઢ ચિત્ત મોહને માર્ગે , માયાને માર્ગે , ઘાંચીના બેલની પેઠે ભરદરિયામાં દિશાભૂત્યા જાડાજની પેઠે અવળી જ દિશામાં ગતિમાન હોય છે . ક્ષિપ્ત ચિત્ત પોતે પેદા કરેલી પોતાની જ મોહ માયાને ઓળખવાની સ્થિતિમાં આવતું નથી અને અધિષ્ઠાન વગરનું હોવાથી અટકીને ઉભેલું હોય છે . વિક્ષિપ્ત ચિત્ત કંઈક આસતું , કંઈક ગતિ કરતું અને અટકતું અટકતું અસ્થિર - અચળ માનસ હોય છે . વિક્ષિપ્તને શ્રદ્ધાનિષ્ઠા હોતી નથી , પણ એને બદલે ખોટું અધિષ્ઠાન હોય છે અને અપણ હોવાથી બહુ ગતિમાન દેખાવા છતાં , વસ્તુની દિશા પ્રાપ્ત થયેલી ન હોવાથી અને લક્ષ્ય - અધિષ્ઠાન ઠેક વતન - આણુલિંગી આત્માનો અનુભવ વાસનાસંયમ ન હોવાથી વારંવાર અસ્થિર અને રાજસી રહે છે . આણું ચિત્ત જ્યારે ઉપરના લગ્નમાં જોઈએ છીએ એમ સદગુરુસંતની કૃપાથી બરાબર નિરૂદ્ધ થાય , ત્યારે જ એ ખરેખરું મુમુક્ષુ કહેવાય . જીવાત્માની આવી એકાગ્રતા અને આવી નિરૂદ્ધ દશા વગર તો વેદાન્તની માત્ર વાતો જ કહેવાય . આ સન્તોની વાણીમાંથી આવી આવી મૂળ તત્ત્વોની બહુ જીંઝી વાતો સિખવાળી જડે છે . આણું નામ ગુરુગમ કહેવાય અને ખરૂં વિરાગી ચિત્ત જ એ

ગુરુગમ પચાવી શકે છે . હરિગુરુસંતનો કેવો અદ્ભુત.
મહિમા છે . જય જયકાર હો હરિગુરુસંતોનો !

હરિગુરુ સંતનકી જયજય ।

હરિગુરુ સંતનકી ૦ ॥

‘પરમહંસ હરિકૃષ્ણજનું’ ખીજું ‘પરિક્રમાનું’ લગ્ન પણ
આપણને એવું જ ઓધામૃત પાય છે. ગુરુ શિષ્યની આ બે
લગ્નની વાત ઉપરથી ઉપનિષત કાલના આર્યોના આશ્રમે
અને ગુરુશિષ્યની ઉપનિષતનાં સૂત્રોમાંની વાતચિતો યાદ
આવે છે . મહાત્મા અખાણ , મહાત્મા કબીર સાહેબ
અને મહાત્મા નાનકશાહ જેવા પૂર્ણ સોળે સોળ કળાના
અદ્ભુત ‘પરમહંસ સંતો’એ પંદરમી અને સત્તરમી
સદીઓમાં પણ , ખરેખર , ઉપનિષતનો કાળ જ જાતે
અનુભવ્યો છે . ‘પરમહંસ હરિકૃષ્ણ મહારાજની તથા આ
બધા મહાત્મા અખાણના અનુયાયી સંતોની વાણી
ઉપરથી જીવન્મુક્તોનો આ દેશકાલાતીત અનુભવ
ખુલ્લો દેખાઈ આવે છે . દેશ અને કાળમાં
તો બાહ્યજીવનના નિભાવ અર્થે તેઓ જરૂર જ રહેતા
હશે , પરંતુ એમનો નિરંતરનો આન્તર અનુભવ આપણને
કેવું દર્શન કરાવે છે ! વાગતા ઘંટ જેવી એમની દેવી વાણીના
સંજીવન ઘોષ આપણને શું કહે છે ? આપણે સ્પષ્ટ જ જોઈએ
છીએ , કે એમનાં મન , બુદ્ધિ , ચિત્ત અને હૃદયો એ આરે
વિક્ષિપ્ત મટી જઈને કેવળ એકાગ્રતા અનુભવી રહ્યાં છે ,
પોતાના પિંડની દુનિયાને ખુણે ખુણે ગુરુનું નામ ગાણ રહ્યું
છે , અને રંગે રંગે ગુરુમન્ત્રનું જ ચેતન વહી રહ્યું છે . આ
આપણે અનુભવીએ છીએ . એમની તો આ એક જ ધૂન : —

ગુરુ, ગુરુ, જપના ।

ઔર,

સવ સુપના ॥ ગુરુ ગુરુ ॥ ॥

પરમહંસ હરિકૃષ્ણ । મહારાજનાં લજનો મહાત્મા
અખાળના દેશનું એટલે સદ્ગુરુના દેશનું નિરૂપણ
તેમ જ સ્પષ્ટીકરણ શાસ્ત્રીય રીતે તેમ જ આનુભાવિક રીતે બંને
રીતે કરે છે . ખરી અને સર્વોપાર વાત તો એ છે કે રામનો
આનુભવ કાગળ ઉપર કોઈ ચીતરી શકતું નથી, — ખરેખર
અલ્પ નિરંજનના આનુભવને આ ચી યગના કાગળ ઉપર
ચીતરી ણતાવાતો જ નથી અને આમ છતાં આવા પૂર્ણ
સન્તોના મુખમાથી અમૃતના જે સ્રોત ઉપર સ્રોતો ઝર્યા
છે તેનાથી પાવન થઈએ છીએ, ત્યારે તો પ્રેમસ્વરૂપ સંત-
શિરોમણિ મહાત્મા નારદજી કહે છે એવું ગાણુત આશ્ચર્ય
અવશ્ય જ થાય છે ॥ यज्ञज्ञानान्मत्तो भवति स्तब्धो भवत्या-
स्मारामो भवति ॥ (નારદ ભક્તિસૂત્ર , ૬ .)

ભજન ૩ થી ૭ શુધી નાં લજનોને પેાતે ઉપનિષદનાં
સરવડાં એવું નામ આપે છે, અને ખરેખર એ બધાં
લજનોમાં અક્ષરે અક્ષર ઉપનિષદના ગૂઢ પ્રજ્ઞાનનું જ અમી -
વર્ષણ આપણે ઊલીએ છીએ :—

ઉપનિષદનાં સરવડાં વરસે ,

આનુભવની તો હેલી ને વરસે ,

કેવલ્યમાં મુન્દ ચેતન્ય વરસે —

તે સ્વામી ભૂમિકામાં મહાલતા ને . ૧

પરમહંસ હરિકૃષ્ણ મહારાજે મસ્કૃતમા યોગક અનુષ્ટુપે
લખેલા છે. આ અન્ય પ્રસિદ્ધ કરતી વખતે એ અનુષ્ટુપે મેળવી શકાય
નથી, પણ તત્ત્વ : પર પદ્મમાશ્રમ : એવું કંઈક દરેક અનુષ્ટુપનું
અર્થ અર્થ આપતું હવે એમ કંઈક યાદ આવે છે . ॥ ૪૬ ॥ તત્સત્ ॥

દ્યે-ધ્યાતાનો ગર્જન મળીયો ,
તત્પદ, ત્રવંપદ, અસિપદ મળીયો,
વિધિનિયમ કંપાને ટળીયો -

તો નિમુણ માર્ગમાં ચાલતાં રે . ૨

શુવન્મુક્ત દશા છે રે સારી ,
આતમરામ સદા સુખકારી ,
ભામણાં લઈને ભડં બલિહારી -

તો મરણવા એના લોગીયા રે . ૩

સંશય રૂપી સરપણીએ ડસીયા ,
ગાવાણીથી અગોચર વસીયા ,
સદ્બલનંદ સમાધિના રસિયા -

તો અણ્ણલિંગી અમધૂત બણીયા રે . ૪

કૌવરગુપ્તાનાં સાધન સમતાં ,
અર્ક ઉગ્યો રમની આયમતાં ,
વેદના મસ્તક ઉપર રમતાં -

તો સાક્ષાત્કારમાં ચોળીયો રે . ૫

(સન્તોની વાણી , પૃ . ૧૧)

પરમહંસ હરિકૃષ્ણ મહારાજે પોતાના સદ્ગુરુદેવની
એટલે ઇષ્ટદેવની આજ્ઞાનુસાર ચારે ધામની યાત્રા કરી
હતી, એ વાત એમની પરિક્રમામાં એમણે વિસ્તારથી કહી છે .
પરમહંસ હરિકૃષ્ણજીની વાણીમાંથી એમનો ગુરુમંત્ર
આપણને આ એક જ સંભળાય છે :-

ગુર મહારાજા ગુર ।

જય જય પરિવ્રજ સદગુર ॥ ગુર ૦ ॥

સકિતનો અને જ્ઞાનનો એમનો આવો સ્વાનુભવ આપણે
૨૫૫૪ સાંભળીએ છીએ કે: -

અઠાસેતા ગુર મળીઆ દાતા .

તે નિરવિખ કરે સુખસાતા ,

આ ભવમા રાખે ભરમાતા -

તો છવપણુ નયે દલી રે . ૩

સત મગે તો મૂળ સલાલે ,

જ્ઞાનકસોટીમા ' આપુ ' દાલે ,

પ્રેમસકિતની પવવટ વાલે -

તો દાલે અંતરની આપદા રે . ૪

સત મગે તો દગે અવતારા ,

રેહના નયે સર્વ વિકારા ,

સમઠને ભળ્યો તો પામયો પાસ -

ને વણસમન્યે નરો વહી રે . ૫

સત પદ-વિચારીને લેતા ,

હા મયા આવામનના ચોમા ,

કૃષ્ણુ બ્યાનમા ચિત પસેતા -

તો એયે તે બીજે નહી રે . ૬

(સન્તોની વાણી , ૫ ૧૩)

આપણા દેશના પ્રાચીન કાલના બ્રહ્મવિદ મહાત્માઓ
 આપણને જે શાસ્ત્રો આપે છે , તેમાં કોઈ સ્થળે આપણે એવું
 સાંભળ્યું છે , કે આત્માના અનુભવ માટે પુસ્તકો
 વાંચવાં ? શ્રવણને બદલે સૌથી પહેલું તો વાચન
 શબ્દે જ , છાપખાનાં થયા પછી , એ વરનથી આમ સ્થિતિ
 બદલી . શ્રવણ , અને નહીં કે વાંચન-યોગ્ય મુખે શ્રવણ
 અને એવું ને એવું જ મનન , એ જ આયોગ! અસહી
 રાહ . મુમુક્ષુના હિલને-એની વાસનાને , એના આખા મનોગત
 તન્ત્રને પૂરેપૂરું પિછાની શકે એવા સન્તપુરુષ પાસે મુમુક્ષુ
 જીવ હૃદયને નાળેનાશું ખોલી દે છે , અને એ જ ચેતનમૂર્તિ-
 સદ્ગુરુની મૂર્તિ-ધૃત્ત્વેવની મૂર્તિ-ગોવિન્દની મૂર્તિ .
 આવો મુમુક્ષુ જીવનો અનુભવ થાય છે . નિરન્તરનું શ્રવણ
 અને નિરન્તરનું મનન જીવાત્માનું જૂનું જીવન ફેરવી નાખે
 છે અને સદ્ગુરુદેવની કયાથી નરને નારાયણનો નિહિદ્યાસ
 થાય છે . પુસ્તકોના વાચનથી જ્ઞાનનો અનુભવ કદાપિ થતો
 નથી . અનુભવી સન્તપુરુષોને એવવાથીજ જીવને જ્ઞાનનો
 એટલે પોતાના સ્વરૂપનો ખરો અનુભવ થાય છે . પુસ્તકો
 વાંચવાથી પંડિતાઈ આવે છે , વાદવિવાદમાં સોને જીતવાનું
 કૌશલ્ય આવે છે પણ જ્ઞાનનો જે અનુભવ સન્તપુરુષને હોય
 છે તેનું તો સ્વપ્નું જે પુસ્તકોના વાચનથી આવવાનું સંભવિત
 નથી . પરમહંસ મહાત્મા હરિકૃષ્ણજી તેમ જ પરમહંસ
 માતાજી રતનજીઈની આનુભવિક વાણી ઉપરથી આપણને
 એવું શિખવાનું મળે છે કે : -

અવસ્થા આ વાતને પ્રાપ્ત નહોતી ,
 જેને ગુરુ લાગ્યા હોય મને ,
 ઉલટ વાળે કેવલ જ્ઞાને ,

તો નમનજી આવે સૂક્ષ્મી રે . ૬

નહોતું અને મરણની સાથે જરાયે સંબંધવાળું રહેવાનું નથી એવા મૃગજળ જેવા અથવા મનના વિકારોએ કરીને બહાલા કરેલા એવા ઠગારા જગત્ તરફ જ વૈરાગ્યની જરૂર છે. વૈરાગ્ય શબ્દનો અર્થ એમાં તો એવો અર્થ છે કે પૂરે-માત્રમાં તરફ - સદ્ગુરુદેવ તરફ અનન્ય ભક્તિ - અનન્ય પ્રીતિ. આ અનન્ય પ્રેમને જ આ સર્વસ્વાર્પણને જે વેદાન્તના બધા આચાર્યો ગુરુભક્તિ કહે છે. જેના હિલમાં જેટલો અન્યત્ર રાગ રહ્યો હોય, તેટલો સદ્ગુરુદેવની અનન્ય ભક્તિમાં ભાવ ઓછો હોય એ સ્વાભાવિક છે. ચિત્તને વળગેલા માયાના બધા સંબંધો તરફ જ્યાં સુધી અભાવ થાય નહીં, ત્યાં સુધી સદ્ગુરુદેવની અનન્ય ભક્તિ તરફ પૂરેપૂરો ભાવ જાગે શી રીતે ? ટકે શી રીતે ? આપણે ઉપર બોધું એવું કળા કૌશલ્યનું પાંડિત્ય પરોક્ષ જ્ઞાન (નિહિલિગમ - શૂન્યવાદ) તો આવે, પણ સંતપણું ? વાસનાક્ષય ? મનોનાશ ? સાત્વિકતા ? એ તો પૂરેપૂરા પ્રેમ વગર, સદ્ગુરુદેવની અનન્ય પ્રીતિભક્તિ વગર, સંતને ચરણે પૂરેપૂરું અર્પણ ગયા વગર શક્ય નથી જ. આ બધા મહાત્માઓ આપણને એ જ શિખવે છે, જેના ચિત્તનો રાગ અન્યત્ર ભરાઈ રહ્યો હોય અને અન્તરની આંદી તટ્ટતી ન હોય તેને માટે પરમહંસજીનાં આ અમૃતગિન્દુ :-

આચાર્ય ગુરુજીનો સંગ ન કીધો,
આપે આપનો અનુભવ સમજીને લીધો,
બહાનન્દ મહારસ નવ પીધો -

સો જોતો આજુબજોત થઈ રહ્યોય રે. ૧.

આસંદા કેમે નવ થાય અગમી,
અધ્યક્ષાનન્દ બેસા નહીં સળંગી,
વાસના લિંગસરીરે વળગી -

તો આપે ન શક્યો છાડવો રે, ૨.

આત્માનો પ્રત્યક્ષ અનુભવ એટલે જ વાસના નહીં . વાસના શબ્દને સમજવાની બહુ જરૂર છે . વાસના એટલે અંદર રહેનારી . જે સૌથી લાંબામાં લાંબો કાળ જીવાત્માને વળગી રહે છે - એ મનોવૃત્તિનું નામ વાસના . જે મનોવૃત્તિ સદ્ગુરુદેવની અનન્ય પ્રીતિસંકિતને જાગવા દે નહીં , ટકેવા દે નહીં એતું નામ વાસના . દરેક જીવાત્માએ પોતાની અંદરની આ વાસનાને ઓળખવી અને ટાળવી એતું નામ જ ખરું જ્ઞાન . આ સન્તોની વાણીએ વાસનાને છેલ્લાનું યોધાઈ ખડ્ગ છે ; પણ , જે કોઈ કામિલ હિસ્તાહણી પાસે , ખરા પોલાદની આવી તીખામાં તીખી અસલી તલવાર શી રીતે વાપરવી એની તાલિમ લીધી હોય તો તો ઠીક , નહીં તો ' પોતાની ' તલવાર પોતાને જ ફગો દે ! એમ આવી વાણી પણ , જે પતિતપાવન ગુરુ મહારાજની પાસે વિધિપૂર્વક શ્રવણ કર્યા વગર મનસ્વી રીતે જ વાંચવામાં આવે તો તો વાસના ટળવાને બદલે ઉત્તરુ' શૂન્યવાદનું લયંકર જ્ઞાન આવી જાય ! દેહાભિમાન ટળવાને બદલે મહાત્માપણાનો આભાસ આવી જાય ! અને આટલો ગાંઠે જ આપણે 'પરમહંસ'જીનો આ પ્રસાદ પચાવીએ :-

મહાનુભાવજી સંનમ કરીએ ,

વચન કહે તે મસ્તક ધરીએ ,

શબ્દના મ વા જીવતા મરીએ -

તેજ આપરજી . વિરેષ વામીસ રે .

(સન્તોની વાણી , ૫ . ૧૧ .)

સદ્ગુરુદેવ તરફ આવી અનન્ય પ્રીતિસંકિત . જાઆ વગર એને જામ્યા વગર , સદ્ગુરુની સાથે આવો અખંડ અભેદભાવ અનુભવ્યા વગર જીવ માત્ર તરફ પ્રીતિ-

આત્મવત્ત સર્વ મૂતેષુ - જાધા જીવો તરફ અલેહલાવ થાય શી રીતે ? સદગુરવે પરમાત્મને નમઃ : । એટલે આકાંક્ષમાં કોઈ શરીરધારી પરમાત્મા અદૃશ્ય છે તે સદ્ગુરુ એમ તો નહીં ; પણ આપણને પરમહંસ હરિકૃષ્ણજી મહારાજ તેમ જ આ પુરાણી પ્રણાલિકાના જાધા સ્વરૂપસંસ્થિત મહાત્માઓ શિખવે છે તેમ , આપણે માટે આપણી વાસનાને ઓળખાવીને એ કાયમની ટાળવા માટે જે આપણને અદ્ભુત આવી આપે - આપણું જીવાત્માનું અંધારું આપણને જરાજરા ઓળખાવીને , પછી આપણને જે એ અંધારામાંથી આ અપરિમીત મહા કાર-ણરૂપ મહા જ્યોતિમાં મેળવી દે તે ગુરુ - તે ગોતિન્દ - તે ગુરુ . આપણી ચોરાસી લાખ જનમની જાંઝી વાસનાને આપણે ઓળખતા નહોતા અને તેથી જ જીવજાવનાં લક્ષણો પ્રકૃતિમાંથી ભૂંસાતાં ન હતાં . જીવને જીવ બનાવનારી આપણી એ વાસનાને ઓળખાવનાર , ટાળનાર અને એથી કરીને આપણને ઉદ્ધારનાર આપણે માટે ગોવિન્દનો અવતાર તે આપણા ગુરુદેવ . ભગવાન શ્રી કૃષ્ણ લલે આખી દુનિયાના ' પ્રભુ ' હો , તારક ઇંદુ લલે આખા વિશ્વના ' ઉદ્ધારક ' હો , હજારત મહામહ લલે આખી આલમના ' પય-ગમ્બર ' હો અને એમ જેને જેનો આશ્રય હોય તેને તેનો આશ્રય ખુશીથી હો , પણ વેદાન્તના આત્મસાક્ષાત્કાર માટે , પૂરેપૂરો વાસનાક્ષય અને મનોનાશ અનુભવવા માટે મરાણીઓ થઈને નીકળેલો (શરીર) મુમુક્ષુ જીવાત્મા તો રંગે રંગે ઘુંટયા જ કરે છે , કે જાધી સગુણ મૂર્તિઓ તરફના રાગનો તમામ સરવાળો થઈને એ સર્વોપરિ રાગ જીવાત્માનો રાગ હજીનાર આત્મવેદ સદ્ગુરુદેવ તરફ પૂરેપૂરી રાજપુશીયા સમજીને વળે એનું નામ જ અનન્ય ગુરુમકિત . આવા સારથી દિવથી (સિન્સયર) ગુરુમકિત જાગે

પરમહંસ મહાત્મા લાલદાસજી .

આ તો ખરેખર જ એવા જખરા અખધૂત છે કે જાણે મહાત્મા કબીર જ ! આવા અન્યોના અન્યો લખાય તો જે અખાણની કે એમની વાણી ઉકેલતાં પાર આવે નહીં . લાલદાસજીનું આસન તો અદ્વર તખત ઉપર છે અને અહીં પણ અદ્વર જ રહે છે - કલમ પોતાની મેળે જ પુકારી ઉડે છે કે :—ઓ સદ્ગુરુદેવ ! ઓ પરમાત્મનું ! ઓ પ્રભુજી ! ઓ ગુરુદેવ ! :—

असित गिरि समंस्यात् कज्जलं मिथुपात्रे
सुरतरुवरशाम्बालेखिनीं पत्रं मूर्ध्नि ।
लिखितं यदि गृहित्वा शारदा सर्वं कालम्
तदपि तव गुणानामीश पारं न याति ॥ १ ॥

ૐ મદ્ગુરુદેવકી જય ॥ દરિ ગુરુ સંતકી ૦ ॥

પરમહંસ મહાત્મા લાલદાસજીનાં લજનો, એમની સાખીઓ અને એમની તમામ વાણી પ્રાપ્તિકે અભ્યાસને યોગ્ય છે . એમની ગુરુભક્તિ - મહાત્મા અખાણ એમને મળ્યા હશે, અને એમના સત્મંગનો યોગ એમને આવ્યો હશે, તે પછી એમને ઉદ્દેશીને અને એમને એટલે સદ્ગુરુ પરમાત્માને - ગુરુગોવિન્દને અનુલક્ષીને એમનાથી જો લજનો લખાયાં છે, તેમાં કેટલી બધી પ્રજ્વલન્ત અને અફલુત ગુરુભક્તિ છે ! વિસ્તાર તો આટલો બધો થયો છે, છતાં એમનાં લજને થી પાવન થવાનો આપનો લોભ આપનો છાંડી શકીએ નહીં . પોતાના ઇશ્વરને - પોતાના સદ્ગુરુ - દેવને લક્ષીને મહાત્મા લાલદાસજી ગાય છે :—

રાજના સુખડલામાં હીડા ચોટે લોક !
રાજના સુખડલામાં ૦

જેણે તમારી ભક્તિ ન જાણી ,
' જીવિત તારો ફોક ! રાજના ૦

પ્રથા , ઇન્દ્ર મર્મ ન જાણે ,
જાણે જવલ્લા ફોક ! રાજના ૦

હલે લાલદાસ વહાલે કિરપા કાપી !
મદી ગઈ ચિન્તા ને ચોક ! રાજના ૦

(સતોત્રી વાણી , ૫ . ૨૦ .)

અને , આ તો અદ્ભુત ભક્તિનું ભજન : -

મનકા મહેરમ મિલીયા ! હડી રે દિલકી ખાત !
ગીતે મણુછ મહારી અંગે રે વસીયા !
વહાલે ન જોઈ રે ભત ! મનકા ૦

અનન્ત જનમકો રોગ ન મિટીયો !
સહજે ભયી રે સમાધ ! મનકા ૦

અથ હમલ પર મદારસ વરસે ,
ચખ્યા જાણે સ્વાદ ! મનકા ૦

હલે લાલદાસ વહાલે કિરપા રે કાપી !
વાસ દિયો હ અગાધ ! મનકા ૦

(સતોત્રી વાણી , ૫ . ૨૧ .)

અને વારંવાર : - નિરંજન નિરાકાર હરિ ખરા ; પરન્તુ
અખાણુર ચરણુ અસાદથી ,
એમ હલે સેવક લાલદાસ .

હરિ ! મ્હારે મન્દિરે , પધારજો !
 'મોહન' , 'મોરૂની' , વાળા રે
 આવો દિવસ ક્યારે આવશે ?
 હરિ ! મુને ભવને કહેવા રે !
 હરિ ! મ્હારે મન્દિરે પધારજો !

સુના બુવન , સ્વામી ! તમ વિના
 પિડ છાડી પ્રાણ તો ભય રે !
 તે ગતિ થઈ આ અમો તણી ,
 વગે પધારજો , વૈકુઠરાય રે !
 હરિ મ્હારે મન્દિરે પધારજો !

એમપારસ મ્હારા હાથમા ,
 હરિ ! મુખે માગીને લેતા રે
 આણી શેરી ને આણી વાટડી !
 બહાલોજ કઈ કઈ કહેતા રે !
 હરિ મ્હારે મન્દિરે પધારજો !

મોઘ ઠરીને પધારજો
 ન્યા હોય ભક્તિનો ભાવ રે
 લાવીઆ રકને હેલ ધણ ,
 હરિ તમારા કર્મનનો લેણ રે !
 હરિ મ્હારે મન્દિરે પધારજો !

૯

(સન્તોની વાણી , ૫ ૧૬૦)

સ્પષ્ટ છે કે , હરિ , મોરલીવાળા અને વૈકુઠરાય અહીંઆ ,
 ગુરુજોવિન્દ વગર અન્ય નથી . અન્ય કોઈ મૂર્તિ કચેય
 જ નથી જેવા મહાત્મા રેતનગાઈના ગિરધારી એવા
 જ લાલદાસજીના મોરલીવાળા ! ઐ ગુરુદેવ સત્ ॥

આવી નસ્ર અને મળુલ ગુરુભક્તિથી મહાત્મા
 લાલદાસજીની વાણીનો આરભ થાય છે , અને એટલા માટે

જે એમની વાણીમાં આપણે 'સર્વોપરિજ્ઞાનના સ્વાનુભવનો
'સાક્ષાર્કાર પણ આજ્ઞાદ રીતે બોધ્યે છીએ : -

કાશીક્ષેત્રમાં અવિમલ દીપક ,
તે મધ્યે વાસ હમારા !
સુરનર મુનિજન મ્હોટા વપસ્તી ,
કોઈ વીરવા નહુનહારા . કાશી ૦
(વાંચો પૃ ૨૦ ; સન્તોની વાણી .)

અને , એમની અદ્ભુત જ્ઞાનરવેણી ! (વાંચો :— પૃ. ૨૪ .)

અને :—

બેને હમણ હોયે રે હરિ મળવા તણી રે ,
તે તો સેવા-મેહગુરુ સાધુ શાણું
(વાંચો :—પૃ . ૨૭)

અને ,

અગાધ એકવિસમા કપરે ,
અમે 'અલમસ્ત' મનના ૧ (વાંચો :—પૃ , ૨૬)

અને એમની અદ્ભુત વનરમણી ! (વાંચો પૃ :—૪૧ થી ૪૭ .)
અને એમની સાખીઓ . (વાંચો પૃ :—૪૮ થી પંક .) ખરેખર
આ તો બધું વારંવારના ભજનને , વારંવારના કીર્તનને અને
મુખપાઠને જ યોગ્ય છે . એવું થાય એ જ આ વેદવાણીની
સાચી અને સગુણ ઉપાસના કહેવાય . એ જ આપણી
ગુરુવાંજી કહેવાય . ઓ તત્સત્ ॥

વાણીનો અને પાણીનો પાર કદી એ આવે નહીં .
આત્માનો અનુભવ વાણીથી પાર છે—ભાવનથી ખૂદાર છે . અને
આ સન્તોની વાણી એ તો ગુરુનું દાર છે . ગુરુદેવને દ્વારે
જ્ઞાનને બોલવા કરતાં શ્રવણ કરવું , એ જ વધારે યોગ્ય છે .

પરમહંસ મહાત્મા લાલચસજીનો એક અપ્રસિદ્ધ પત્ર આપણે અભ્યાસદૃષ્ટિથી આ નીચે વાંચીશું અને પછી પરમાત્મસ્વરૂપ સદ્ગુરુદેવ પરમહંસ મહાત્મા અંખાણીની પ્રજ્ઞાલિકાના અત્યારના મહારાજ શ્રીમાન ભગવાનજી મહારાજને ચરણે આ અર્પણ કરીશું, ગુરુમહારાજને જય જયકાર ગાઈશું અને આ વેદવાણીનું પ્રેમથી અને માનથી અભ્યાસપૂર્વક નિરંતર કીર્તન કરીશું :-

ૐ ગુરુ ગુરુ ગુરુદેવકી જય ।

જય જય ગુરુદેવકી જય ॥

॥ ગુરુ ગુરુ ગુરુ ૦ ॥

ૐ સદ્ગુરુદેવકી જય ।

હરિ ગુરુ સન્તકી જય

સચ્ચિદાનન્દકી જય

સર્વ સન્તનકી જય ।

હાજર ગેરહાજર સર્વકી જય ॥

ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ॥

॥ ૐ ॥ ગુરુ ॥

પરમહંસ મહાત્મા લાલદાસજીનો પત્ર

(રાવળ ગંગદાસજી ઉપર.)

સ્વસ્તિ શ્રી પરમેશ્વર કુમોરવાસી . લિખીતંગ ભગત
લાલદાસ . અદલવિધિ રાજ દેવગુણી ગંગદાસજી . તમને એટલું
હલું તે કરજો . તેનો વિલંબ ના કરશો . કોઈ ભોગી તથા જાતિ
તથા સંન્યાસી તથા ભગત તથા કોઈ પંડિત તથા કોઈ
ગોસાંધજી તથા કોઈ રાની પુરુષ એટલામાં જે કોઈ જાણે તેને
પૂછીને પહેલી ધનુવિધા બાણી , વળી દેવદાસિ લેવી , વળી
પુવનનો ઉડો પૂછી લેવો , વળી છ કોઠાની ખખર પૂછી લેવી ,
વળી સાતમા કોઠાની ખખર પૂછી લેવી વળી પિંડ બ્રહ્માંડ
વરતી લેજો . વળી ચારે સપનાની ખખર પૂછી લેવી . વળી આદિ
મંત્ર છે તેને પૂછી લેજો . તે અમરમંત્ર કહાવે છે . તે મંત્ર કપિ
વસિષ્ઠજીએ રાજા રામચન્દ્રજીને આપ્યો . તે મંત્ર કપિ દુર્વાસાએ
શ્રી કૃષ્ણજી ને આપ્યો . તે મંત્ર ઈશ્વર પાર્વતીને આપ્યો , તે
મંત્ર જનકે શુકદેવજીને આપ્યો . તે મંત્ર રામાનંદજીએ કપીરજીને
આપ્યો તે માટે તે અમરમંત્ર લેવો . જે ધરથી જીવ આપ્યો , તે
ધરની ખખર પૂછી લેવી . તેપનમા અક્ષરની ખખર પૂછી લેવી .
તત્ત્વજ્ઞાનને પૂછી લેજું . તે આવે ત્યારે ઈશ્વર પદવીને પામે .
પાંચમા વેદની ખખર પૂછી લેવી . તત્ત્વવિજ્ઞાનને પૂછી લેજું .
ન્યારે અમરમંત્ર અંત.કરજો આવે ત્યારે ઇકોતેર પરીઆ આગ-
ધ્યાં તથા ઇકોતેર પાંચધ્યાં પોતાનાં તરતાં દેખીએ . તેમાં તલ
એકનો સંદેહ નહીં વેદ ને શાસ્ત્ર યોગીપેરની યાત્ર વતાવશે
પણ સિદ્ધાન્તનો માર્ગ ઘણો અગમ છે . શાસ્ત્રને અને
સિદ્ધાંતને લાચ જોજનનું છેદું છે . ધૃત્તિને અને પ્રવૃત્તિને
લાચ જોજનનું છેદું છે આદિ અક્ષરને અને બ્રહ્મને લાખ
જોજનનું છેદું છે . નવધા મક્તિને અને દશધા મક્તિને
લાચ જોજનનું છેદું છે . આત્મજ્ઞાનને અને શાસ્ત્રને
દ્વિજોજનનું છેદું છે ; માટે અગમ સમજવું દેવદાસ

લેખી , અગમ રાત્રી જનક વિદેહીએ લાણી , વળી રાત્રી
અંબરીએ લાણી , વળી રાત્રી મુવે લાણી , વળી રાત્રી
મુધિષ્ઠિએ લાણી , વળી રાત્રી અંદ્રાએ લાણી , વળી
યતિ શુકદેવજીએ લાણી , વળી બેગી ગોરખે લાણી , વળી
બક્ત કપીએ લાણી . જે આદર્શ દર્શાવે તે જીવનસૂત્ર
પદાર્થને પામે અને સદા ય દેવગતિ થાય , આંખના પ્રમાણે
પૂરવી હરેલીમાં દેખાય , એટલી સમર્થિ થાય પણ પ્રતાપ
સદગુણો . આત્મજ્ઞાનને અને વૃત્તિને , એ માર્ગને અને
શાસ્ત્રને અસંખ્ય જુગજુગે છેડું છે . દેવતાને એ માર્ગ થણે
ફાલ છે . નવ નાથ , ચોરાસી સિંધ , તેત્રીસ કરોડ દેવતા ,
અઠ્યાસી સહજ સ્વીચર , ચોવીસ તીર્થંકર , હરા અવતાર ,
પાંચ પાંડવ , સાત પાંચ જાતિ તથા પાંચ સતી , છઠાંડ ,
એટલામાં જોઈએ રામ કોઈને બાજતો નથી , એટલામાં જોઈએ
રામને કોઈનું બાજન છે નહીં . જેની હીડી તેવી લખી છે .
શુદ્ધચરણારવિન્દ નમોઽસ્તુતે ॥ ૭૭ ॥

ઇતિ પરમહંસ મહાત્મા શ્રી લાલદાસજીનો પત્ર સંપૂર્ણ.*

† અનુલેખ : —

મહાત્મા લાલદાસજી મહાત્મા અખાજીને મળે છે , ત્યાં મુખી
આપણે આ પ્રમાણે અહીંઆ આવી પહોંચીએ છીએ ; છતાં , આ
લેખના , અલખતા , કટલાક અતિ મહત્વના પ્રશ્નોની વિચારણા
બિલકુલ ઊંડી દેવામાં આવી છે :

૧ : આ જાણ મહાત્માઓ આશ્ચર્યો નથી — અખાજી કોઈના
ગુરુ નહીં ; લાલદાસજી કોઈના ગુરુ નહીં , હરિદાસ મહારાજ અને
જીતા મુનિ નારાયણ તેમ જ કલ્યાણદાસજી પણ કોઈના ગુરુ નહીં .
જ્ઞાની કોઈનો ગુરુ નથી . અખાજીને કોઈ પંથ નથી ; તેમ
કલ્યાણદાસજીને ય કોઈ પંથ નથી ; તેમ બ્રજવાનજી મહારાજ પણ
કોઈ પંથ અલખતા નથી . અખાજીની પ્રજ્ઞાવિદ્યા એટલે કોઈ પંથ

નહીં . ત્યારે, અખાણની પ્રણાલિકા એટલે શું ? અખાણની પ્રણાલિકા એટલે ભગવાન શ્રીમત્ શંકરાચાર્યજીના કેવળાદ્વૈતથી માંડીને ઠેક ભગવાન ગુરુ દત્તની ગીતાના અને યોગવાસિષ્ઠયમાં નિરૂપેલા અજાતવાદના તુર્યાતીત સ્વાનુભવ સુધી એક આકાશી માર્ગ; આકાશમાં બલનો હોડે, પણ ચીલા નહીં . અસ્તુ . જ્ઞાની કાંઈને ગુરુ નહીં, પણ જે પૂરે તે બધે પૂરે - એટલે જ્ઞાની તો આખા જગતનો ગુરુ . તથાસ્તુ .

૨ : આપણા આચાર્યો માને છે, કે સીએ વેદાન્ત જ્ઞાનની અધિકારી નથી; છતાં, આ મહાત્માઓમા આપણે પરમહંસ માતાજી રતનમાઈને તેમ જ જૈરીમાઈને જોઈએ છીએ . મહાત્મા રાહીદાસજી પણ પરમહંસ માતાજી ગીરાંજીમાઈને મૂર્તિપૂજામાંથી આગળ વેદાન્ત જ મણાવે છે. આ પ્રશ્ન બહુ સૂક્ષ્મ ગીમાંસાનો છે . દ્રષ્ટાઓના સ્વાનુભવનો છે . કહે છે કે મહાત્મા કંપીર સાહેબે શિષ્યા લેઈને તેમ જ એક ગુણિકાને આત્મજ્ઞાન આપીને ઉદ્ધાર્યા હતા . ॥ ઓં ગુરુ ॥

૩ : પરમહંસ મહાત્મા અખાણની પ્રણાલિકા એટલે પંથ કે વાડો કોઈ જ નહીં . અપરિગીત પંથ અને અપરિગીત આકાશ જેવડો વાડો - આકાશી પંથ કારણ કે, આ ' પરમહંસ ' તે હીક્ષા વડે નહીં; ભગવાં કપડાં વડે નહીં; ગિરિ, પર્વત, આનંદ કે સ્વસ્તી જેવા નામ આ મહાત્માઓએ બદલવાની જરૂર જોઈ જ નથી . અખાણ તે અખાણ અને લાવદાસજી તે લાવદાસજી જ પરમહંસ તે એમના આંતરની ભુમિકાના હાલ; હીક્ષા નહીં રાગ અને ત્યાગ એ બન્નેનો ત્યાગ, એ જ આ આકાશી અપરિમીત પંથનું મુદ્દાનું લક્ષણ . વાસનાક્ષય અને મનોનાશ - આ અનુભવ એ જ ઠેક વતન . એમા ધરમારી કે ત્યાગી એવો વ કસો આગદ નથી . મુક્તના તો કંઈ કંઈ પ્રકારો છે . (અનુભવો ઉદયો અજગરબોધ સંતોની વાણી, ૫ . ૧૭૭) . इत्यलम् ॥ ઓં સદ્ગુરુ ॥

૪ : મહાત્મા લાવદાસજીના વાળનોમા અને આ સૌના બાળનોમા આ બધા ખુવાસા યાય છે, પણ એ ગુરુમુખે જ રુવા જોઈએ એ એક વાત; અને સ્વતંત્ર પુસ્તકોને - અરે - જાઓને જ જાગ્ય વાનો આવા

ઉપેદ્યાતમાં સમાઈ રહે ચ નહીં . અનતીય અનપ્રતો દેશ , માત ને
સ્થિતિમાં બહુ રહેવા ચ નથી અને આ મહાત્માએનું વસ્તુ તો વાણીથી પર છે.
ૐ તત્સત્ બ્રહ્મણમસ્તુ ॥ સદ્ગુરવે પરમાત્મને નમઃ ॥

Akota Ashram , Baroda ;
Munshi's Garden :
23rd October , 1920 . }

હરિગુરુસન્તને ધરણે
સેવક
સાગર.

ૐ પ્રભુજી !
તુમ પ્રભુજી !
સવ પ્રભુજી !
ઓ...મ્ ॥

ઓ...મ્ । ઓ...મ્ । ઓ.....મ્ ।
શિવ ઓ...મ્ । ઓ...મ્ । ઓ...મ્ । -
ૐ પ્રભુજી । તુમ પ્રભુજી । સવ પ્રભુજી ઓ...મ્ -
॥ ૐ ॥ ૐ ॥ ૐ ॥ ૦ ॥ ૐ પ્રભુજી ૦ ॥

॥ ૐ સદ્ગુરુદેવકી જય ॥

॥ ૐ શાન્તિઃ શાન્તિઃ શાન્તિઃ ॥

सन्तोनी वाणी

गुरु_गुरु गुरुदेवकी जय ।
जय जय गुरुदेवकी जय ॥
॥ गुरु गुरु० ॥

ॐ

सद्गुरवे परमात्मने नमः ।

परमहंस महात्मा

अखाजीना शिष्य

परमहंस लालदास

(वि. सं. १७ — भा. धीरपुर ता. वा. वा.सी.नेरमा. यथा.)

શુરુ ગોવિન્દ , ગોવિન્દ શુરુ , નામ યુગલ , રૂપ એક ;
તેને સ્તવું નીચો નમી , કર હુદ્દિમાન વિવેક .

પરાત્પર પરાક્ષ્મ જે , તે મનવાણીને અગમ્ય ;
તેનો લક્ષ આપી શકે , તે માટે શુરુ તે બ્રહ્મ .

શ્રાવ , શુકર , બિડાલ , ખર , તેના ટોળાનો જે જત ;
તેને મૂકે હરિ કરી , જેને મળે મહાશુરુ સંત .

શુરુમહિમા છે અતિ ધણી , કે સમજે સંત સુખણ ;
તે શુરુગોવિન્દએકતા લાગે , જેને લાગ્યા મહાશુરુભાણ .

જેમ રવિ દેખાડે રવિધામને , તેમ શુરુ દેખાડે રામ ;
તે માટે હરિ તે શુર , શુરુ ગોવિન્દ એવું નામ .

ચિદ્રૂ રામ્યું તે સંતનું , જે શુરુગોવિન્દએકતા લાગે ;
જેમ બીળા માહે રસ લાગ્યો , તે વણુ ધડયે રૂપ નીપજે

જેમ સુવર્ણ કરી મ્હોર માહે , અન્વ મુદ્રા છે અતિ ધણી ;
તેમ શુરુભક્તજનમાં સર્વ આવે , તે મન વળે શુરુચરણ લાણી .

જેમ બધિર ન લણે નાદ સુખને , સ્વાદ ન્હોય રસતા વિના ,
તેમ શુરુ વિના હરિ નવ મળે , જેમ ભોમ ન પાને નિર્ધના .

કહે અખો સૌ કે સુણો , જો યજ્ઞવા હીટા જતને ;
એ આરતશું ઉરમા ધરો , તેા સેવા હરિશુરુસંતને .

(અખેગીતા , કડવું ૧૭)

સન્તોની વાણી

૧

સત્ય શ્રી રામને રે,
જાણી રહો મન માંહ ;
રામ વિના બીજું નથી ;
કહું મનસા વાચા કાય . સત્ય શ્રી૦ ૧

એ ભક્તિ અણુસિંગી રામની રે,
જો ઉપજે મન માંહ ;
તો સ્વરૂપ વિશ્વંભર શ્રી હરિ રે,
આત્મા પ્રગટ થાય . સત્ય શ્રી૦ ૨

જોતાં સહજે મળે દૂંકડો રે,
આકાશવત્ હરિ રામ ;
સ્થાવર જંગમ સર્વમાં,
કાલો નથી અણુ કામ . સત્ય શ્રી૦ ૩

કાયા માયા શ્રી રામની રે,
જો જાણે જન કાય,
તે પરમ પદ પામે હરિ,
જે સઘળે આત્મા જોય . સત્ય શ્રી૦ ૪

રામ જાણ્યે શ્રી રામજી રે,
ભાસે તે સ્વયંપ્રકાશ ;
અખા ગુરુચરણપ્રસાદથી,
જોમ કહે સેવક લાલદાસ . સત્ય શ્રી૦ ૫

૨
૭

આળસ કયાં કરો રે !
ભાઈ ! શોધી કહાડો રામ ;
પિંડપ્રદાંડે બ્યાપી રહ્યો એ ,
સદા સંજાતન ધામ . આળસ૦ ૧

ચૈતન્ય શ્રી પરબ્રહ્મનું એ ,
વાસુદેવનું ધ્યાન ;
જે જાણે તે જાણ્યો ,
મહા દૈવદય અમૃતપાન . આળસ૦ ૨

એ શુદ્ધ વિચારે રામજી ભાસે ,
નિર્ગુણસુભ એક ;
જ્યમ પાલો તે નીર છે ,
એ જ્ઞાની જાણે વિવેક . આળસ૦ ૩

એ અનુભવ કેરી વાત છે ,
નહીં જીવજુદિનો લાગ ;
આકાશ માંહે ઉડવું રે ,
ના છગે કોઈનો પાગ . આળસ૦ ૪

એ સાચું સાધન શ્રી રામનું રે ,
હરિ ભામે સર્વોવાસ ;
અળે ગુરુચરણપ્રસાદથી ,
એમ કહે મેવક લાલદાસ . આળસ૦ ૫

૩

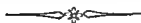
મગ્ન શ્રી રામમાં રે,
ભાઈ ! દીઠો સર્વ સંસાર ;
કૃપાકારણુ શ્રી હરિ રે,
સર્વે ભાસ્યું બ્રહ્માકાર . મગ્ન શ્રી૦ ૧

આનુભવ ઉપજ્યો અંતર વિશે રે,
ભાઈ ! રામ રામનો લક્ષ !
મન લીન થયું હરિને વિશે રે,
ટળી સર્વે દેતની પક્ષ . મગ્ન શ્રી૦ ૨

ભાસ્યો અલેહ પરમાત્મા રે,
જ્યાં જોઈ ત્યાં રામ !
નિરંજન નિરાકાર હરિ રે,
ઠાલો નહીં અણુ ઠામ ! મગ્ન શ્રી૦ ૩

હરિ જગતનું જીવન મન વસ્યું રે,
ઉદય થયો શ્રી રામ !
વારપાર જોનો નહીં રે,
એવું અલૌકિક ધામ ! મગ્ન શ્રી૦ ૪

મહા સ્વેપદ પૂર્ણ બ્રહ્મ હરિ રે,
ભાસ્યું પરમ જ્યોતપ્રકાશ !
અખે ગુરુચરણ પ્રસાદથી રે,
એમ કહે સેવક લાલદાસ . મગ્ન શ્રી૦ ૫

૬ ૦

હાં રે ભાઈ ! નારાયણનું સુમરણ કરતા -

શું બેસે છે તુજને ?

અવધ આવી ઉભી રહેશે ,

વેળા માથે લજને રે !

હાં ૦ ૧

હાં રે ભાઈ ! શુ જીવ્યાને કાળે તું તો -

ગોવિન્દને વિસારે ?

અવસર માથે મૂલે આવ્યો !

જીતી બાજુ હારે રે !

હાં ૦ ૨

હાં રે ભાઈ ! હરિસુમરણની વેળા જાયે ,

પછી સ ભારીશ ક્યારે રે ?

જોખન જાયે , જરા આવશે ,

મન પરતાશે ત્યારે રે !

હાં ૦ ૩

જખ કાયાગઢ ઘેરાયુ થાયે ,

કેણુ છે ત્હારી દહારે રે ?

ચેતી સમજી જાણ લે બાવા !

સંકટથી ઉગારે રે !

હાં ૦ ૪

હાં રે ભાઈ ! ભરમે ભૂલ્યો જગત ક્રરે છે !

જોયો અવસર આ રે !

લાલદાસ કહે પ્રભુ લજો તો ,

લવસાગરને તારે રે .

હાં ૦ ૫

૭

હાં રે ભાઈ ! નારાયણ તો નજીક છે ,
કયાં વેગળા કરીને ભાળો ?

પ્રીત કરે પરમેશ્વર સાથે ,
ઉતરો ચેલો પારો રે . હાંં ૧

હાં રે ભાઈ ! મરેલાંને મળતો , બાવા !
પાસે પ્રભુને ભાળો !

જનમ મરણનો સંશય ટાળો ,
ભવસાગરમાં તારે રે ! હાંં ૨

હાં રે ભાઈ ! ભરમે ભૂલ્યો જગત કદે છે ,
ભૂલ્યા જોશી ભણા !

ત્રિગુણાણમાં જે પડીઆ તે ,
અસંખ્ય વાર કંગાણા રે ! હાંં ૩

હાં રે ભાઈ ! જોગ જગન જપ તપ તીરથથી ,
મન સંશય ના ભાગે ;

સાધુ જનને શરણે રહેતાં ,
સુરતનૂરત રંગ લાગે ! હાંં ૪

હાં રે ભાઈ ! જેણે બોધા તેને તેવા ,
ઝહારે તો મન સરખા !

લાલદાસ કહે . પ્રભુ નિરખતાં ;
તનમન આતુર હરખ્યાં રે ! હાંં ૫

૧૦.

હાં રે ભાઈ ! જીવતડાંને ડર છે, બાવા !

મરેલા શું મરશે રે ?

અન્તરભગી

માંહી

સમાયા !

તેને જમ શું કરશે રે ? હાં ૦ ૧

હાં રે ભાઈ ! પુરુષોત્તમનું શ્રુમરણ કરતા ,

પુરુષોત્તમમાં લખીયાં !

જનમ મરણનો ઝઘડો ભાગ્યો !

વાએ વાજળ ટળીયાં રે ! હાં ૦ ૨

હાં રે ભાઈ ! શીર વિના નર આન દકરશે ,

ગોવિંદના શુભ ગાયો ;

સુરત નૂરત બે એક કરીને ,

આપા માંહી સમાશે રે ! હાં ૦ ૩

હાં રે ભાઈ ! મરવાનો ડર મ્હોટો, બાવા !

ડરે રંક ઓર રાણા !

અવિનાશી તો અંગે વસીઆ !

તે તો નવ ઢહેવાણા રે ! હાં ૦ ૪

હાં રે ભાઈ ! મરજીવાનો મહિમા મ્હોટો !

જુગ જુગ પ્રત્યે એવો ,

દિલ દરિયામાં નિત્યે પેસી ,

પીવત મીઠા મેવોરે ! હાં ૦ ૫

હાં રે ભાઈ ! આ મારગતો અજરી, બાવા !

અધેકો નેનાં આવે !

લાલસાસકો

ફિરખા કિન્હી ,

પ્રેમજ્યોત મિલજાવે રે ! હાં ૦ ૬

૧૧

હાં રે મધુવનમાં મોરલી બાજી !

તાન શબ્દ ગત ન્યારી !

તન મન શુદ્ધ તો ગોપી ભૂતી !

અનલે લાગી તાળી રે ! મધુ ૦ ૧

હાં રે ભાઈ ! પ્રીત પૂર્વની પહેલી બાજે !

સુગન એ ધૂન પાવે :

અનલે રસ એકધારે વરસે,

ત્યાં લગી વીરલા આવે રે ! મધુ ૦ ૨

હાં રે ભાઈ ! એણી ધૂને શંકર મોહ્યા !

મોહ્યા શુકદેવ ભોગી !

નારદ સરખા મુનિવર મોહ્યા !

મહારસના એ ભોગી રે ! મધુ ૦ ૩

હાં રે ભાઈ ! સખસે ન્યારા ! ખેલ અપારા !

આમ દૃષ્ટિમાં ના'વે :

અખંડ લીલા આઘ તમારી,

કોઈ એક હરિજન પાવે રે ! મધુ ૦ ૪

હાં રે ભાઈ ! એ મોરલીકા લેહ અપારા !

લખી કળી કોણુ બાણે ?

લાલકાસંકે કિરપા કિન્હી,

તાથે રસ વખાણે રે ! મધુ ૦ ૫

૧૨

(પ્રોજ.)

એણી કમળ મધ્યે કારણ અધિકુ',
 જે જૂદ્યા મુનિદેવ રે !
 એક મિથ્યા વાણી મૂઠી દધને,
 કરી સંતની સેવ રે ! એણી ૦ ૧

તેજ કમળને લેહે લમરા,
 અગમ મુને ભેર રે !
 આ કાયાગઢ તું સહેજે છોડે,
 વશ હોય સર્વે ચોર રે ! એણી ૦ ૨

પરહરી ત્રિશુલ, આત્મા-
 પરમાત્મા શું લેટો રે !
 આ નગર ત્યાં હાથ આવે,
 મરણ છવણ મેટો રે ! એણી ૦ ૩

મરણ છવણ લે જ લાગે,
 એક આત્મા હોય રે !
 પછી દશધા ઉદય હોયે,
 મરતાં ન દેખે કોય રે ! એણી ૦ ૪

પંચ પારથી પ્રભુ પ્રગટે તે,
 નાદ નર વિચાર રે !
 ઉલટો શબ્દ ગંગન ગરજે,
 કોઈ મે ન પ્રાપ્તિ પર રે ! એણી ૦ ૫

પાર પાવે તો અમર થાવે,
અગમ લક્ષે વરી રે !

જીવન મુક્ત તે સદાય આનંદ !
મુરતારવામીમાં કરી રે ! એણી ૦ ૬

જીવનમુક્તા સચરાચરમાં,
પ્રભુ શુ' રંગે રમે રે !

ચેતનહાર ચેતને, ભાઈ !
દેવગતિ આણી સમે રે ! એણી ૦ ૭

આપ ધારે તો અગમ સૂરે,
નિગમમાં નિર્ણે ધણી રે !

પછી ઘટ ભીતરમાં જીવે જધને,
પામશે આનંદ ધણી રે ! એણી ૦ ૮

એવી અમર લીલા અખંડ અદ્ધી,
જીગત જોર અપાર રે !

ત્યાં અંદ્ર સૂરજ દિવસ નહીં રજની,
જગ મરણ નહીં કાળ રે ! એણી ૦ ૯

એવી નૃત્યલીલા નિરખતાં,
મહારે હૈયે હરખ ન માય રે !

એક અંતરભામી પ્રગટીને,
લાલિદાસમાં ગાય રે ! એણી ૦ ૧૦

૧૩

૭

મહારી માયામાં હું મોહ પામ્યો !
 હું ને મહારૂં અજ્ઞાન રે !
 સંશય ટાળ્યો સફળરુણે,
 મહને થયું મહારૂં જ્ઞાન રે !
 એક અદ્વૈત ! નહીં નહીં દ્વૈત ! પ્રહ્લાનન્દને લેટતાં રે ! ૧

મહારી અવિદ્યામાં હું અવરાણો !
 મહેં તન ધર્મું ત્રિશુભ રે !
 ભાઈ ! ભવ ઇશ્વર મને માન્યા !
 નિશ્ચય હું નિર્ગુણ રે ! એક— ૨

મહારૂં અંતઃકરણ મુજને ભભાવે !
 મન બુદ્ધિ ચિત્ત અહંકાર રે !
 ભાઈ ! મહારૂં સ્વરૂપ મહને સ્ફુર્તુ જ્યારે,
 આવ્યો શુભ વિચાર રે ! એક— ૩

દાતા લોકતા દેહી જ માટે,
 મુખ દુઃખનો સંભોગ રે !
 ભાઈ ! ભૂત ભવિષ્ય વર્તમાન કાળ તે—
 પ્રારબ્ધનો ભોગ રે ! એક— ૪

ચિદાશાસ હું વડે ! હું જ ચેતન !
 હું જ સમજી જ્ઞાન રે !
 ભાઈ ! કારજ કારણ હું જ કરી,
 ત્રિપુટી પ્રસ્થાન રે ! એક— ૫

મહારી ધન્દ્રિનો હું અધિકારી ।
 હું વિપયો હું દેવ રે ।
 ભાઈ ! હુંજ સ્વામી ! હું જ સેવક !
 હુંજ કરું મહારી સેવ રે ! એક— ૬

મહારી વાણી મુને પ્રગટી ।
 મુજ વડે એ વાણ રે ।
 ભાઈ ! પરા પરચંતી મધ્યમા વૈખરી ,
 તે મહારૂં કરે પરમાણુ રે ! એક— ૭

જામત માંહે હું જ પરતું ,
 હું જ સ્વપ્ના માંહી રે ।
 ભાઈ ! મુપ્રતિનો હું જ સાક્ષી !
 તણે મુજમાં નાહી રે ! એક— ૮

સ્થાવર જંગમ સ્થૂલ સૂક્ષ્મ,
 સર્વે મહારા ઘાટ રે !
 ભાઈ ! પાંચ પચ્ચીસે મુજને વળગ્યાં ।
 મહારો ખિંડ વિરાટ રે ! એક— ૯

હું જ વિશ્વમાં , વિશ્વ મુજમાં ,
 આદિ મધ્ય ને અંત રે ।
 ભાઈ ! લાલદાસ કહે તે સાન સમસ્યા—
 કોઇક સમસ્યા સંત રે ! એક—૧૦

૧૪

(ધોળ)

હરિ ! મ્હારે મંદિરે પધારને !
 મોહન મોરચીવાળા રે !
 આવો દિવસ ક્યારે આવશે ?
 હરિ ! મુને જાવને કહેતા રે !
 હરિ ! મ્હારે મંદિરે પધારને ! ૦ ૧

સૂનાં બુવન, સ્વામી ! તમ વિના,
 પિંડ છોડી પ્રાણુ તો જાય રે !
 તે ગતિ થઈ રે આ અમો તણી !
 વેગે પધારને, વૈકુંઠરાય રે !
 હરિ ! મ્હારે મંદિરે પધારને ! ૦ ૨

એમપારસ મ્હારા હાથમાં,
 હરિ મુખ માગીને લેતા રે !
 આણી ચેરી ને આણી વાટડી !
 વહાલોલ કંઈ કંઈ કહેતા રે !
 હરિ ! મ્હારે મંદિરે પધારને ! ૦ ૩

કોલ કરીને પધારને,
 જ્યાં હોય લાજિનો લાવ રે !
 લાલીઆ રંકને હેત ઘણું,
 હરિ તેમારા દર્શનનો લ્હાવરે !
 હરિ ! મ્હારે મંદિરે પધારને ! ૦ ૪

૩૬

(ધ્યાન)

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! જોડોય-તે લાવો !

કાચી ભાજી આરોગ્યે , તેનો દુઃખ મેં દાવો !

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! ૦ ૧

તાંદુલ માટે દાસનાં , દારિદ્ર્ય ભાગ્યાં !

સુદામાને કૃપા કરી ! એનાં ભાયગ ભાગ્યાં !

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! ૦ ૨

ભાજી માટે રાજી યયા ! એવા મહેલયા અધૂરા !

વિદુરને કૃપા કરી ! એવા પ્રીતિના પૂરા !

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! ૦ ૩

અન્ન આરોગ્યાં નારનાં , દુઃખ નજરે ના આવ્યાં !

કરમાને કૃપા કરી ! એાદ લોકમાં નાવ્યાં !

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! ૦ ૪

જોર આરોગ્યાં નારનાં ! એનાં કારજ સાચાં !

દેવતાને દૂષીને , એનાં માન વધાર્યાં !

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! ૦ ૫

વિખ આરોગ્યાં દાસનાં ! રાયનાં માન ગાળ્યાં !

મીરાંને કૃપા કરી ! દુઃખ દોહલતાં ટાળ્યાં !

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! ૦ ૬

કહે લાલદાસ એ જોગીઓ , મ્હારે અંગે વસીઓ !

હેત સંતનકો નોધને , ઘણો અંતર હસીઓ !

ભાવનો ભૂખ્યો ભૂધરો ! ૦ ૭

૧૬

તનસરોવર એક પંખી રહેતું

પરમહંસ નામ કહાવે ।

તે રે પંખીને નહીં રૂપ ને રેષા :

કહોને કોણ બતાવે ? તનસરોવર ૦ ૧

પાંચ પચ્ચીસથી ન્યાસ જેલે :

રહે છે દસ વીસ માંહી ।

દર્પણ માંહે મુખ દેખાયે ।

થણ હાથ આવત નાહી । તનસરોવર ૦ ૨

પાંચે તે અંગે ને પાંચે તે સંગે ।

છઠો તો મલુ આપ ।

સાતમું એક નિજસ્વરૂપ એ,

તેને નહીં પુણ્ય ને પાપ । તનસરોવર ૦ ૩

તે રે સ્વરૂપગાં વાસ હમારા ।

સદા સર્વદા રહીએ ।

કહે લાલદાસ સુણો, જાણ ! સાધુ ।

કેઈ કહેવા સરખાને કહીએ । તનસરોવર ૦ ૪

૧૭

તે રે સ્વરૂપને જે રે દેખાડે,
સોહી સદ્ગુરુ સાચા ।

તે રે સ્વરૂપને દંટે રે જોતાં,
અમર લોકમા વાસા । તે રે ૦ ૧

વેર બંધન બે ય છોડે,
એકજ આત્મા ભાજે ।

સોહી સદ્ગુરુ પૂરણ લખીઆ,
આ લવનો દ્રેશ ટાજે । તે રે ૦ ૨

અકળ સિદ્ધિ પાસે રે દેજે,
હર જોવા નવ ભયે ।

એટલો વિધિ જે જન ભણે,
તે આપે ઇશ્વર થાયે । તે રે ૦ ૩

ફળ સાકર જેમ લેળા લખીઆં,
એમ એક રસ થાયે ।

કહે લાલલાસ મુણી, લાઈ ! સતો ।
આ ગત કોને કહેવાયે ? તે રે ૦ ૪

કાતરીઆં કહાડી નાંખો રે ! મુખડે રામનામ લાખો :
તે કહે તે સર્વે સાંખો ! કાતરીઆં કહાડી નાંખો ! ૦ ૧

રીસે રાગ ઘણો વાંધો ! કાળે કાયાગઢ ખાધો !
કે અલગેલાને આરાધો ! કાતરીઆં ૦ ૨

ખારીલાં ઘઇને નહીં ખાટો ! મહેલો મન તણો આંટો !
કે કહાડો કપટ તણો કાંટો ! કાતરીઆં ૦ ૩

અમણ ઘઇને સોને ક્ષમણે ! કડવું કોઇને નવ કહેણે
કે ઝડપીને લેશે જમ ભે ! કાતરીઆં ૦ ૪

પુણ્ય કરતાં જીવ મા ખેંચો , મહેલો મન તણો માંચો -
કે ભણું વેરીનું વાંચો ! કાતરીઆં ૦ ૫

વાંકી મા ભોલો વાણી , દુઃખીઓ તું થાશે , પ્રાણી !
એ સૌ ઠહું છું પરમાણી ! કાતરીઆં ૦ ૬

પંથ ચોર , પચ્ચીસ નારી , તેને મહેલો વિસારી -
કે ત્યારે પેર થશે તહારી ! કાતરીઆં ૦ ૭

ઔર દેવનું નહીં કંઈ કામ , સાચા છે મુન્દરવર સ્યામ !
કહે લાલો લેને નામ ! કાતરીઆં ૦ ૮

૨૩,

રામ શબ્દની માળા ! જપો તો ,

ધૂટે જનમ જંબાળા -

સદ્ગુરુ રામ શબ્દની માળા....હો....હા ! ૧

કરી લેને કુંચી જ્ઞાન કેરી ,

ખુલે વજ્રમય તાળાં....હો....હા !

એ રે તાળાં તમે દૂર કરો, ભાઈ !

તો ઘટ હીતર અજવાળાં -

સદ્ગુરુ રામ શબ્દની માળા....હો....હા ! ૨

આ અંદર એક પરગટ ગંગા !

કેણુ કરે પથરા પાળા....હો....હા !

એ રે ગંગા તમે નહાવ અખંડ !

મત નહાવ નદીઓ નાળાં !

સદ્ગુરુ રામ શબ્દની માળા....હો....હા ! ૩

આ અંદર એક બુદ્ધિસમંદર ,

તેમાં તે નવ નેજાળાં....હો....હા !

એ રે સાયરમાં હીરા ને માણિક !

ખેાળે ખેાજણુહારા -

સદ્ગુરુ રામ શબ્દની માળા....હો....હા ! ૪

હરિ સુમરો તો પાતક પ્રજળે !

સંતન કરી લે આળાં....હો....હા !

લાલદાસ કહે સદ્ગુરુવચને ,

નિર્ગુણ પંથ નિચારા -

સદ્ગુરુ રામ શબ્દની માળા....હો....હા ! ૫

૨૪

જ્ઞાનરવેણી

જ્ઞાનકો જહાજ બંધાવો, લાઇ !

ઉન ઝોંઠત ના લગે કાંઈ । જ્ઞાનકો ૦ ૧
ઉપર સ્નાહેળ નામ લખાવો,

આ સાગર પર જહાજ ધરાવો । જ્ઞાનકો ૦ ૨
આણીસે ન્યારે ણીચ બેઠાયા,

સૂત્ય શબ્દસે જહાજ ચલાયા । જ્ઞાનકો ૦ ૩
જીવનીચ બેઠો જન કોઈ,

તાકો આવાગમન ના હોઈ । જ્ઞાનકો ૦ ૪
સહજે રે સહજે પાર ઉતારે,

પુનરપિ જનમ ન આવે ક્યારે । જ્ઞાનકો ૦ ૫
યે હી જહાજ અલૌકિક કહાવે,

સુરનર સુનિજન ઝોંઠન આવે । જ્ઞાનકો ૦ ૬
લોગેશ્વર કરે ઉનકી રે આશા,

સો બસત અમરાપુર બાસા । જ્ઞાનકો ૦ ૭
જમ કાલકા ભય મિટાવે,

માતા ઉઠર ફેર નહીં આવે । જ્ઞાનકો ૦ ૮
કષ્ટ શબ્દ પડયે જે નવ ભાગે,

તેને ચોરાસી પ્યારી લાગે । જ્ઞાનકો ૦ ૯
કર્તા હર્તા રે સરજનહારા,

જન લાલિદાસ બોલ બોજથી ન્યારા । જ્ઞાનકો ૦ ૧૦

૨૬

જ્ઞાનરવેણી

અકળ પ્રહા કળામાં રે લાવે,
કારણ લીલા સાચી કરી ગાવે । અકળ ૦ ૧

અલેખ લીલા લખ્યામાં રે નાવે,
આતમકી ગત વીરલા ખાવે । અકળ ૦ ૨

ખાવન અક્ષરથી આ લીલાછે ન્યારી,
તે રે પ્રહાએ વેદે વિસ્તારી । અકળ ૦ ૩

ખાવન અક્ષર પાર ન પાવે ।
નિગમ નેતિ કહી નિત્ય શુણુ ગાવે । અકળ ૦ ૪

એ લીલા કહું એ મેં માંડી,
નર નારી જાવે ઘર છાંડી । અકળ ૦ ૫

મૂઠે રે વસ્તી ને વન કરે વાસા,
છોડે વેદ જગતકી આશા । અકળ ૦ ૬

દેહીતું કર્તવ્ય જુહું રે લાગે,
પાંત્રીસ અંગથી અતુરાઈ લાગે । અકળ ૦ ૭

એક શક્તિ મેં તો દીઠી રે એવી ,

ખાવન અક્ષર-જન્મ્યા તેવી । અકળ ૦ ૮

બીજી શક્તિ મેં તો દીઠી રે એવી ,

જ્ઞાન ધ્યાન ભૂલાવે તેવી । અકળ ૦ ૯

ત્રીજી શક્તિ મેં તો દીઠી રે એવી ,

દશે અવતાર રમાડ્યા તેવી । અકળ ૦ ૧૦

ચોથી શક્તિ મેં તો દીઠી રે એવી ,

પૂરણુ બ્રહ્મ વશ કર્યા તેવી । અકળ ૦ ૧૧

જળ પ્રસંગે ચંદ્ર જ આવે ,

તેમ એ લીલા વેડ સમાવે । અકળ ૦ ૧૨

ખાવન અક્ષરે કહી સંભળાવી ,

એ લીલા ખાવનમાં ના'વી । અકળ ૦ ૧૩

કહે લાલદાસ લીલા કહી ના બાવે ,

ગુરુપ્રતાપે કરોડે એક પાવે । અકળ ૦ ૧૪

૨૬

રાગ સામેરી

જેને ધગ્ધા હોયે રે હરિ મળવા તણી રે ,
તે તો સેવા સદ્ગુરુ સાધુ શર્ણુ ;
અરણ્ય પ્રતાપે રે , સંત સંગત મળે રે ,
ત્યારે તે ટળે રે જનમ મરણ્ય . જેને ૦ ૧

ગુરુ ગોવિન્દ વચ્ચે રે લેહ ન આણી રે ,
ગુરુગોવિન્દ ગોવિન્દગુરુ એક ;
અગ્નિ ને અંકે રે આખર બે નહીં રે ,
એણી રીતે બાણી લેવો રે વિવેક . જેને ૦ ૨

સંત , સદ્ગુરુને રે બરાબર બાણીયે રે ,
ખરે દલે સાધુની કરવી સેવ ;
કૃત્ય તેનાં રે સ્હામું બેવું નહીં રે ,
મનસા શુદ્ધ માની લેવા ગુરુદેવ . જેને ૦ ૩

બિંદુ નીચ સદ્ગુરુને રે નવ બાણીયે રે ,
અવણું હોય તો યે કરવી સેવ ;
આઘ પૂર્વની રે વાત મહને સાંભરી રે ,
નારદે ઢીમર કયાં ગુરુદેવ . જેને ૦ ૪

સાધુસંગ વિના રે , અર્થ સરે નહીં રે ,
સંતની સંગત કરને ભોય ;
સંતપ્રતાપે રે પરમાત્મા મળે રે ,
તેથી કાળ કર્મ ગાંજે નહીં કોય . જેને ૦ ૫

આપે જ્ઞાન કરે દે, શુધ આવે નહીં દે,
 પરજ્ઞાન વિના પડે નહીં જૂઝ;
 ગુરુગમ પાખી દે પાર પાવે નહીં દે,
 તે વિના ઠા કાળે ન આવે દે મુઝ. જેને ૦ ૬

સાધુસંગ વિના દે સંત ન નીપજે દે,
 આગે સંત થયા તે સંતમતાપ;
 સંતસંગ પાખી દે પાર આવે નહીં દે,
 ગુરુગમ વિના ઓળખે નહીં આપ. જેને ૦ ૭

સાધુની તો સંગે દે મીરાંને મોહન મળ્યા દે,
 વિષ્ણુ કીટીને યયુ અમૃત;
 પ્રથમ હરિપૂજે દે સાધુ સેવ્યા વિના દે,
 તેની મહારા જહાલો ન કરે દે સુત. જેને ૦ ૮

સાધુને તો નિન્દે દે વન્દે મહારા નાયને દે,
 તેની મહારા જહાલો ન માને સેવ;
 ભૂધરને છોડી દે સાધુને સેવશે દે,
 તેની હરિ પૂજા માને તતખેવ. જેને ૦ ૯

ધન્ય ધન્ય તેને દે સાધુની સેવા કરે દે,
 ખરે ચિત્તે રાખીને દે ઉલ્લાસ;
 હરિ હરિજનને દે ઓઠ જ જાણીયે દે,
 સદ્ગુરુ સેવાં કહે લાલદાસ. જેને ૦ ૧૦

૨૭

રાગ ખિતાવલ

- બ્રહ્માંડ એકવીસમા ઉપરે,
 અગો અલમસ્ત બ્રંદા ;
 ધરણી આકાશ બે ત્યાં નહીં ,
 નહીં સૂર કે ચંદા ! બ્રહ્માંડ ૧
 ત્યાં તો સહજ સિંહાસન છે લલાં ,
 સહજે વાજે છે વાજાં ;
 સહજ સ્વરૂપી ખ્યાલ છે ,
 ત્યાં અલખ ગિરાજ્યા ! બ્રહ્માંડ ૨
 ત્યાં તો અખંડ સૂરજ ઉગી રહ્યા ,
 અખંડ છે ચંદા ;
 અખંડ અમરાપુર ગામ છે ,
 ત્યાં તો સદાયે આનંદા ! બ્રહ્માંડ ૩
 ત્યાં તો મરણી જીવન બે નહીં ,
 નહીં કાલની કાંસી ;
 અંડ સ્વરૂપી આત્મા ,
 બેલે અવિનાશી ! બ્રહ્માંડ ૪
 હાં દેલાઈ જ્યોતમાં ગોરખ કળીરહે ,
 બીજા અનંત હે સિદ્ધ ;
 શુકદેવ સરખા જતિ ઘણા ,
 ત્યાં સદા ચે નવનિધ . બ્રહ્માંડ ૫
 એ જ્યોત ઉપર એક દેવ હે ,
 તહાં વાસ હમારા ;
 કહે લાલદાસ, સંતો ! સાંભળો !
 એ ખેલ હું નારા ! બ્રહ્માંડ ૬

૨૮

મરખી

તમે અલખ અરૂપી દેવ ,
મેં દાસ કહાવું રે !

એક લીલા તે અગમ અપાર ,
ત્રેમે ગાઉં રે । તમે ૦

ત્યાં તો ત્રિમ તર્ણી અનંત ,
વધી વરસે રે ,

કંઈ હોયે અમારાં અંગ ,
સો જન પરસે રે ! તમે ૦

એક લીલા તે અદ્ભુત ,
આઠ અંગમાં દેખાડે રે ;

પછી કાલિંગાનો વાસ ,
ત્યાં થકી કહાડે રે । તમે ૦

એ તો કહેતાં નાવે લેખ ,
અપરંપારા રે ।

ત્યાં તો કોઈ જવડલા દેવ ,
જનનહારા રે । તમે ૦

મધ્યે અલખ બિરાજે આપ ,
સદા યે સોહી રે ।

ત્યાં તો ઋષિ મુનિ ને દેવ ,
ન પહોંચે કોઇ રે । તમે ૦

એ તો પિંડ બ્રહ્માંડથી ફર ,
ખ્યાલ બતાવે રે ।

ત્યાં તો ચાંદો ને સૂરજ દોય ,
દરશન ના પાવે રે । તમે ૦

એ તો બાવન અક્ષરથી પાર ,
પારથી ન્યારા રે ;

લાલેદાસ કહે ત્યાં વાસ ,
સદાય હંમાર રે । તમે ૦

૨૧

ગુરુ વિના જ્ઞાની રે, સો તો નર અધ ઠયો !
દીપક છે ઘટમાં રે, જોતો પરદારે કર્યો !

ગુરુ વિના ૦ ૧

લેખ લિયો પ્રણ લેઈ ન પાયો, મનમાં મેલ લયો ;
માળા તિલકનો પાખંડ રચીને, ફેગટ ફેરે કર્યો-
ગાયો ગાયો ક્વાદે રે, લોજનભક્ત કીયો !

ગુરુ વિના ૦ ૨

પૂજા કરે તેની પૂઠ ન મૂકે, આવરણમાં આવયો ;
પરનારીશુ' પ્રીત કરીને, આપે અધમ ઠયો-
નિન્દા કરીને રે, ઘટકુંભ પૂર્ણ લયો !

ગુરુ વિના ૦ ૩

સદ્ગુરુજીની સેવા તણને, દુષ્ટનો સંગ કર્યો !
મોક્ષ અમૃત પાન તણને, વિષય રસમાં લયો-
ભમે ને ભટકે રે, પાપાણુરૂપ ઠયો !

ગુરુ વિના ૦ ૪

મહારૂ' મહારૂ' કરીને માયા મેલી, દામ લેખ ન કર્યો !
અણુજાણુ અણુચિન્તનુ' આવશે, તેનો લે ન ગણ્યો-
લાલ કહે લૂટાણો રે, વળાવો સત ન કર્યો !

ગુરુ વિના ૦ ૫

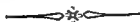

૩૦

ગરબી

- નજીક છે ભગવાન ! નથી દૂર રે !
સૂળ ઘટમાં મહારાજ ! રહ્યા ભરપૂરા રે ! નજીક ૦ ૧
- એ તો પરખત નાહીં આપ ! કહે કોણ કાળે રે !
એ તો પરવશ પડીયું મન , વીંટાણું લાળે રે ! નજીક ૦ ૨
- એ તો શિવ થકી થયો જીવ , ભરમે ભરાયો રે !
નયમ જળ ઉપર શેવાળ , તેમ છવાયો રે ! નજીક ૦ ૩
- જેને મળે તે સદ્ગુણ સત્ય , કળા તે ફેરે રે !
પછી જીવ થકી થાય શિવ , મોહ મત વેરે રે ! નજીક ૦ ૪
- જેને હોયે પૂરણ પ્રીત , સો જન પાવે રે !
પછી હોય તે અનુભવ આપ , અલખગુણ ગાવે રે ! નજીક ૦ ૫
- તેને સૂજે તે સદ્વિચાર , અસત્ રહે અળગું રે !
પછી પામે નિજ સ્વરૂપ , ના રહે વળગ્યું રે ! નજીક ૦ ૬
- હવે અસત્ રહ્યાં આ દૂર , જીવપણ જોયું રે !
પછી લયોતે ચેતન આપ , મિતર ભોયું રે ! નજીક ૦ ૭
- કહે લાલદાસ , મહારાજ - લોળાં ભળીયાં રે !
હવે પૂરણ કીધી મહેર , કારજ સરીઓ રે ! નજીક ૦ ૮

૩ ?

પ્રભાત

પાંચે જીવળા થયા સવળા ,
 મધ્યે જોવા લાગ્યા રે ,
 આપે આત્મારામ હીઠા !
 મરણુ જીવન લે લાગ્યા રે ! પાંચે ૦ ૧

આઠે ચોર સાથે લાગ્યા ,
 ચેતન પુરુષ જાગ્યા રે ;
 જીવશિવ બે એક થયા ત્યારે ,
 આનંદે વાળાં વાગ્યાં રે ! પાંચે ૦ ૨

કોનકો લજીયે ! કોનકો તજીયે !
 અકલ નિરંજન આપ રે !
 આદ્યકમલપર આપ બિરાજે ,
 હોય અજંબા જાપ રે ! પાંચે ૦ ૩

કોનકો નિન્દુ ? કોનકો વન્દુ ?
 કહો ! કોના શુભ માઉં રે ?
 લાલલાસકો કિરપા - કિન્હી !
 નિત્યે દર્શન પાઉં રે ! પાંચે ૦ ૪

૩૨

અભાત

ત્રિકમ સાથે તાળી લાગી,
 અખંડ અનહદ વાગી રે !
 મોરલીની ધુની, સુની,
 સુપનામાંથી ભગી રે ! ત્રિકમ ૦ ૧

ભગી ત્યાં મહેં જીવન ભેયા,
 અખંડાનંદી રસિયા રે !
 મહેરકરી મોહનજી મ્હારે,
 હૃદય કેમળમાં વખીયા રે ! ત્રિકમ ૦ ૨

અમે પ્રભુમાં, પ્રભુ અમ માંહે,
 અરસપરસ નૃત્ય લાગી રે !
 મહેરકરી મ્હારે મંદિરે પધાયાં,
 જમની બ્રાન્તિ લાગી રે ! ત્રિકમ ૦ ૩

એક પુરુષ નિરંતર ખેલે,
 ફળે દ્રષ્ટિએ ના'વે રે !
 લાલદાસને . કિરપા કીધી,
 નિત્યે દર્શન પાવે રે ! ત્રિકમ ૦ ૪

૨૨

૨૩

હાં છ ને હો ! કળમુગ અંતે એવું થયું !

સમુદ્ર જળ બહુ ઉલટીયું !

વળી ફરીયું તે નવખંડ માંદા હો !

અલખજન નિજ ધામ રહ્યા !

વળી અવર ના રહ્યા કોય હો !

કળમુગ અંતે એવું થયું ! ૧

હાં છ ને હો ! ધરણી આકાશ જળગિંજ હુવાં !

અમે વાળ્યાં તમારે નામ હો !

દીન જાણીને દયા કરી રે !

બહાલે લેઈ રાખ્યાં નિજ ધામ હો ! કળમુગ ૨

હાં છ ને હો ! નકલક દેવ પધારીયા !

વળી કરવા ભુઆ ભુગની સાર હો !

સમંદર જળ બહુ સોશીયાં !

બહાલે વાળી અમારી બહાર હો ! કળમુગ ૩

હાં છ ને હો ! ઉત્થાપન , થાપન કીધું !

વળી કળમુગ કહાડયું ફર હો !

અમર આયુધ્ય બહાલે આપીયાં !

અમને જ્ઞાન દીધું , ભરપૂર હો ! કળમુગ ૪

હાં છ ને હો ! સતમુગ સ્વામીએ વર્તાવીયો !

વળી હુંવું તે લયજયકાર હો !

કહે લાલદાસ કિરપા કરી !

અમને ઉતાર્યાં ભવપાર હો ! કળમુગ ૫

૩૪

મન પવન લેધ શૂન્ય સમાવે !
 એસા ઉલટા રાહ ચલાવે ! મન ૦
 ઇંગલા, પિંગલા, સુષુમ્ણા નારી !
 નિજ સ્વરૂપમાં રહેણ હમારી ! મન ૦
 ચેહી અમૃત પ્રેમ પ્રીતે શુ' ધાવે !
 પ્રેમજ્યોતકે માંહી સમાવે ! મન ૦
 એસો હી નૃત્ય કેા નાચ નચાવે !
 વણુ રસનાચે તાન મિલાવે ! મન ૦
 ચેહી ધામ સકલસે' રે ન્યારા !
 શૂન્ય શિખર પર ઘર હે હમારા ' મન ૦
 અખંડ ધામકી લીલા હે ન્યારી !
 આમાં જાણે દેા વૃજકી નારી ! મન ૦
 કહે લાલદાસ જોજો સંતો વિચારી :
 દુહા બાત દીની હે ટારી ! મન ૦

૩૬

પૂર્વ દિશાએ એક સુવા રે જોલે !
 તેણે હમારા અંતર ખુલ્લે ! પૂર્વ °
 એહી સુવા રે અલૌકિક કહાવે !
 કોટિ ઉપાયે હાથ ન આવે ! પૂર્વ °
 એહી સૂડા સકલથી રે ન્યારા !
 આદિ અંત ગુરુદેવ હમારા ! પૂર્વ °
 એહી સૂડાને નહીં રૂપ ને રેખા !
 હરિજન કોઈ કરત વિવેકા ! પૂર્વ °
 એહી સૂડા ગગનમાં રે ગાજે !
 મહેર કરે તેનું ભવદુઃખ ભાજે ! પૂર્વ °
 એહી સૂડા સકલ ઘટ સારા !
 કહે લાલદાસ ખેલે ન્યારા ખ્યારા ! પૂર્વ °

૩૭

કયાંથી પ્રાણ પ્રગટ થયો ? કોણ બતાવે ઠામ રે ?
 જ્યમ મેંદીમાં લાલી વમે , એમ શરીરમાં રામ રે ! કયાંથી °
 આપ ઇચ્છાએ પ્રગટ થયો , વમીઓ ક્રિયા ગામ રે ?
 જેમ ઘટમાં નાદ વિરાજે , એમ શરીરમાં રામ રે ! કયાંથી °
 જ્યાંથી આઘ્યાત્યાં સમાયો , કોણ બતાવે ધામ રે ?
 જ્યમ કૂલનમે વાસ વિરાજે , એમ શરીરમાં રામ રે ! કયાંથી °
 પંથ પ્રભુથી પ્રગટ થયાં , પ્રભુ પાંચે માંદ રે ?
 લાલદાસ કહે સુણો , ભાઈ શાધો ! જમડા કૈન કો ખાયરે ? કયાંથી °

૩૭

રાગ મલાર

હાં રે ભાઈ ! કોણ ગગન રે ગર્જના ?
 કોણ ગર્જના આયો ?
 ગર્જનવાલા રે ગર્જને
 કહોજી કહાં સમાયો ? હાં રે । ૦
 ગર્જનવાલા પુરુષ કોણ હે ?
 કહો જી રૂપ હે કેસા ?
 કો હે કાજી કો પંડિતા ?
 જોડે બતાવે જોસા ? હાં રે ૦
 કહાંસે વર્ષા વરષીઆ ?
 કહાંસે વાદલ આયા ?
 પવન કહાંસે પ્રગટીઆ ?
 કહાંસે વીજ ચમકાયા ? હાં રે । ૦
 હાં રે ભાઈ ! ભૂમંડલકી વાર્તા
 સર્વે વેદ બતાવે ;
 ગગનમંડલકી વારતા ,
 કોઈ એક સાધુ પાવે ! હાં રે । ૦
 હાં રે ભાઈ ! કેતી એક અલેખ હે ,
 સદા સારંગપાણી !
 કહે લાલદાસ કિરપા કરો ,
 તાથે ચેહી વિધ બાણી ! હા રે ? ૦

૩૮

રાગ મલાર

હાં, રે હો ! શબ્દાતીત ગગન ગાજીઆ !
 તે તો શૂન્યમાં સમાયા !
 પાંચ તત્ત્વ પ્રગટ કરી,
 માંહે ખેલન આયા ! હાં રે ૦
 હાં રે હો ! રૂપ અખપૂત હે !
 એ તો દૃષ્ટિમાં નાવે !
 આપે જેવા ઓળખ્યા હશે,
 તેણે દર્શન પાવે ! હાં રે ૦
 હાં રે હો ! આકાશથી પવન થયો,
 પવન તેજ કેંહાયા ;
 તેજ થકી નીચ નીપજ્યું,
 નીચે વાદલ આયા ! હાં રે ૦
 હાં રે હો ! વાએ વાદળ ઉલટયાં,
 તેજે વીજ ચમકાયા !
 રવિ કિરણ થકી જળ ચડીઆ,
 વર્ષણ આયા ! હાં રે ૦
 હાં રે હો ! સર્વે કર્તા અલખ હે,
 સદા સારંગપાણી !
 કહે લાલદાસ ગુરુકૃપા થકી,
 હમે એ વિધ જાણી . હાં રે ૦

૩૯

૭

વન રમણી

(૧)

હું તો મોહી રે મધુકર સ્થામને ।

હું તો વારી વહાલાજી હો રાજ ।

તમારા ' નામને ! હું તો ૦ ૧

પ્રભુ ! જે દહાડાના વનમાં મળ્યા ।

પ્રભુ ! તે દહાડાના મહારાજ ।

અમારે અંગે લળ્યા ! હું તો ૦ ૨

મહારી નવઅંગ દેહ શીતલ ભરી ।

તમે મહેર કરી, મહારાજ ! હો ।

ગુણે ઘેલી થઇ ! હું તો ૦ ૩

પ્રભુ મધુરી શી વાણીએ મન મોહું ।

મહે' તો રૂપ રંગ ગુણ જ્ઞાન,

તમારું તેમા ભેયું ! હું તો ૦ ૪

પ્રભુ શબ્દ સોહામણે વેણ વાદ ।

મહારી સુરત શામળીઆજી રાજ ।

માંહે રહી લપટાઈ ! હું તો ૦ ૫

જેને સ્વપ્ને ભોજેશ્વર નાહીં પાવે,

એવો કોટિ બ્રહ્માંડનો નાથ,

મહારે મંદિર આવે ! હું તો ૦ ૬

આ તો કોણ પુણ્યાઈ પરવરી ।

અમે તણ્યા ધરમ અનંત ।

સુરતે વાસ્યા હરિ ! હું તો ૦ ૭

મહારા હૃદયકમળમાં રામ રમ્યા !

મહને અંતરગતે મહારા નાથ !

હો રાજ ! પૂરણ ગમ્યા ! હું તો ૦ ૮

પ્રભુ ! શી રે શોભા કહું રાજની ?

બલિહારી બહિં મારા નાય !

હો રજની આજની ! હું તો ૦ ૯

પ્રભુ ! આજની હો રજની રંગે ભરી !

રાજે હેત દેખાડયું અપાર હો !

આંખડહી મહારી ઠરી ! હું તો ૦ ૧૦

પ્રભુ ! તમારે લોચનીએ અમૃત ગ્યાં !

એવી દષ્ટે ભેયું મહારા નાય હો !

વાન અમારાં વળ્યાં ! હું તો ૦ ૧૧

પ્રભુ ! જૂજ સુન્દરીનો મેવો તમે !

રાજે આખ્યાં શુભ જ જ્ઞાન !

હો ! ન્યાલ ક્રીધાં અમે ! હું તો ૦ ૧૨

મહારા અંગમાં તે ઉલટ બહુ વાધીયો !

જ્યમ રાંદ તણે વળી હાય ,

હરિ રતન લાધીયો ! હું તો ૦ ૧૩

મહારા મનમાં તે મુકિતમણિ ભરી !

રાજે આખ્યો જ્ઞાનભંડાર ,

પૂર્ણ કૃપા કરી ! હું તો ૦ ૧૪

પ્રભુ ! જ્ઞાનને વિજ્ઞાન એ આપીયાં !

આક્યાં જુગ માંહે મહારાજ !

પોતાનાં કરી થાપીયાં ! હું તો ૦ ૧૫

પ્રભુ ! આપણાં હશે તે આવી મળશે ,

તે તો વસશે અમરાપુર વાસ હો !

આંખ-અંગમાં ભળશે ! હું તો ૦ ૧૬

લાલિદાસને હરિ હેતે મળ્યા !

મેં તો જુગે જુગે મહારા નાય !

રાજ ઉરે ધર્યાં ! હું તો ૦ ૧૭

૪૦

વનરમણી

(૨)

બહેની ! એક વાત તુમને કહું :
 ત્હારી નિત્ય ડિલગરી આંખ હો !
 લેદ તેનો નવ લહું ! બહેની ! ૦ ૧
 બહેની ! રુનેહલીલાની વાતડલી :—
 મ્હારી નિર્મળ ડિલગરી આંખ !
 સ્વામીસંગ રાતડલી ! બહેની ! ૦ ૨
 સ્વામી વેણ વાહીને વન તેડયાં !
 મ્હારાં દુઃખ દારિદ્ર્ય મ્હારા નાથ હો !
 રાજે સરવે ફેડયાં ! બહેની ! ૦ ૩
 સ્વામી પૂર્વ અંકુરે હું પામી !
 મ્હને મળીઆ ત્રિભુવનનાથ ,
 અંતરગતિયે એ સ્વામી ! બહેની ! ૦ ૪
 મ્હારે નાથે હો હાથ મ્હારો સાદ્યો !
 મ્હારે ઘાલી ગળામાં બાંધ ,
 અધરરંગરસ પાયો ! બહેની ! ૦ ૫
 સ્વામી રાસ રમાડયાં ખાંતે વરી !
 રાજે પૂરણ કીધી મહેર હો ! ;
 અંતરગત માંહે હરિ ! બહેની ! ૦ ૬
 સ્વામી ! રાસ રમીને અંગ બળ્યાં !
 મ્હારા અંતરગત આધાર !
 હો મેન મારાં ઠયો ! બહેની ! ૦ ૭

સખી ! ગ્યાલીને સરવ વનમાં આવી !

મહારા વહાલાજી કેરા મનમાં !

વશેકે તે લાવી ! હરિની ૦ ૭

મહારા વહાલાજીને અંજો લપટાઈ !

મધ્યે હલા મનોહર રયામ !

મધુરી વેણુ વાઈ ! હરિની ૦ ૮

સખી વન આવી - વસ્તી છાંડી !

મહારે વહાલેજીએ રમતડી હો !

મહોટી માંડી ! હરિની ૦ ૯

હવે રાસ તણા આદર કયો !

ત્યારે સળસળીઓ શેષ નાગ !

પાતાળ થકી કયો ! હરિની ૦ ૧૦

હવે પૃથ્વી ઉપર પ્રભુ ચરણુ ધર્યાં !

આ લોભ તણા ભેને ભાગ્ય !

આજે પૂરણુ કર્યાં ! હરિની ૦ ૧૧

હવે લોભનો ભાર તે કયમ સહીએ ?

અમને ઉલટ અંગ અપાર હો !

રાસ ભેવા જઈયે ! હરિની ૦ ૧૨

હવે કમળનું પુષ્પ મધ્યે ધરીયું !

વૃજનારી કેરું ભેને ભાગ્ય !

આજ પૂર્ણ કર્યું ! હરિની ૦ ૧૩

સખી ણોંઠા વળગ્યાની હૂંશ કરી !

ત્યારે અંતરગતની વાત હો !

તુરત જાણી હરિ ! હરિની ૦ ૧૪

હવે ગોપીઓના મનના મરમ લહ્યા !

પછી સખીઓ પ્રત્યે શ્યામ હો !

એકે અનંત થયા : હરિની ૦ ૧૫

હવે સખી સર્વે આનન્દ પામી !

પૂર્વપ્રીતે મળ્યા મહારે નાથ !

મહને આંતર્જામી ! હરિની ૦ ૧૬

હવે કૌડ પોત્યા સર્વે કામિની !

શી શોભા કહું મહારાજ ન !

મનોહર શ્યામની ! હરિની ૦ ૧૭

મહોટે સુનિવરે મન ઇચ્છા ધરી !

કાં ન અવતરીઆ વૃજનાર હો ?

ખેલત સંગ હરિ ! હરિની ૦ ૧૮

જોતાં અંદ્ર થાક્યા ! શુદ્ધ ના રહી !

તે તો ભૂલ્યા આયમવાનો ગમ !

હો રેણુ મહોટી થમ ! હરિની ૦ ૧૯

લાલદાસને હરિ હેતે મળ્યા !

મહેં તો જુગજુગ પ્રત્યે મહારા નાથ !

હો રાજ ઉરે ધયાં ! હરિની ૦ ૨૦

સાખી

આ ભોમધી લીલા ન્યારી ! આપો પંડિતો ! જુવો વિચારી !

આ લીલાએ જાણે ભેદ , તે ઇહકે જાણે ભેદ ? ૧

પ્રતિ શ્રી વનરમણી સમાપ્ત .

૪૨

સાખીઓ

રાખે લાગ્યા સો ઉગ્યાં, હૂંચ્યા યેલણહાર ;
કહે લાલદાસ તાકી નહીં, ખૂમ ને વ્હાર . ૧

ગયે કો સોચે નહીં, આવનકી નહીં આશ ;
સો જન દેવલ રામકા, એમ કહે લાલદાસ . ૨

આપણુ તણએ માનકો, આપણકો તણબય મોત ;
લાલદાસ કહે મુણે ભાઈ સાધુ ! ગયું ગોફણ ગોળા સોત . ૩

રામ નામ દુનિયા કહે, માટે બ્રહ્મ ને દૂટયા ?
જોરણ કબીર ભરી ચાંચરી, માટે શું ઉરદરિયા ખુટયા ? ૪

ઉરદરિયા અમર ભરીઆ ! ખૂટે નહીં જગાર !
કેને અંત ધાવી ગયે ! કેને ધાવણુદાર ! ૫

રામ તે દરિયાવ સુ, લીસ મોતી માંહી !
કહે લાલદાસ કોઈકો, કદાચાદી ગમ નહીં ! ૬

ગુનમાં મૂરત બળી, પરી રહી તે ખાખ ;
તે ક કહે લાલદાસ ખેડેલ યયા ! માંભળે મ્હાકું ક.ખ ! ૭

માકાશ પરણી કપુ નહોતા, નહોતા પવન ને પાણી ;
લાલદાસ કહે તો દિન, કયાં દના અલખ નિવાળી ? ૮

તા દિન હમ ઉનકે સંગ હતા, કરતા ઉનકી સેવા ;
લાલદાસ કહે એ , આપ અનાદિ દેવા . ૯

મેરા ઘર નવખંડસે ન્યાસ , આદ લોકકે પાસ ;
લાલદાસ કહે અંદરૂર જાણે નહીં , તો કાહા જાણે સંસાર ? ૧૦

વિકાર સહિત જડ છોડકે , અમે જઇએ પિયુકી પાસ ;
લાલદાસ કહે શેષમહેશ જાણે નહીં , તહાં હમારા વાસ . ૧૧

બાવન અક્ષર બાહરી , ધનુર્વિદ્યા રહી એક ;
લાલદાસ કહે તાહિકો , સન્ત જાણે ત્રિવેક . ૧૨

ધનુર્વિદ્યાકી રેખડી , મૂઝે લખી ના જાય ;
લાલદાસ કહે ધનુર્વિદ્યા , પૂજ્ય છે ઘટ માંદા . ૧૩

મન વિના શું મહાલવું ? પ્રેમ વિના શું ગાવું ?
લાલદાસ કહે સુષો ભાઈ સાધુ ' નથી મરીને વેકુંડ જાવું ! ૧૪

અમે સાધુ તાકો કહીએ , જીવત પહોંચે નિર્બોણ ;
અરરપરસ રહે એકઠાં , સો સાધુ પરમાણુ . ૧૫

ઘર હમારા અગમ છે , જ્યાં રહે આપ અલેખ ;
લાલદાસ કહે જેતે તનમન
જોજીઆ એતે હમ સખ એક . ૧૬

હમ કળીરાકે પાંચ દે, કળીરા હમારા ઓર ;
એમ જુગજુગ પ્રત્યે આવત હૈ , પરમહંસ મહા ઘોર . ૧૭

કળોલ નદ , પરખ્યા બાપડે , તે કૂટાણા કંઈ વાર ;
લાલદાસ કહે તાકી ના થઈ , જુમ કે વહાર ! ૧૮

ચાખ્દે ભેલા , સો ઉગર્યા , ડુખ્યા ડોલણુહાર !
લાલદાસ કહે લખ ચોરાશી ફરી વળ્યા ,
તે ના પામ્યા પાર . ૧૯

અસાધુ નર બાપડા , નજે બાહ્યકી માયા ;
લાલદાસ કહે અગમ નિગમ સૂજે નહી ,
તહાં લગણુ દમે કાયા . ૨૦

વાણીથી વેદ ઉપજ્યા , વેદ વાણી માંહી ;
લાલદાસ કહે ભેલા વિના , અગમ સૂજે નાહી . ૨૧

સુપનામાં સરપે ડર્યો , વિષ ચક્ર્યો અનન્ત ;
વેદ કોઈ મળ્યો નહી , તાકી કહો કોણુ ગત્ય ? ૨૨

ભાઈ ! પ્રભાતે ભગીઆ , મદ્દગુરુ મળીઆ સત્ય ;
લાલદાસ કહે તાદીદી , ભયી ભલેરી ગત્ય . ૨૩

અરસપરસ રહી એકઠાં , પ્રદા અળડ હમારે આરા ;
લાલદાસ કહે મુરત નરત બિછટા પટે ,
તળ હી હોય ઉઠાસ . ૨૪

પંચ ગણદકાં હુવા એક શબ્દ , જઈ ત્રિકમમાં સમાય ;
લાલદાસ કહે સદ્ગુરુ પ્રતાપે , એહી તમાશા પાય ! ૨૫

આસન સાધ્યા અલખ આસધ્યા ,
વળી હુઈ સહજ સમાધ ;
લાલદાસ કહે ચેહીમાં કોઈ , જુગતે જાણે વાત ! ૨૬

મન પવન દો બાંધીયા , બાંધ્યાં ચંદ ને સૂર ;
લાલદાસ કહે તાહીસે , અખંડ વરસે નૂર . ૨૭

અમૃત વરસ્યા અપારથી , રસના કહી ન જાય ;
લાલદાસ કહે ચેહી માંહી , કોઈ જુગત વિવેકી પાય . ૨૮

લાલદાસ કહે મેં દીવાના બહાવરા ,
નહીં મમત , નહીં માન ;
એક સહેજે સદ્ગુરુ મળી રહ્યા , પછી ગઈ સિધમાં સાન . ૨૯

સહજ સ્વરૂપે શ્યામજી , અમે દીઠા છે ઘટમાંહી ;
લાલદાસ કહે આપણે , મરણેકી કર નાહી . ૩૦

પ્રેમ હીરદે , સાધન શીય , પદ રસના માંહી ;
લાલદાસ કહે તાહીકો , કોઈ ભેદ જનત નાહી . ૩૧

ઓશમાંથી , ઉગ્યાં , હરિ કિરપા હોય ;
લાલદાસ કહે એક તાહિકો , મરતા ના દેખ્યા હોય . ૩૨

દસ અવતારકો હમ ના ભજે , હમ ભજે કહુ ઔર !
લાલદાસ કહે સફુર વિના સંશય પડ્યા ,
કોણ ગતાવે ઠોર ? ૩૩

જુગ જુગ મત્યે દસ અવતાર હુવા ,
સહેજે આવે સહેજે જાય ;
લાલદાસ કહે એક અટલ સ્વરૂપી બ્રહ્મ હે ,
સો આસન ગઢલત નાહી . ૩૪

હાદ્યા ભગત માયાકા ! મૂરખ ભગત હમારા !
તામે' અમર બીજ હી વાવું , વરસત અમૃતધારા ! ૩૫

રૂઝાવતાર , કૃષ્ણાવતાર માંડ્યો ,
નકલકે અવતાર માંડવા આવી ;
લાલદાસ કહે સુણો, ભાઈ સાધો, સોહી શકિત મોઢે લાવી . ૩૬

જીવ જીવની દયા દેખાવે , હંસ હંસગતિ લાગે !
લાલદાસ કહે મત્ય સ્વરૂપ દેખાડીને ,
અસત્ય સર્વે ટાળે . ૩૭

લવણ્ય એમ ના ઝોળખે , જુગ જુગ અંતર પડીયા ;
ઉત્તર દિશા વરતુ વિસરી , ત્યારે દક્ષિણે જઈ ચડીયા ! ૩૮

કળીર હમારા આત્મા , હમ કળીરાકી મત ;
એક સૂજે રમી રહ્યા , પણ કોઈ ન જાણે ગત ! ૩૯

પ્રેમદીપક મહી કરે શાજવાળા ,
પિંડપ્રહાંડકા તુટે તાળા ;
તળ અલખ પુરુષકા દર્શન પાવ ,
કોટિ કળીર તું જેને માંદા ! ૪૦

અખંડ ખ્યાલ રચે એક ગામ ,
કોઈ વીરલા જુએ ગામકો નામ ;
તે ગામ કોઈ વીરલા પાવે ,
તે યોનિસંકટ ફિર ના'વે ! ૪૧

हरिगुरुं सन्तनकी जय जय ।

हरिगुरु सन्तनकी जय जय ॥

॥ हरिगुरु० ॥

ॐ

सद्गुरवे परमान्मने नमः

परमहंस हरिकृष्णजी

(अमदावादांमा लाभा पटेलनी पोणमा थया.)

गुरु महाराजा गुरुं ।

जय जय परिव्रज्य सद्गुरु ॥

॥ गुरु ० ॥

॥ અથ ગુરુસ્તુતિ ॥

?

આધ મૂર્તિ ! અખંડ આપે લીલાકારણ પિંડધર',
અસુરમારણ ! સુરતારણ ! ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

આધ ૦ ૧

સદાય જોગી ! આપ લોગી ! ન્યાસ ! ન્યાસ નરવર !
સત્ય કારણ દેહધારણ ! ગુરુ લાલ ! આપ દીગંબર !

આધ ૦ ૨

અટલ આસન ! અચલ જ્યોતિ ! સેવે કૌટિ પ્રભાકર',
ખંડ અખંડનું કારણ પોતે ! ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

આધ ૦ ૩

અદ્ય કમલ પર સહજ દલ છે , ત્યાં રહેા આપે અદ્ધર',
અખંડાનન્દ અદ્વિત મૂર્તિ ! ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

આધ ૦ ૪

જડમાં આપ, ચેતન્યમાં પોતે, આપે બધ અખંધકર',
જડથી ન્યાસ, ચેતન ન્યાસ ! ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર !

આધ ૦ ૫

સૃષ્ટિ મધ્યે ચેરુ પર્વત , ત્યાં ત્રિદેવતા ધ્યાનધર' !
તેપર આપે અનિર્વચની, ગુરુ-લાલ ! આપ દિગંબર !

આધ ૦ ૬

ત્યાં પિંડ નહીં , બ્રહ્માંડ નહીં , નહીં શશી ને સૂર્ય'ય' ,
અનહદ રૂપે, અણધૂત વેગે, ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર' !

આધ ૦ ૭

ત્રિવેણી પર બ્રહ્મઘાટે , રૂપ ધયું' તે અક્ષર' !
અઘાટ ઘાટે અક્ષરાતીતે, ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર' !

આધ ૦ ૮

એ અમકળ કળા અનહદ રૂપે, મુખે મોરલી અધર ધર' !
હ'દે હ'દે વેદ તાન મિલાવે, ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર' !

આધ ૦ ૯

હંરિકૃષ્ણ ઠહે , તમે કાળના એ કાળ ગુરુગોવિંદ વર' !
નવ નાથ, ચોરાસી સિદ્ધ સેવે, ગુરુ લાલ ! આપ દિગંબર' !

આધ ૦ ૧૦

મન કેમ' વચને સ્તોત્ર લખતાં , સો નર આપે ઈશ્વર' ,
મલોક એકાદશ આય જાણે , તે નરનારી સિદ્ધ યોગેશ્વર' !

આધ ૦ ૧૧

॥ इति श्री गुरुस्तुति संपूर्णम् ॥

॥ અથ પરિક્રમા ॥

૨

..)

(પ્રથમ) ગુરુજીને શીર નામિયે , આનન્દ મનમાંહે ધરી ,
ગુરુજી ! આપો આજ્ઞા તો , દેશાન્તર આવું કરી ૧

શિષ્ય કહે ગુરુ ! સાંભળો ! આદિ રોગ ટળે પરિક્રમા કરી ,
સનકાદિક મન શુદ્ધ કર્યા , તે ગયા શરણે શ્રી હરિ . ૨

ગુરુ કહે તુજ મન જોતાં , વાત તુજને કહું ખરી ,
દંડ ચિત્ત હશે તો આવશે , નહીં તો માયામાં રહેશે મરી . ૩]

શિષ્ય કહે : ઓ દયાળુ સ્વામી ! હું અપરાધી મન્દ રી !
હું ફરું તમ , પ્રતાપ ગુરુજી ! વેદના લણી છન્દ રી ! ૪

ગુરુદેવે આજ્ઞા કરી : શિષ્ય ! ફરો દેશાચાર રી !
શિષ્યે વચન માથે ચકાવ્યું , આણી હૃદયે બહાલ રી ! ૫

પૂર્વ માંહી પરવર્ષો , જ્યાં હતા જગન્નાથ રી ,
સંશ્લેષે આવતાં જતાં , કર્યાં તીર્થ વૃત્ત સૌ સાથ રી ! ૬

દક્ષિણ માંહે પ્રવેતણિન્દુ , રામસિન્ધુ નરહરિ ;
આ તીર્થ જ જે કોઈ આવે , છુટે માયાના પદ રી ! ૭

પશ્ચિમે રણછોડ દર્શી , આગળ જતાં ઇશ્વરી !
કુપચન્દ જોલે નહીં , જ્યાં પાપે હોય ભરાભરી ! ૮

ઉત્તર માંહે માન સરવર, ચુગે મુકના હંસ રી,
ખત્રી કેદારનાં દર્શન કરતાં, જાય મનના સંસ રી ! ૯

હવે પરિક્રમા કરી આવિયો, ત્યાં હતા ગુરુ લાલ છ !
હવે, ગુરુછ ! કૃપા કરે તો, પામું અખંડિત ખ્યાલ છ ! ૧૦

ગુરુએ મન વિચારીયું, નિર્મળ થયું એનું તન રી !
મહામંત્ર એને અગમ આપું, નિરખે પ્રદાનદ રી ! ૧૧

ગુરુએ ગુરુગંભ આર્પી, પૂર્ણ કીધો શિષ્ય રી !
પિંડપ્રદાંડ ચઠાવિયો, તે હંસ સમો પરમહંસ રી ! ૧૨

ત્યાં અતુલોક્ત્ય મહાવાક્ય થયાં, તેજલે સંત સુજલ રી !
એક પંચ શબ્દે સૂત્ર વાળે, ત્યાં ન પહોંચે મન વાણ રી ! ૧૩

ત્યાં શંખ ધૂન મૃદંગ વાળે, વાગતું વાગે જાદુ વિધ રી !
શરણાઈ વાગે સહજમાંતો, મોરલીગજનમાં મધુર રી ! ૧૪

ત્યાં ધર્મ નહીં, અધર્મ નહીં, નામ, રૂપ નહીં લેશ રી !
કર્તારૂપે સાક્ષીવત્ રહે, અકર્તા થઈ શુદ્ધ આલેખ રી ! ૧૫

ગુરુ લાલ પ્રતાપે એ વિધિ જાણી, કહે મુનિ હરિકૃષ્ણ રી !
મણે સોળે છંદ પૂરણ, તેણું મન યાયે ઊણ રી ! ૧૭

॥ इति श्री परमिमा संपूर्ण ॥

ઉપનિષદનાં સરવડાં

૩

ઉપનિષદનાં સરવડાં વરસે ,
અનુભવની તો હેલી રે પરસે ,
કૈવલ્યમાં શુદ્ધ ચૈતન્ય વરસે -

તો સાતમી ભૂમિકામાં મહાક્ષતાં રે ! ૧

ક્યે-ધ્યાતાનો ગર્ભ જ ગળીયો ,
તત્પદ, તત્ત્વપદ, અસિપદ મળીયો ,
વિધિનિષેધ કંપારો ટળીયો -

તો નિર્ગુણ માર્ગમાં ચાલતાં રે ! ૨

જીવનમુક્ત દશા છે રે સારી ,
આતમરામ સદા સુખકારી ,
લામણાં લઈને જાઈ જાલિહારી -

તો મરજીવા એના લોગીયા રે ! ૩

સંશય રૂપી સરપણીએ ડબીયા ,
મનવાણીથી અગોચર વસીયા ,
સહજનનન્દ સમાધિના રસિયા -

તો અણુલિંગી અણપૂત જાણીયા રે ! ૪

ભૈવરગુફાનાં સાધન શમતાં ,
અર્ક ઉગ્યો રજની આશમતાં ,
વેદના મસ્તક ઉપર રમતાં -

તો સાક્ષાત્કારમાં ચોલીયો રે ! ૫

સકળ રૂપ ચેતનમા ભેતે,
સાક્ષાત્કાર સદોદિત ઉગ્યો તે,
સચ્ચિદાનંદ થયો પોતે -
તો રિથતિપદમા લોભીયો રે ! ૬

નેતિ નેતિ વિચાર વિવેકે,
થાખા ચંદ્ર નહીં રે અલેખે,
મુક્ત ખેલે છે અખપૂત વેગે -
તો દેહાધ્યાસને ટાળવો રે ! ૭

હંસગતિ ખગલા શું જાણે ?
આપ આપણા અનુમાને આણે,
કૃષ્ણજી અનુભવી હોય તે જાણે -
તો વેદેહીની વારતા રે ! ૮

૪

જાણીવી તટે કૂપ અણાવે,
આપે ભૂલે ને બીજને ભૂલાવે,
જીવપણે જાહુ જોર જણાવે -
તો કર્મ જણાવે કારમા રે ! ૧

તેણે થયો જડનો અધિકાઝી,
રાજાજીજની શુકિત ન જાણી,
કેસરી ઘામનો થયો અહાગી -
તો હાંડે અજાની હારમાં રે ! ૨

ધ્રુવેતા ગુરુ મળીઆ દાતા ,
તે નિરવિખ કરે સુખશાતા ,
આ ભવમાં રાખે ભરમાતા -
તો જીવપણું જાયે ટળી રે ! ૩

સંત મળે તો મૂળ સંભાળે ,
જ્ઞાનકસોટીમાં આપું ટાળે ,
મેમભક્તિની પલવટ વાળે -
તો ટાળે અંતરની આપદા રે ! ૪

સંત મળે તો ટળે અવતારા ,
દેહના જાયે સર્વ વિકારા ,
સમજીને ભજશે તો પામશે પારા -
ને પણ સમજાયે જાશે વહી રે ! ૫

માન શિખામણ હે મનવાળ !
સંત વિના રામ નહીં થાય રાજ ,
જુઠ પેંજારે પડશે જાળી -
તો લાગી છે પણ નથી જાણતો રે ! ૬

મનુષ્યદેહ ધરીને શું ખાજ્યો ?
શું મુખ લઇને જોલે છે કાટ્યો ?
દૈવના ચાર ! તું રૂહેને દાટ્યો -
તો દુર્મતિ ડહાપણ ડહોળતો રે ! ૭

જીવ ધયો તે કર્મસંભોગે ,
બૂલી ગયો માયારસ ભોગે ,
આવીને ડસીયો દારૂણ રોગે -
તો ઝેરની દહેર ચડી વળી રે ! ૮

સાચા ગુરુજનો સંગ ન કીધો ,
આપે આપનો અનુભવ સમજીને લીધો ,
શ્રદ્ધાનંદ મહારસ નવ પીધો -

તો, છતે અણુછતો થઈ રહવડ્યો રે !

આશંકા કેમે નવ યાય અળગી ;
સચ્ચિદાનંદ જોયા નહીં સળંગી ,
વાસનાલિંગ શરીરે વળગી -

તો આપે ન શક્યો છોડવી રે !

સૂક્ષ્મ શરીરની વાસના બાંધી ,
સંશય , કર્મની સાંકળે સાંધી ,
અજ્ઞાનની આવી ગઈ આંધી -

તો જીવપણું લઈ અગડતો રે !

આંધી મહીં અંજાઈ ગઈ આંખ્યો ,
મહીન પછે માયારસ વાંખ્યો ,
વાયક બળમાં ગુચ્ચવી નાંખ્યો -

તો કબુદ્ધિએ ઝડપડ ગોડબો રે !

સાચા ગુરુજ સર્વે આપે ,
સંકલ્પ વિકલ્પ રોગ ન બ્યાપે ,
પાછલા ભવના પુણ્ય પ્રતાપે -

તો પરમાર્થ ગુરુ પામીયે રે !

મહાતુલાવજીની સંગત ધરીયે,
વચન કહે તે મસ્તક ધરીયે,
શબ્દના માર્યા જીવતા મરીયે -
તો આવરણ, વિશ્લેષ વામીયે રે !

થા યુખીયો નિજ લાભને પામી,
સળંગ સૂત્ર જોયા અનુભવે સ્વામી,
ન્યાં ત્યાં ભરપૂર અંતર્યામી -
તો અવર નહીં કોઈ આત્મા રે !

અણુછતો ખેલ આ કૃષ્ણજી ઉભો,
આયુષણી લાલચ લોભ્યો,
સ્વેપદમાં સ્વયમેવ જ શોભ્યો -
તો પરમ પુરુષ પરમાત્મા રે !

૭

મહાવાણીનો મર્મ જણાતાં,
જીવ ઈશ્વરની એકતા યાતાં,
અંતરનો જ્યારે પ્રહ્લ્લ ઓળખાતાં -
તો અહંમેવ ઉડી જાયો રે !

અંતરમાં જ્યારે જોયું રે જાગી,
તેણે તૃષ્ણા ત્યારે રે લાગી,
લક્ષણો જોઈ અલેખમાં લાગી -
તો આત્મઅર્ક ઉઠે થયો રે !

જહદા લક્ષ જોવાને રે ધાયો ,
 અજહદ લક્ષ તે ત્યાં જોળખાયો ,
 જહદાજહદનો અનુભવ પાયો -
 તે નિજપદ નિશ્ચયે કરી રે !

દુર્ભંતિ દૂર રહીને નાહી ,
 કર્મની ફાંસી નાંખી છે કાપી ,
 કામવાસના સર્વે નાહી -
 તે સમજીને ઠેકાણે કરી રે !

શબ્દસૂત્રની જ્ઞાણા રે છૂટી ,
 અવિગતની તે ઉઘડી રે મૂટી ,
 પૂરણ બ્રહ્મ સકળ ઘટ બાધી -
 તે પૂઠ દર્ધ પ્રકૃતિ ભણી રે !

શબ્દનિશાન જહાં નવ લાગે ,
 મેહની વાત હેમે નવ લાગે ,
 શમી જઈ શૂન્ય મંડળમાં ભાગે -
 તે બ્રહ્માનંદમાં જઈ ભળી રે .

હંસની ગતિ બગ શું બાણે ?
 આપોપુ લઈ અનુમાનમાં આણે ,
 કૃષ્ણાણ અનુભવી હોય તે બાણે -
 તે વેદેહીની વારતા રે .

૮

ગરબો

અનુભવીઆલા રે ! આતમદર્શી કોઇ એક વીરલા રે લોલ !
જેને આત્મરૂપ સંસાર , તેની વૃત્તિ અદ્વાકાર .

અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૧

મીનના મારગ અતિ ઊલટા , વાટ વિહંગમની પાંખે !
અનુભવીઆનો અનુભવ આવે , અનુભવપંથની આંખે !

અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૨

અદ્વાવિત હોઇને , અદ્વા નિજરૂપે , અદ્વારઆયણ પર્શી !
હરિજન નહીં એમ ટોળા માંહી , કોઇ એક તત્ત્વદર્શી .

અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૩

મીન, મેડક તો નહીં અધિકારી , ખાય મુકનાકળ હંસા ,
ખીર , નીરનો કરે નિવેડો , કાંઇ નવ રાખે સંસા .

અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૪

નાના વિધના બહુ હૈ પથ્થર , મહીં કોઇ એક હીસે હીંગ ;
એરણુ ઘણુ વચ્ચે ઘર કરી આપે , વણુમે નહીં શરીરા !

અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૫

સાર અદ્વાર આગદ માંહી કંઈ , એક મલિયાગર વૃક્ષા ,
વિષ હળાહળ રપર્શ ન લાગે , અહીં અવળા મુખા !

અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૬

અહીનાં એધલિયાંમાં કવચિનદીએ , મળિધર વીરલા કોય ;
પશુયોનિની જાતણીમાં , કેનરી કહીએ કોય !

અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૭

આપ આપના અનુમાને ઉઠે, નભ માંહે વિહંગા ;
અનલ અધિક પલ્લુ આવે મહાલે, ગરુડગતિ બહુ રંગા !
અનુભવીઆલા રે ! ૦ ૮

દેહદયાની અટક ન માને, સાધ, સતી ને શૂરા ;
કૃષ્ણજી અનુભવ સર્વે પ્રકાશી, સદ્ગુરુ મળીઆ પૂરાં .
અનુભવીઆલા રે ! ૦

૯

ધોળ

સન્તસમાગમ પામતાં, વામતાં હુમ્વાનાં વૃન્દ રે !
હસ્તામલ રવિ ઉગીયો, સ્વામીજી સમિધદાનન્દ રે !
સન્તસમાગમ ૦ ૧

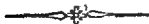
સાવ નિરન્તર સિન્ધુમાં, અનુભવ ઉભરાઈ જાય રે !
સમરસ ભોયામાં જીવ-શિવ-કીટીને ફાર્ગત થાય રે !
સન્તસમાગમ ૦ ૨

વિલંબ પામી ગઈ વૃત્તિઓ, ધરતી ધ્યાતા ને ધ્યેય રે !
આશંકા પરિહાર કરી મહને, ગુરુજીએ ઉપદેશ દેઈ રે !
સન્તસમાગમ ૦ ૩

કૈવલ્યમાં શુદ્ધ ભૂમિકા, ઝળહળ ઝળહળ દિસે રે !
અગતિ વિચારતાં, અવિગત આત્મા હંસ રે !
સન્તસમાગમ ૦ ૪

આકાશવત્ અણુલિંગી આ , યણુ અભ્યાસમાં છેલે રે !
ઇન્દ્રજાળમાં કૃષ્ણજી , કોઈ એક મરણવા જોલે રે !

સન્તસમાગમ ૦ ૫

૧૦

ધોળ

અનુભવીઆ ! મળી આવોને આપણે બેઠારીએ વસ્ત રે !
મરવાળએ માંડી હાટડી , જ્યાં નહીં ઉદય ને અસ્ત રે !

અનુભવીઆ ! ૦ ૧

લોભ મૂઢીને શીર સોંપીએ , બ્રહ્મરસ અમલ પીવા રે !
આત્માએ આત્મા પામીએ , પ્રગટે જ્ઞાનના દીવા રે !

અનુભવીઆ ! ૦ ૨

અજ્ઞાનતિમિર નહીં આવે રે , આત્મા તત્ત્વ ત્યાં દરસે રે !
જીવની કશા જાય વિસારે , સત્-ચિત્-આનંદ વરસે રે !

અનુભવીઆ ! ૦ ૩

મનુષ્યદેહ છે દુર્લભ , ભવસાગર તરવાનો આરો રે !
જીવન્મુક્તને સેવીએ , અવસર આઠ્યો છે સારો રે !

અનુભવીઆ ! ૦ ૪

પોતે પોતાપણુ પ્રીછતાં , આપણે અહંભાવ જાય રે !
ઇન્દ્રજાળમાં કૃષ્ણજી , અણુજાતા ઉલોલા જાય રે !

અનુભવીઆ ! ૦ ૫

૨૨

ધોળ

શુદ્ધ ચૈતન્ય પરમાત્મા , વસ્તુ છે પૂર્ણાનન્દ રે !
 જીવને ભણે આરોપીને , સાક્ષીને ઠહે છે વૃન્દ રે !

શુદ્ધ ૦ ૧

જ્ઞાન્તે ભયાં મૂળ સર્વનાં , વંખરી વેલીને ધૂલે રે !
 પોતાનું નવ થાય પારખું ! ભાત ચિત્રામણે બૂલે રે !

શુદ્ધ ૦ ૨

તત્પદ, ત્વંપદ, અસિપદ, શિષ્યે ને સમન્તવા ભયે રે !
 જહહાજહહભાગ ત્યાગતાં , લક્ષણે આલવાધને પ્રીછે રે !

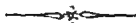
શુદ્ધ ૦ ૩

ઓઘ વળ્યા આ જહહના ' પરિકાર કરતાં ભય રે !
 અહ્યાકાર હોયે ભાવના , વસ્તુ જથારથ થાય રે !

શુદ્ધ ૦ ૪

અટપટી વાતઆવ્યા વિના , જડ મતિ અણુસમજ્યા શોચે રે ,
 ઇન્દ્રિયમાં કૃમણુજી , ફેાઈ જોકે મરણવા પહોંચે રે !

શુદ્ધ ૦ ૫

૧૨

[સાત વાર] ધોળ

- આદિત્ય સદ્ગુરુ ઉદિયો રે ! અંધારો હુદયો !
 હૃદયકમળનો ભમરો રે ! નવરંગી કુદયો ! ૧
- સોમ સમાધિમાં ખેલો રે ! આ રસના ભોળી !
 અઘટ ઘાટ ના આવે રે અગપૂતા ભોળી ! ૨
- મંગળ મુખ ઉચ્ચરીએ રે વેદોની સાખીઓ !
 અનર અમર વર વરીએ રે લેલાટે લખીઓ ! ૩
- મુઘે ખાહેર દરસે રે અનહદ તૂર વાગે !
 ગગનમંડળમાં વરસે રે ચેનન ઘન ગાળે ! ૪
- ગુરુજીએ ગર્વ મૂકાવ્યો રે અઘના ઓઘ કાપી ;
 સહજાનન્દ દેખાડ્યો રે સકળમાં વ્યાપી ! ૫
- શુકરે સંધન મમજ્યા રે તત્ત્વના દર્શી !
 લોહ લેશે નવ રહે રે પારસને પર્શી ! ૬
- શનિશ્ચે મારગ ચડતાં રે , કંપારો ટળીઓ !
 કૃષ્ણજી રસસુધાનો રે શુદ્ધમાં જઈ લળીઓ ! ૭
- સાત વારની સમજણ રે હરિજન જે વિચારે ,
 જન્મ મરણનાં વિઘન રે ટળશે તે વારે . ૮

૧૩

સગ હાંદોળો

- ભાઈઓ રે ! અવળી દુઃખે કયા મુવો ?
ભાઈઓ રે ! ૦
- અવળી દુઃખે અવળું યાશે , જગત જિ ઠો કુવે !
ભાઈઓ રે ! ૦ ૧
- સૌ બોબોને માતા ગણો , તમે એવીજ બુદ્ધિએ જુગો .
ભાઈઓ રે ! ૦ ૨
- વિષય વ્રાસનામાં બધાઈને કયા મૂળજું મુવો ?
ભાઈઓ રે ! ૦ ૩
- હાડ , મોંઘ , મળ , મૂવનો , સહુનો દેહ હુવો !
ભાઈઓ રે ! ૦ ૪
- એ સદગું પરિત્યાગ કરો , તો મુખેથી મુવો .
ભાઈઓ રે ! ૦ ૫
- અધધધમાં જુડો છો ! બાધી રહ્યા શુ હાથવો ?
ભાઈઓ રે ! ૦ ૬
- વધ્યાને વળગી રહીને , તેને શી રીતે હુવો ?
ભાઈઓ રે ! ૦ ૭
- પોતાની કરજીએ કરીને , અવતરીને મુવો !
ભાઈઓ રે ! ૦ ૮
- તેમા હરિકૃષ્ણનો ચો વાક છે ? શાને એને વગોવો ?
ભાઈઓ રે ! ૦ ૯

૧૪

રામ હરિજો

શ્રીઓ રે ! અવળી દષ્ટિ ના કરે .

શ્રીઓ રે ! ૦

પુત્રપ માત્રને પુત્ર ગણે તો , અખંડ રૂપે ઠરે .

શ્રીઓ રે ! ૦ ૧

દેહ તણે પરિત્યાગ કરીને , વિદેહ યજ્ઞને કરે !

શ્રીઓ રે ! ૦ ૨

તો તો તું જ તે પરમાત્મા , હું-પણ પરહરે .

શ્રીઓ રે ! ૦ ૩

અંડે, પિંડે, અઘાંડે વેપીને, હું-હું ને હું ઉચ્ચરે !

શ્રીઓ રે ! ૦ ૪

હું વિના ખીલું કોઈ નહીં, તો તમે કોનાથી કરે ?

શ્રીઓ રે ! ૦ ૫

તું તહારે રૂપે યજ્ઞ, ત્યારે અઝર ઝરે !

શ્રીઓ રે ! ૦ ૬

હરિકૃષ્ણ એમ કહે કે , પૂર્ણાનંદ ત્યાં ખરે !

શ્રીઓ રે ! ૦ ૭

૧૫

મહાત્મ

સદ્ગુરુએ મહારાં અંજન આંજ્યાં, પડળ નાંખ્યાં કહાડી દે-
જ્ઞાનમાં ઉઘાડી, ઝાઘ ! મહારી આંખડી દે !

સદ્ગુરુએ ૦ ૧

વસ્તુ સાથે દહે લાગી છે, જ્યાંદે જોયું જાગી દે -
સમજણ આંખે છૂટે સંશય ગાંડડી દે !

સદ્ગુરુએ ૦ ૨

માયાની આંખો તે લોભે, નામ, રૂપને ચોભે દે -
શુદ્ધ ને ચેતન્ય દે ઉભા પરમાત્મા દે !

સદ્ગુરુએ ૦ ૩

આતમદર્શી અનુભવીઆ દે ચિદ્ધનમાં વારે દે -
હરતામલ હુવા દે હરિ આદે હીરલો દે !

સદ્ગુરુએ ૦ ૪

હરતામલ અમરના ભોગી ! ના મળે તે રાગી દે -
એવા તે વીરલા દે દોષક જોખિયા દે !

સદ્ગુરુએ ૦ ૫

આપોયું અવિનાશી દે ! હીલા વિલાસી દે !
પાવકમાંથી જેમ થાય દીવડા દે !

સદ્ગુરુએ ૦ ૬

સાચા સદ્ગુરુએ પાર પમાડ્યાં, અંતર આડો ટાળી દે -
રમતો. રૂમ. રેખાઓ. ખસ. નિરુદ્ધમાં દે !

સદ્ગુરુએ ૦ ૭

અમરસ દુધા ખોતાં , આવ નિરંતર ભેતાં રે -
પાથ ને શ્રાંઘ ઉ પોતે કૃષ્ણજી રે !

આશુરોએ ૦ ૮

૧૬

ધોળ

આવો અનુભવી સંતની ટોળી રે !
પીએ અક્ષરસાયન ઘોળી રે ! આવો ૦ ૧

અક્ષરસના તે વીરલા લોળી રે !
રસ પીએ મુખડલા ભેળી રે ! આવો ૦ ૨

અચંચો રસ જીરવ્યો નવ જાય રે !
ગુરુગમ હોયે તેણે જીરવાય રે ! આવો ૦ ૩

જીરવે તે હોય અવિનાશી રે !
વસ્તુરૂપે થયા પરકાશી રે ! આવો ૦ ૪

વસ્તુરૂપ થયા વસ્તુ ભેતે રે ,
પૂર્ણાનન્દ થયા ઉ પોતે રે ! આવો ૦ ૫

અક્ષયેતા ગુરુ મળ્યા જેને રે ,
ભવ પાર ઉતાર્યા તેને રે ! આવો ૦ ૬

ગુરુગમ વિના કશની જે કથે રે,
તાંદુલ છોડીને કુશકા મથે રે ! આવો ૦ ૭

ગુરુગમ વિના કાલાં એ ગોથાં રે !
ભણતાં પાર ન આવે પોથાં રે ! આવો ૦ ૮

ગુરુગમ વિના જાહેર છુદ્ધિ ચાલે રે !
પાસે વસ્તુ ને પરોક્ષે જાલે રે ! આવો ૦ ૯

જેણે સાચા ગુરુજીને સેવ્યા રે !
તેણે જીવ્યા અચળ્યા રસ મેવા રે ! આવો ૦ ૧૦

કહે કૃષ્ણજી ગુરુગમ આવી રે !
સકળ લોકમાં વસ્તુ કાવી રે ! આવો ૦ ૧૧

૧૭

હરિ ભજ રે તું પામર પ્રાણી !
માન શિખામણ મહારી !
ધર ધંધાને બહાલે વળગ્યો !
શી ગત ધાશે ત્હારી ? હરિ ૦ ૧

ગુરુગોવિન્દનો, રંગ ન લાગ્યો !
માયા મદમાં મોહ્યો !
ધિક ધિક, પ્રાણી ! જીવતર ત્હારું !
એળે અવસર પોયો ! હરિ ૦ ૨

અમુલ્ય અવસર કોડી બદલે ,
 બવા દીધો લાંઠે !
 હરિહીરો ચિન્તામણિ મ્હોટો ,
 તાણીને બાધ્યો ગાંઠે ! હરિ ૦ ૩
 માનવીનો અવતાર પામી ,
 કહે શું સાધન કીધું ?
 ક્રમ ચોરાશી ફેરાતું દુઃખ ,
 મરવા માથે લીધું ! હરિ ૦ ૪
 કુળ કુટુંબને મારગ ચાલ્યો ,
 લોકડીયાંની લાજે !
 ભેળનિયાને મટકે ચડીઓ ,
 વરણાગીને કાજે ! હરિ ૦ ૫
 મંસાર સુખના સ્વારથ માંહી ,
 વણસાડયાં કરજ તહારાં !
 ધુમાડના બાચકા ભરીઆ !
 ઉલ્લેચ્યાં અધારાં ! હરિ ૦ ૬
 સુપના સરખાં સુખડાં માટે ,
 આળી ઉમ્મર જોઇ !
 દિન લાખેણો હરિ લજવાનો ,
 કામ ન આંચું કોઇ ! હરિ ૦ ૭
 સમજીને શિખામણ લાગે ,
 મૂરખને મન હાંસી !
 કૃષ્ણજી કેવળ પ્રહ્લ લજ્યા વિણ ,
 ન ટળે જમની કાંસી ! હાર ૦ ૮

૧૮

મનુષ્ય જનમ ઉત્તમ જોતર પાંગીને , અપરાધી !
આતમ આધેન કંઈ ચે ન કીધું ! દેહદશા શી સ્ત્રાધી ?

મનુષ્ય ૦ ૧

પોકારે ઘડીઆળી ઘડીએ , આવરદા ઝોછો થાયે ;
‘ક્ષણજંતુર દેહકુલ છે કાચો , કળકે વણસી જાયે !

મનુષ્ય ૦ ૨

દમ્ભ મસવાડા મહા દુઃખ પામ્યો , માના ઉદર માંહી ;
તે દહાડા તુંને કયમ વિસરીઆ ? મૂરખ ! ચેત્યો ન કાંઈ !

મનુષ્ય ૦ ૩

જીવને જોખમ ઉપજાવીને , લવની ઘાણીએ ઘાડ્યો !
અવર જન્મ તો ક્યારે પામીશ ? આ તો હારી ચાડ્યો !

મનુષ્ય ૦ ૪

કુટુંબ મળીયું આપસ્વાર્થા ! કોઈ ચે ન આવે સાથે !
વળગ્યાં આવે મુદૃત દુષ્ટ , જે કીધાં હોય હાથે !

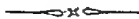
મનુષ્ય ૦ ૫

જન્મ મરણનું કરવત બહેરે , લખ ચોસશી સંહારે !
પાપ , પુણ્યનાં લેખાં લરવાં , રવિમુતને દરગારે !

મનુષ્ય ૦ ૬

મદ્યગુણને ચરમે જાને , ત્રિવિધિ તાપનો દામ્યો !
કૃપાગુણતે નરજીગમાં જીત્યા , જેમે ગુરુ ચરમે ચિત્તખાંધ્યો !

મનુષ્ય ૦ ૭

૧૯

આ અવસરે , જાંભળી જીવડા ! કહે શું સાધન કીધું ?
હરિકથા મુખ માંડી ન બોલે , રસનાએ તાળું દીધું !

આ ૦ ૧

કુળ કુટુંબના ધંધા માંડી , માયાએ ભુરકી નાંખ્યો !
તે દિવસે ભૂલો પડીઓ , દેખત કૂટી આંખ્યો !

આ ૦ ૨

હટવાડાનો અંજયો ! કાજળને ઓઘે પેઠો !
સાચા વેપારનો લાભ જ હણવા , બાદલી પેઢીએ બેઠો !

આ ૦ ૩

સદ્ગુરુ ઉપર વહાલપ ન થયું , વણસાડી વાતડી મૂળ !
હરિકીશ અમૂલ્ય હાયો ! પડી મુખડામાં ધૂળ !

આ ૦ ૪

સંસારસાગર તરવાને , સદ્ગુરુને ચરણે રહીએ ;
કૃપણ જન્મ સફળ કરવાને , રસનાએ હરિ હરિ કહીએ !

આ ૦ ૫

૨૦

નાહી લ્યો સદ્ગુરુદેવનદીમાં , જન્મ કૃતાર્થ જ થાયે ;
મનુષ્ય જન્મ પદારથ હીરો , કોડી બદલે નાયે !

નાહી લ્યો ૦ ૧

હું જાણું છું, બાઈ ! માનવીઓનો , અવતાર અવની માંદા રે ;
મન, કેમ , વચને વળગી રહીએ , ગુરુગોવિન્દની બાંધ !
નાહી દ્યો ૦ ૨

પૂર્વ પુણ્ય તણે પરતાયે , અવસર પામ્યો સારો ;
સંસારરૂપી ભવસાગરમા , તરવાનો છે આરો !
નાહી દ્યો ૦ ૩

શ્રી તક્ષમાગમદેવનદીમાં , જે બાવે કરી ન્હાશે ,
લખ ચોરાસીનું લગડું ટળશે , એવડું જોખમ જાશે .
નાહી દ્યો ૦ ૪

ધન્ય ઘડી , ધન્ય તે દહાડા , જે હરિભજનમા જાયે ,
હરિસકીર્તન માંહી ન્હાતાં , પતિત પાવન થાયે .
નાહી દ્યો ૦ ૫

હરિ સ્મરો , બાઈ ! હરિ સ્મરોને ! પોકારે વેદ , પુરાણ ;
હરિ ન ભલ્યા તે સર્વે હાર્યા , કરી આત્માની હાણ .
નાહી દ્યો ૦

આ ભવ જેણે હરિશુભ ગાયા , તે છુટ્યા સંસાર ;
આપણી , કાઈના બાપની નહીં , જે મારે તેની તલવાર .
નાહી દ્યો ૦

ચોડામાં ઘણું કરી કહું છું , માને કાઈ અધિકારી ;
કૃષ્ણજી જેને હરિ હોય વહાલા , તેને જાઉં જાણિકારી !
નાહી દ્યો ૦ ૬

૨૨.

મહારા સદ્ગુરુએ આંખ્યાં રે ઉઘાડ્યાં લોચનિયાં !

આ અવસર અનુભવીઆં રે , ભવદુઃખ મોચનિયાં !

મહારા ૦ ૧

મહારી આંખડી ઉલસી રે સોડપદ સાંભળતાં ,

આનન્દે રવિ ઉદિયો રે , સહજાનન્દ ધરતાં !

મહારા ૦ ૨

મહારૂં પોત પ્રકાશ્યું રે ઓળખી જાતલડી !

દિનકરને નવ હોયે રે , દિવસ ને રાતલડી !

મહારા ૦ ૩

મહારો આતમ દેવા રે સભર ભરપુર છે !

મંહી જગદાકારનો રે , અણુછતો અંકુર છે !

મહારા ૦ ૪

એનું અખિલ ભુવનમાં રે અમરસપણું ઢાલે !

એક સ્વેપદ મહોદ્ધું રે , ઉપનિષદ બોલે !

મહારા ૦ ૫

કહી નવ જાય ઉપમા રે અગણિત એવાની !

એનો અપાર મહિમા રે , આતમ દેવાની !

મહારા ૦ ૬

કાઠ કાળે નવ હોયે રે દેતપણું અદેતને ;

કરે કૃષ્ણજી પણામ રે , સત - ચિત્ - આનન્દને .

મહારા ૦ ૭

૨૨

ગોટા મહાજન સંગે રે આતમ લાલ રળીએ ;
તય અજાન ભિમિ રે ભટકણુ ભવ ટળીએ .

મોટા ૦ ૧

તમે એળે ન ખોશો રે આતમ રોકડિયો !
ખીજા સાધન સર્વે રે અણુધતાં દોકડિયો !

મોટા ૦ ૨

અવલોહીને ભેયુ' રે લીલા નાશ પડે !
હવે ખાણુ ઉઘાટો રે આતમ લાલ જડે !

મોટા ૦ ૩

પરમારથના લાલે રે જે નર લોભાયા ,
તેની ભવમાં ન્હાથે રે લોગવે તન કાયા .

મોટા ૦ ૪

મહા વાયક ભોલે રે પરમારથ મહિમા !
તેનો ખાર ન પામે રે શંકર , સુર , પ્રજ્ઞા .

મોટા ૦ ૫

આતમે ધન છે મોટું રે અધિકારી ઇચ્છે ;
એયુ' કૃપ્યુજીર્ણમાં રે પરમારથે પ્રીતે .

મોટા ૦ ૬

૨૩

શિખવું ને મુણવું રે બોલવું એ જ્ઞાને,
સાખી ચન્દ્ર જોયો રે નિગમને અનુમાને !
શિખવું ૦ ૧

પ્રભુ અનિર્વચની રે , વાણી એ વૈખરિયાં !
નિર્ગુણ અણલિંગી રે , સીરગુણ રૂપ ધરિયાં !
શિખવું ૦ ૨

બૂલવણીના બૂલ્યા રે ભરપૂર નવ જીવે !
હરિથી ધમ અવળા રે વ્યાપકતા વગોવે !
શિખવું ૦ ૩

વિધામ બધાણો રે જીવ નિશ્ચયનો !
પરિહાર કીધો રે આતમહત્યાનો !
શિખવું ૦ ૪

જેમ છે તેમ ભાસે રે આત્મા ગુરુ મળતે ;
હસ્તામલ હોયે રે હિરદે ગાંઠ ગળતે .
શિખવું ૦ ૫

એવું કૃષ્ણજીવું બોલવું રે અમરે અનુલવીઆ ;
આતમસુખ લેવા રે સ્વેપદમાં વસીઆ .
શિખવું ૦ ૬

૨૪

૭

ધોળ

દયેયને વિચારજે ધ્યાનમાં,
 ધ્યાતા છે દયેય જ સૂધો રે;
 હવે રે અમુક તો ઉત્તમ,
 મુક્તને માર્ગે વળુધ્યો રે. દયેયને ૦ ૧
 કર્મની ઉપાસના અતિકર્મી,
 આતમ લાભને ઇચ્છે રે;
 ઉપનિષદમાં અવલોકીને,
 પ્રત્યક્ષ પાપરો પ્રીછે રે. દયેયને ૦ ૨
 અવશ્ય, મનનની ભાવના,
 નિત્ય નિત્ય અભ્યાસમાં જોય રે;
 કર્શન, પરશન ભાવનાં,
 મન, કર્મ, વચને હોય રે. દયેયને ૦ ૩
 હૃદયગ્રન્થી જાય છૂટી ને,
 સિન્ધુ તે બિન્દુમાં સમાય રે;
 આનન્દનો તે હોય અનુભવ!
 સાક્ષાત્કાર તે થાય રે! દયેયને ૦ ૪
 દયેયનો વિજેગ નહીં ધ્યાતાને,
 જેમ હોય સોહાગો ને હેમ રે;
 કૃષ્ણજી આન્યા તે અમલમાં!
 હોય હરતામલ રવિ જેમ રે. દયેયને ૦ ૫

૨૫

સહજનનન્દનો સિન્ધુ છે ,
અપાર પાર ન આવે રે !
મગર , મચ્છ હોયે મરણવા ,
આત્મા અનુભવે નિર્દાવે રે ! સહજનનન્દનો ૦ ૧

ચિદ્ધન સાક્ષીના કિરણમાં ,
આવરણ , વિશેષ થઈ મળિયા રે ,
તત્ત્વ ચોવીસના લોહમાં ,
જીવ-શિવ ભમરા વળિયારે ! સહજનનન્દનો ૦ ૨

પરિણામ પામીને આત્મા ,
ઠરે છે આનન્દ ને કલેશ રે ;
સમ - વિપમને આંતરે ,
વર્તે છે વસ્તુની વેલ રે . સહજનનન્દનો ૦ ૩

આપાની છાજમાં ટળકતી ,
ઉર્મિઓ આવે ને જાય રે !
વાણી વૈખરીના વેગમાં ,
તુરંગ બુદ્ધબુદ્ધ થાય રે ! સહજનનન્દનો ૦ ૪

દેવ , દેવ , સુનિ , માનવી ,
એ સૌ નલદરિયાની ટહેરા રે ;
અકળ કલ્પો નવ જાય કૃષ્ણજી ,
આત્મા સાગર ઘેરા રે ! સહજનનન્દનો ૦ ૫

૨૬

ધ્યેયને ઉભો કયો ધ્યાતાએ,
 ધ્યાતા ને ધ્યેય જુગલ કરે મુગ્ધકારે,
 પ્રારબ્ધ, કર્મ ને વર્તમાને, બાંધ્યા છે,
 સંચિત, ક્રિયામાણુ બચકા રે ! ધ્યેયને ૦ ૧

અભિમાને આપાની અધારીએ,
 જીવ - શિવ બ્રહ્મના કયો કટકારે !
 લિંગવયુ એમ લખી દાખવે,
 સત, રજ, તમના, લટકા રે ! ધ્યેયને ૦ ૨

અમાણુ, અમેતિને પેગડે ભરવી છે,
 સંશય - વિપરીત આંટી રે;
 ધ્યાતા ને ધ્યેય વરઘોડે ચડયા,
 ફરવાને સમ - વિષમની ઘાંટી રે ! ધ્યેયને ૦ ૩

ભૂત, ભવિષ્યને ડાખલે,
 વર્તમાને આપાને વગોવે રે !
 આદિ, અંત, મધ્ય પામીયું,
 અમાપ દીધું ને લધુએ રે ! ધ્યેયને ૦ ૪

અચરજ એહ જ - કોણેડે,
 આત્મમહર્ષી તે બણે રે;
 કૃષ્ણજીવણું લેધ અનુભવે,
 જગદ્ગારને મહાણે રે ! ધ્યેયને ૦ ૫

૨૭૦

આત્માસાગર   પ્રંગટીઓ ,
લાસે નહીં ચર્મને નેણે રે ;
વાયકળળે નાંખ્યો ગુંચવી ,
હોભાયા વેખરીને વેણે રે . આત્માસાગર ૦ ૧

જન્મમરણની   આશંકાએ ,
જામિએ નાંખ્યો છે બાંધી રે ;
સાક્ષાત્કાર   સૂઝે નહીં ,
આવી છે આવરણની આંધી રે ! આત્માસાગર ૦ ૨

આપાપણું   વિસરી ગયું ,
આંતર્યો અહં , મમને ભેટે રે ;
આર   પદારથ   પામવા ,
અડીઆ છે અધ્યાસને ઘોટે રે . આત્માસાગર ૦ ૩

પ્રગટ   આત્મા   પરહરી ,
પરોક્ષ આત્માને ખોળે રે ;
પાધરી   વાત   પ્રીછે નહીં !
નીતર્યો પાણીને હોળે રે ! આત્માસાગર ૦ ૪

સદ્ગુણની   દયા   વિના ,
પામર   દેવદેવપદને હોળે રે !
વિધિ   નિયમ   ના સંભવે ,
કૃષ્ણાં   કેવલ્યપણે રે ! આત્માસાગર ૦ ૫

૨૮

જોળનસસલો જરાકૂતરે ઘેરીઓ ;
 તે ય સાધન કરવા મન તે માને મૂઢ જો ;
 કાળ આહરણી પૂઠે આવે મલપતો ;
 જમરા ભમરા વેરી તારા પાઠ જો !
 જોળનસસલો જરાકૂતરે ઘેરીઓ ! ૧

આવી રહ્યાંએ અચેત લાગ્યો ચેતવા ,
 હવે લાગ્યો ત્યારે કૃપ ખણવા જાય જો !
 ચોર ચોરીને ધન સરવે લઈ ગયા ;
 જાગીને પછી દીપક કયે શું થાય જો ?
 જોળનસસલો જરાકૂતરે ઘેરીઓ ! ૨

સાજે થાળ ન ખાંધી પચ્છમ ભુદિઓ ;
 અવસર ચૂક્યે હાથ ધર્યે શું થાય જો ?
 બાંહે તરસ ન છીરે ! બેઠા ઝીલવા !
 ઉસનાં મોતી કામ ન આવે કાંચ જો !
 જોળનસસલો જરાકૂતરે ઘેરીઓ ! ૩

ત્રિવિધી તાપે લખ ચોરાસી પર્જાઓ !
 હરિ ભક્ત્યા વિણ જાય ન દારણ રોગ જો !
 કૃષ્ણજી કેવળ રામને લજીએ ભાવયું ;
 ફરી ન આવે મનુષા દેહનો ભોગ જો !
 જોળનસસલો જરાકૂતરે ઘેરીઓ ! ૪

૨૯ .

જન્મ ધરીને વિસાયા જગદીશને ;
એળે ખોયો માનવનો અવતાર જો !
સગું નથી કોઈ જોને તહારા જીવનું ;
રૂપના સરખો બાણો આ સંસાર જો !

જન્મ ધરીને વિસાયા જગદીશને ! ૧

હાથો યધને ડાલે નિર્લજ નાતમાં !
મર્મ કરીને બોલે મિથ્યા વેણુ જો !
શેરડીએ મરડાતો હીંડે માનમાં ;
રોપ ભરેલાં શતાં દીસે નેણુ જો !

જન્મ ધરીને વિસાયા જગદીશને ! ૨

નારી આગળ એક રતિ નવ ઉપજે !
ડહાપણ મૂકી જ્યાં દોરે ત્યાં જાય જો !
નિર્લજ યધને નાથે કુણુદિ ચિત્તમાં !
વિષય ભરેલો ગરજે ગોથાં ખાય જો !

જન્મ ધરીને વિસાયા જગદીશને ! ૩

અંતરમાં ઉંડી રે મહોટી ધરિયા ,
સાધુ જનનો લેશ ન કીધો સંગ જો !
કહે કૃષ્ણજી જન્મ જોરાવર આવશે ;
સાગી ભૂકો કરશે તહારું અંગ જો !

જન્મ ધરીને વિસાયા જગદીશને ! ૪

૬૦

પ્રભુને પરહરી , જે કોઈ અન્ય વાણીને ગાવે ,
આંધજો વણે ને વાસે વાછડું આવે !

પ્રભુને ૦ ૧

કાળસ્વરૂપી વાછડું કહીએ , આવરદા આવે ;
ફહાટે ફહાટે મત્યુ લહારું હુકડું આવે .

પ્રભુને ૦ ૨

વેવ પહેયો ખલુ દેશ ન આવ્યો બદનામું એકું !
મંગરી કહાડતાં ઘરમાં જાડીજ પેકું !

પ્રભુને ૦ ૩

આવ્યો'તો તું સાચે વદારે , થયો ભૂકા રે બોલો !
વિશ્વંભર વિસારીને ગાયો , માફ ને ઢોલો !

પ્રભુને ૦ ૪

* * * *

* * * *

કહે કૃષ્ણજી પોત ગગાડયું , ત્યારે સૂતર ખોયું !

પ્રભુને ૦ ૭

૩૧

આચારજ સંગે રે આતમ લાલ જડે :
 અધિકારી ઉત્તમ રે ગુરુજીને પાય પડે . આચારજ ૦ ૧
 કરી આતુર વિનતી રે ગદ્ગદ કંઠ રૂવે ;
 વૈરાગ્ય ઉર આણી રે વણસતું વિશ્વ જીવે . આચારજ ૦ ૨
 તનમત સોંપી રે સહેજ સ્વભાવ ધરે ;
 મહાનુભાવની સેવા રે મન, કર્મ, વચને કરે . આચારજ ૦ ૩
 ગુરુપાદે વળગ્યા રે અળગા ન થાય ક્ષણ ;
 ગુરુદેવે દયા આણી રે ઓળખાવું નિજ પણું . આચારજ ૦ ૪
 પૂરા ગુરુ પામી રે પાછલા પુણ્ય વડે ;
 ગુરુગમ વિના જીવતે રે ત્રિવિધિ તાપ નડે . આચારજ ૦ ૫
 ભવસાગર તરવા રે સત્સંગ કીજે સદા ;
 આઠ્યા કૃષ્ણજી અમલમાં રે આતમ લાલ તદા . આચારજ ૦ ૬

૩૨

સદ્ગુરુ મળે તો સદ્ગુરુ થાયે , ટળી જીવભાવના જાયે :
 પારસ પરસે ન્યમ લોહને , ચેળ ભમરી થાય રે ,
 સદ્ગુરુનો રે મહિમા ઊ અમાપ , આત્મારામને અનુભવે .
 સદ્ગુરુ ૦ ૧
 આનન્દકારી આત્મા હીઠા , દેહીના દેવળ માંહી રે ,
 ચિદાભાસ ને ચિદપર એ નહીં , રમે પોતાની છાંહી રે ;
 નિજરૂપે રે પોતે આપોઆપ ! આત્મારામને અનુભવે .
 સદ્ગુરુ ૦ ૨

નિજ મૂળ વસ્તુવિચારતાં, ગર્થ અજ્ઞાન, મોહની રાતરે,
પરમાર્થી પેતે ભાસીઆ, હવે હવે તે શુદ્ધ પ્રભાત રે;
હવે ઉદિયો રે રવિ અક્ષાનન્દ ! આત્મારામને અનુભવે .

સદ્ગુરુ ૦ ૩

હિસે ધંદ્રિભાજમાં અણુછતા, પ્રત્યક્ષ પુરુષ આ લોક રે,
અસંભાવના, વિપરીત ભાવના, થઈ વૃત્તિરમણ ફોક રે;
ના ભાસે રે અદ્વૈતમાં દ્વૈત ! આત્મારામને અનુભવે .

સદ્ગુરુ ૦ ૪

નિરાલંબ છે પરમાત્મા, નહીં પુરુષ, નપુંસક, નાર રે,
અનન્દ પદમાં અનુભવી, છે વૃત્તિ પ્રહ્લાકાર રે;
જેમ છે તેમ છે રે અશ્વર્ય માંહી આત્મારામને અનુભવે !

સદ્ગુરુ ૦ ૫

આવરણ નહીં આનન્દમાં, અસિ પદે નહીં વિક્ષેપ રે,
અધિક્ષાન હિસે દ્વૈત વિના, અજર, અમર, અલેપ રે;
કાર્ય, કારણ, રે નહીં ભાવના ત્યાં ! આત્મારામને અનુભવે .

સદ્ગુરુ ૦ ૬

વર્તમાન કાળે દેહ વર્તે, પ્રારબ્ધ કર્મને ભેગ રે,
શુભ, અશુભ ફળ અસંગીભોગવે, તે ભોગાયતનના ભોગ રે;
મરણવા રે રમે સૂક્ષ્મ, સ્થૂલ ! આત્મારામને અનુભવે .

સદ્ગુરુ ૦ ૭

સુનિવર, માનવ, દેવ, દાનવ, અક્ષાનન્દ વિષ્ણુ રે,
પૂરા નર પાર દર્શી, માર્ગ વિહંગમ, મીન રે;
અનુભવીઆ રે કૃષ્ણભૂ મૂળ ! આત્મારામને અનુભવે .

સદ્ગુરુ ૦ ૮

૩૩

દુર્ધટ દુર્લભ સ્વન્ત સમાગમ , ધન્ટે વીરલા કાપ રે ,
અધિકારીનો અનુભવ કરતાં , નિબનનંદ સુખ હોય રે ;
હવે શાખો રે સદ્ગુરુનો સંગ , સંસાર દુઃખ વામવા .
દુર્ધટ ૦ ૧

પરમાત્મા ગુરુ પારદર્શી , પ્રગટ પૂરણ બ્રહ્મ રે ,
મહાનુભાવજીની સંગત કરતા , હોય જ્યારથ ત્યંમ રે ;
ભાવે કરીઓ રે બ્રહ્મવિદ્યાનો સંગ , નિબનનંદ સુખ પામવા .
દુર્ધટ ૦ ૨

હરિહર બ્રહ્માદિકને દુર્લભ , જીવતમુક્તનો સંગ રે ,
સંસાર સંભવ જાય સમૂળો , આનંદ ઉપજે અંગ રે ;
સત્સંગે રે જીવ્યું સદ્ગુણ થાયે , અનુભવીઆને અનુસરતા .
દુર્ધટ ૦ ૩

હૃદય સંશય , કર્મ અન્યી , સદા શમાવે સ્વન્ત રે ;
અનુભવ કરે તો આપ સમોવડ , જીવનો આણે અન્ત રે ;
સદા ટળી રે દશા જીવની જાય , સંતોની સંગત કરતાં .
દુર્ધટ ૦ ૪

અજર, અમર, અકળ, અરૂપી, જેનો કળ્યો ન જાય સંવભાવરે ,
અપરોક્ષ આત્મા અનિર્વચની , દષ્ટિ તારક નાવ રે ;
અણુલિંગી રે વર્તે છે સંસાર , પરમારયને કારણે .
દુર્ધટ ૦ ૫

આમન્યા ઉપર અદ્વૈત અનુસર્યા ! ના રહી નિગમની આણુ રે,
સ્વયમેવ વર્તે એમ જાણે , તેમ નિર્ભય રૂપ નિર્વાણુ રે ;
અલિહારી રે સન્તોનો અવતાર ! લામણાં લઈ જઈ વારણે !

હુધંટ ૦ ૬

ઇતિહાસ, પુરાણ, સાધુ, સન્તો, મળી કયો નિરધાર રે,
સદ્ગુરુ સન્તની સંગત વિના, કોઈ ન પામે પાર રે ;
સૌ સત્ પન્થે રે એ છે પ્રબોધ, મહા વાયકે વખાણીએ .

હુધંટ ૦ ૭

આત્મારામને અનુભવો, જાઈ રે, મનસા, વાચા ને કાય રે,
નિજરૂપનો લાભ ન હોયે ! અનુભવ સન્ત પસાય રે ;
કૃપાગુણે રે ઉપજ્યો નિજ બોધ, આત્માએ આત્મા જાણીએ !

હુધંટ ૦ ૮

૩૪

તમે અમોલ રતન ક્ષણે રે !

જ્યાં જેણે ત્યાં તેવા થાવો ! તમે ૦ ૧

મન જડ સાથે તમે જડ થયા છો !

નાદે શું સમજાવો ? તમે ૦ ૨

નાદ રહિત, અનાદિ, અગમગત ,

તે જાણ્યે મુખ પાવો રે ! તમે ૦ ૩

અગમ ગતિ જ્ઞાને સમજાવો ,

ગમ વિના અહીં નહીં જાવો ! તમે ૦ ૪

સુજી જીવ ઉપર દયા કરીને,
 ધૂન શૂન્યમાં લાવો રે ! તમે ૦ ૫
 જીવ ને શિવ સમાન ગણો છો,
 તે તમે છો બાવો ! તમે ૦ ૬
 વિવેક વિના જીવ કેમ સમજો ?
 તે ગતિ ક્યમ ના સમજાવો રે ? તમે ૦ ૭
 રતનખાવા તમ સંગે બોલો,
 તેનો કરજો તમે સમાવો ! તમે ૦ ૮
 હરિકૃષ્ણ ચેતન જડ થઈ બોલો,
 પણ પૂરણ મનમાં લાવો રે ! તમે ૦ ૯

૩૫

તમે બાંધી જીવો સ્વરવાળો રે !
 શું લેખા વની ભરો કાળો ? ! તમે ૦ ૧
 ફરને વળગી શું રહ્યા છો ? મૂળગી પૂંજી ટાળો ;
 જે મહેતાને અક્ષરગમ હોય , ત્યાં જઈ લણોને સારો રે .
 તમે ૦ ૨
 ઉધારે ઉધારે શું જીવો છો ? જમે કરી પોતામાં નિહાળો ;
 ખરાબર થાતાં પોતે ઉગરશે , ત્યારે ટળે જન્મજો રે !
 તમે ૦ ૩
 હરિકૃષ્ણ આ સ્વરવાળો બાંધ્યો , પૂરણ સ્વે પોતામાં લાગ્યો ;
 જેમ ખરશે તેમ અખૂટ થાયે , ખૂટે નહીં કો કાળો રે !
 તમે ૦ ૪

૩૬

તમે આપે તે આપ વિચારો રે !

તમને શું કહીએ ? તમે ૦ ૧
આપ ન બાણે ને પરને વખાણો !અભાણ્યા યઈ શું માણો રે ? તમને ૦ ૨
પિંડ પ્રજ્ઞાંડમાં એકલા રે રહો છો !નાના વિધના તે વેષ ધરો છો ! તમને ૦ ૩
સાયર - લહેરી બુદ્ધબુદ્ધ થાય છે ,એમ આત્માને પ્રાણ હેવાય છે રે ! તમને ૦ ૪
પરમહંસ હરિકૃષ્ણને કહે છે ,

જે જે બોલે તે શબ્દ સહે છે ! તમને ૦ ૫

૩૭

એ તો દેર'કારમાં રહે છે રે , કોઈ એ નવ બાણે !

કોઈ એ નવ બાણે રે , પોતાનું કરીને તાણે રે !

કોઈ એ નવ બાણે ! એ તો ૦ ૧

જે રે બાણે તે વાણીમાં આણે !

શબ્દાલીત સોહ'ગ બાણે રે !

કોઈ એ નવ બાણે ! એ તો ૦ ૨

ક્ષર છે તે અક્ષર છે ને અક્ષર છે તે ક્ષર છે ;

એમ ઝંકારે તાર આણે રે !

કોઈ એ નવ બાણે ! એ તો ૦ ૩

સાને રે રહીએ ને સમજી રે જઈયે ,

હરિકૃષ્ણ મુનિજીતાને એમ કહીએ રે !

કોઈ એ નવ બાણે ! એ તો ૦ ૪

૩૮

રાગ : — ‘ વારી જાઉં ’ રે રંગ જાળણીયા —

હાં જ રે ! હાં જ ! —

વારી જાઉં રે આતમરામને ! તું તો ખંડમાં છે અખંડ —
દધિમાં જેમ ઘૂત છે , તેમ વસી રહ્યો સર્વે પિંડ !

વારી જાઉં ૦ ૧

હાં જ રે ! હાં જ ! —

આપે જ્ઞાનની ગતિ વિના નવ જડે ! અજ્ઞાને અવળું થાય ,
તે તો ભવ માંહે ભમતો ફરે ! તેથી ખાણુ ચારે ધરાય !

વારી જાઉં ૦ ૨

હાં જ રે ! હાં જ ! —

સત્સંગત કીજીયે , તણીયે મોહ , માયા અહંકાર —
તેથી ત્રિકા નિરખીયે તો , ઉતરે સીર કેરો ભાર !

વારી જાઉં ૦ ૩

હાં જ રે ! હાં જ ! —

નવે દ્વારને રોકીયે , સાધીયે દશા સાર —
એ રીતે આત્મા ઓળખીયે , તો ઉતરે ભવ પાર !

વારી જાઉં ૦ ૪

હાં જ રે ! હાં જ ! —

હરિકૃષ્ણ દવે છે તાહરો — તે દાસનો છે દાસ —
જેને કૃપા હોય રાજની , તોડવે માયાના પાશ !

વારી જાઉં ૦ ૫

૩૯

અનુભવીને એટલું, આનન્દમાં રહેવું રે ;
ભજવા પરિશ્રદા ને બીજું કંઈ ન કહેવું રે . અનુભવીને ૦ ૧

એક જ બાણી આત્મા , કોઈને દુઃખ ન દેવું રે ;
સુખદુઃખ આવે રહેજમાં, તે તો સહીને રહેવું રે . અનુભવીને ૦ ૨

ભૂમિ ને બીજું લીલ્યુતાથી અળથું રહેવું રે ;
સમદૃષ્ટિ-સમતાને ગ્રહી, આપું ખોલું રે . અનુભવીને ૦ ૩

આદિ , મધ્ય ને અંત - એકાદૈત ભાશ્યું રે !
આત્માના ઉદય થકી , અજ્ઞાન નાશ્યું રે . અનુભવીને ૦ ૪

વેદ જોયા , પુરાણ જોયાં , સર્વે તપાસી રે ;
રામનામથી કોઈન મ્હોટું, સંત ઉપાસી રે . અનુભવીને ૦ ૫

સદ્ગુરુને સેવતાં , મ્હાડું મનડું મોહું રે !
કૃપાળુ રૂહે મહાપદમાં, એક ચિત્ત પ્રોથું રે . અનુભવીને ૦ ૬

સમસ્યામાં સમજ્યે રે, સજની ! સુખ થાયે ;
સદ્ગુરુને મળતાં રે હુઘ્યા હર જાયે . સમસ્યામાં ૦ ૧

આ ધીક કાળ કરમનાં રે ખેડવ્યાં ખાંતે ;
હળ જોડ્યાં હરિ હેતનાં રે સમજીને ચિત્તે . સમસ્યામાં ૦ ૨

ગુરુગમની ગુણદાયી રે રાંકલાં રૂડી રીતે ;
મંહી મેવલો દૂટયો રે આમીરસ પ્રેમ પીતે . સમસ્યામાં ૦ ૩

મહા ધી બહુનામીનું રે આબુડું ઉગીને !
ફળ જોડાં બહુ ભાતનાં રે પાંદડે પસરીને ! સમસ્યામાં ૦ ૪

મંહી મનનો માળો રે તનનો ટહોયો બેઠો !
ગુરુગમની ગોક્ષુ રે ધીરજની ધરવી . સમસ્યામાં ૦ ૫

મંહી શાખદના ગોળારે આવે છે ચાલ્યા :
મંહી કાળસ્વરૂપી રે કુણુદિને માદે . સમસ્યામાં ૦ ૬

એની નિશ્ચે પૂરી આવી રે પ્રેમની રંગરીતે ;
એમ કૃપાશુભ જોલ્યા રે, પુસ્વની પ્રીતે . સમસ્યામાં ૦ ૭

43

આરંભ

જય જય નારાયણ ! જય જય નારાયણ !
સૂત્ર આત્મા વેદ એમ કહે છે, શક્તિપારાયણ !

જુદા જુદા ૦ ૬

સર્વોત્તમ , સર્વે માંદ , સર્વેના સાક્ષી !
 બ્રહ્મ ! સર્વેના સાક્ષી !

ગુણાતીત ગોવિન્દા ! ગુણાતીત ગોવિન્દા !
ગુણના પરકાશી ! જય જય ॥ ૨

હેહાતીત હે તો ય, હેહે આવીને જાલે,
 પ્રભુ ! હેહે આવીને જાલે !

गुणनिधि परमेश्वर पोते ! गुणनिधि परमेश्वर पोते !
नहीं कोय तम तोले ! जय जय ० ३

શ્રી રામ કૃષ્ણ ગોપાળ, ઓ વિશ્વાધારી !
મહા ! ઓ વિશ્વાધારી !

કેશવ કરુણાનિધિ ! કેશવ કરુણાનિધિ !
માધવ   મોહારી ! જય જય ૦ ૪ .

ચૈતન્યસાગર સ્વામિ-સર્વેમાં રૂહો છે :
પ્રભુ ! સર્વેમાં રૂહો છે !

તળાંભી !   ઓ   બહુનામી !
 પુંહી પુંહી પુંહી કૂહો ઓ ! જય જય ૦ ૫

ઓહ'ગ સોહ'ગ ઓકમેક ! હરિકૃષ્ણ કહો છો :

પ્રભુ ! હરિકૃષ્ણ કહો છો !

નારાયણ પરમહંસ ! નારાયણ પરમહંસ !

પોતે હૃદયામાં રહો છો ! જય જય ૦ ૬

૪૨

આરતિ

જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી !

આરતિ હું ઉતાડું , આરતિ હું ઉતાડું -

પ્રભુ ! અન્તર્ભાગી ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૧

આદિત્યે અવિનાશી ! પધારિયા પુરમાં !

પ્રભુ ! પધારિયા પુરમાં !

ભક્તવત્સલ ભગવાન ! ભક્તવત્સલ ભગવાન !

વાસયા છે ઉરમાં ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૨

સોમે સત્ય સ્વરૂપ ! સુન્દરતા શોભે !

પ્રભુ ! સુન્દરતા શોભે !

નિરખે નર ને નારી , નિરખે નર ને નારી ,

મુનિનાં મન - લોભે ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૩

મંગળ મૂર્તિ મહારાજ ! ત્રિગુણાતીત કહાવે :

પ્રભુ ! ત્રિગુણાતીત કહાવે !

પિંડ-બ્રહ્માંડની પારે, પિંડ-બ્રહ્માંડની પારે,

ભક્ત જનને લાવે ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૪

બુધ અનુપમ સાર , ગાયે વેદવાણી !

પ્રભુ ! ગાયે વેદવાણી !

ઉપનિષદ્દ સાર , ઉપનિષદ્દ સાર,

સન્ત રહ્યા બાણી ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૫

ગુરુ મગદ કરુણાગર ! બ્રહ્મવિદ્યા આપી !

પ્રભુ ! (ભક્તને) બ્રહ્મવિદ્યા આપી !

કોટિ જન્મનાં કર્મો , કોટિ જન્મનાં કર્મો ,

તે નાંખ્યાં કાપી ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૬

શુદ્ધ સદ્ગુરુ સોહી, જીવ કોઈક બાણે ,

પ્રભુ ! જીવ કોઈક બાણે !

અખંડાનન્દ આદેત , અખંડાનન્દ આદેત !

તે મુખમાં આણે ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૭

સાને સમજે જે કોઈ , તે કેવલ્ય પામે ,

પ્રભુ ! તે કેવલ્ય પામે ;

કૃપાળુ ભજ્યો સોહી, કૃપાળુ ભજ્યો સોહી !

ગર્વાદુઃખ વાળે ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! ૮

गुरु गुरु जंपना ।

और सुव सुंपना ॥

॥ गुरु गुरु० ॥

सद्गुरुसेवा ,

आत्मलक्ष ;

अखा भगतनो एवो पक्ष .

ॐ

સદ્ગુરવે પરમાત્મને નમઃ

પરમહંસ માતાજી

રતનખાઈ

(વિ. સં. ૧૯૩૭ — અમદાવાદમાં લાખા ખેડેલી પાનખા

ધીસવનગરા નાગરની હવેલીમાં થયાં .)

जंय गुरु जंय गुरु अलखनिरंजन ।

जंय गुरु जंय गुरु अलखनिरंजन ॥

॥ जंय गुरु जंय गुरु ० ॥

૧

આરતિ

જય સદ્ગુરુ સ્વામી ! જય સદ્ગુરુ સ્વામી !

આરતિ કરીએ પ્રેમાતુર સુચર્યો શીવ નામી !

જય દેવ ! ગુરુદેવ ! જય ૦ ૧

ગુરુ ગોવિન્દ સ્વરૂપ , ઈશ્વર અન્તર્યામી !

પ્રભુ ! ઈશ્વર અન્તર્યામી !

ચરણે આવે શિષ્ય , ચરણે આવે શિષ્ય !

જાયે મોહમાયા વામી ! જય દેવ ! ૦ ૨

પરમારધને કાજ , અર્ક ઉદય જ્યમ અવની ,

પ્રભુ ! અર્ક ઉદય જ્યમ અવની !

જ્ઞાન તણા દાતાર , જ્ઞાન તણા દાતાર !

ટાળી જ્ઞાન્ત લવની . જય દેવ ૦ ૩

તમ સહનહીં કંઈ લેદ , સ્વામી ! નિવેદન કરીએ !

સ્વામી ! નિવેદન કરીએ !

મનસા , વાચા , કાચે , મનસા , વાચા , કાચે ,

ધ્યાન નિશ્ચે (તમ) ધરીએ . જય દેવ ૦ ૪ :

દાસ રતન પરકાશ , સ્વામી ! સત્તા તમ કેરી ;

સ્વામી ! સત્તા તમ કેરી !

પરમહંસ ગુરુદેવે , પરમહંસ ગુરુદેવે ,

જેથું કૃપાદષ્ટ પ્રેરી . જય દેવ ૦ ૫

૨.

પૂરા નર સોહી પ્રમાણીએ,
સહેજે વર્તે સંસારમાં.
પૂરા નર સોહી પ્રમાણીએ. ૧

પરમારથ ઉપદેશે રે યોગે,
અહર્નિશ પર ઉપકારમાં.
પૂરા નર સોહી પ્રમાણીએ. ૨

સહેજતું જ્ઞાન ને સહેજ સમાધિ;
સુરતા સમાવે બ્રહ્માકારમાં.
પૂરા નર સોહી પ્રમાણીએ. ૩

ગાયા, બ્રહ્મ પરમે, સત્ શબ્દ ભરમે,
પરમ અમૃત કરે આહારમાં.
પૂરા નર સોહી પ્રમાણીએ. ૪

બ્રહ્માગ્નિમાં કમં જ હોમે,
અમર તે ભળે આંખારમાં.
પૂરા નર સોહી પ્રમાણીએ. ૫

જ્ઞાન રતન ગુરુ હરિકૃષ્ણ મળિયા,
એક આત્મા ચીન્યો નરનાથમાં.
પૂરા નર સોહી પ્રમાણીએ. ૬

૨

શૂરા નર કોણ બતાવે ?
શબ્દે દહડે સંસારમાં !
શૂરા નર કોણ બતાવે ? ૧

હૃદમાં રે હીંડે , બેહદને ચેડે !
સુરતા સમાવે નિજ ધામમાં .
શૂરા નર કોણ બતાવે ? ૨

કામ , ક્રોધ તજે ને તુંડી તુંડી બજે ,
વિશ્વાસ વાળે એક નામમાં .
શૂરા નર કોણ બતાવે ? ૩

મોહ મેવાસી વેધો જ્ઞાનની કાંસીએ ,
નિર્લે ફરે નિરહંકારમાં .
શૂરા નર કોણ બતાવે ? ૪

જ્ઞાન રતન ગુરુ હરિકૃષ્ણ મળતાં ,
એક આત્મા ચીન્યો નરનારમાં .
શૂરા નર કોણ બતાવે ? ૫

૪

સખિ ! જોને ગિરધારી વેણુ બળવે !
 વેણુ બળવે ને સ્નાને સમજાવે !
 મનમાં રે હાં રે મનમાં રે તાન મિલાવે !
 સખિ ! જોને ગિરધારી વેણુ બળવે ! ૧

તનમાં અબધૂત જ્ઞાન જ લાવે,
 પીવે રે હાં રે પીવે રે તાકો પાવે !
 સખિ ! જોને ગિરધારી વેણુ બળવે ! ૨

પાવેઠોઈ શૂરાજન, ખોણ પોતાનું તન,
 શબ્દે રે હાં રે શબ્દે રે શબ્દ મિલાવે .
 સખિ ! જોને ગિરધારી વેણુ બળવે ! ૩

પ્રેમસખી દાસ રતન જ સંગે,
 રંગમાં રે હાં રે રંગમાં રે રંગ મિલાવે .
 સખિ જોને ગિરધારી વેણુ બળવે ! ૪

૬

સખિ ! જોને ગિરધારી શીર પર ગાજે !

ગાજે તે નિરંતર વાજે ! -

મન રે હાં રે મન રે પવન ઘેર રાજે !

સખિ ! જોને ગિરધારી શીર પર ગાજે ! ૧

મન , પવનનો તોલ જ લહીએ ;

સુરત રે હાં રે મુન્ત રે સોહાગણ સંગ જઈએ .

સખિ ! જોને ગિરધારી શીર પર ગાજે ! ૨

સુરત નૂરની કુંજમાં જતાં ,

ત્યાંહાં રે હા રે ત્યાંહા રે અનલો દાન પાતાં !

સખિ ! જોને ગિરધારી શીર પર ગાજે ! ૩

અનલો અનલોનું રૂપ જ જડશે ,

ત્યારે રે હાં રે ત્યારે રે કારણ જડશે .

સખિ ! જોને ગિરધારી શીર પર ગાજે ! ૪

કારણ , નિવારણ એ કેતી જાણે ,

દાસ રે હાં રે દાસ રે રતન મન આણે .

સખિ ! જોને ગિરધારી શીર પર ગાજે ! ૫

૬

સખિ ! જોને અટપટો ખ્યાલ છે એવો !
 મ્હને સૌ કહે છે જે એને રે વરો !
 એને રે હાં રે એને રે -

કહીએ કેના જેવો !
 સખિ ! જોને અટપટો ખ્યાલ છે એવો ! સખિ ! ૦ ૧

જેવો કહીએ તો તેવો ને તેવો !
 મન, શબ્દે રે હાં રે મન, શબ્દે રે -
 એ તો લેવો . સખિ ! ૦ ૨

શબ્દે શબ્દનો તોલ જ કરવો ,
 હું - છું રે હાં રે હું - છું રે -
 હું છું મૂકી દેવો . સખિ ! ૦ ૩

જ્ઞાન રતન એ જ્ઞાન કહેવો !
 ઓહ રે હાં રે ઓહ રે !
 ઓહઓહ પર ગ્રહેવો . સખિ ! ૦ ૪

૭

૭

સતો ભાઈ ! સુપ રહે તે ખરું . સતો ! ૦
 શુરભએ રુરુગમ જ આપી ,
 હવે રે હાં રે હવે રે -
 હવે કોનાથી ઠરું ? સતો ! ૦ ૧

સુપે રે હાહું ને સુપે રે ચાહું :
 સુપે રે હાં રે સુપે રે -
 સુપે સુપ હું ઠરું ! સતો ! ૦ ૨

સુપ મહારે મા ને સુપ મહારે બાપ !
 સુપે રે હાં રે સુપે રે -
 સુપે સુપ હું વરું ! સતો ! ૦ ૩

અબોલને સહુ સુપ કહે રે ,
 સુપે રે હાં રે સુપે રે -
 સુપ બોલે હું તરું ! સતો ! ૦ ૪

જ્ઞાન રતન હરિકૃષ્ણની સંગે ,
 સુપે રે હાં રે સુપે રે -
 સુપે સુપ હું કરું . સતો ! ૦ ૫

૮

૭

સન્તો ભાઈ ! ચુપ રહે તે ખેડું !

શુરુભાઈ શુરુગમ ન આપી,
બોલે રે હાં રે બોલે રે -
માંહે બોલે તે જોડું !

સન્તો ભાઈ ! ચુપ રહે તે ખેડું ! સન્તો ભાઈ ! ૦ ૧

આખંડ બોલે ચુપે ચુપ છે,

ચુપે રે હાં રે ચુપે રે -

ચુપે બોલે જેમ જોડું ! સન્તો ભાઈ ! ૦ ૨

આદિ , અનાદિ આખંડ બોલે ;

ચુપે રે હાં રે ચુપે રે -

ચુપે થાય જોડું ! સન્તો ભાઈ ! ૦ ૩

જ્ઞાન રતન હરિકૃષ્ણની સંગે,

ચુપે રે હાં રે ચુપે રે -

ચુપ બોલનું એ જોડું ! સન્તો ભાઈ ! ૦ ૪

સંતો ભાઈ ! ચુપ બોલથી ગતિ ન્યારી !

ગુરુજીએ ગુરુગમ જ આપી ,

બ્રહે દે હાં દે બ્રહે દે -

બ્રહે બ્રહ ધારી ! સંતો ! ૦ ૧

દેતથી અળગો અદૈત કહીએ ,

અદૈતે દે હાં દે અદૈતે દે -

અદૈતે અદૈત ઠારી . સંતો ! ૦ ૨

ક્ષર , અક્ષર પર અક્ષરાતીત દે !

અતીત દે હાં દે અતીત દે -

અતીતાતીત અતિ ભારી ! સંતો ! ૦ ૩

જડ , ચેતન પર , પરા પાર દે !

પાર દે હાં દે પાર દે -

પાસે અપર પાર અમારી ! સંતો ! ૦ ૪

જ્ઞાન રતન હરિકૃષ્ણની સંગે ,

હૃદથી દે હાં દે હૃદથી દે -

હૃદ અનહૃદથી અળગી વિચારી ! સંતો ! ૦ ૫

૧૦

૭

તહારી વાતોમાં મન મહારૂં મોહ્યું રે !

નાગર નન્દલાલા !

કામ ન સૂઝે ને કાજ ન સૂઝે ।

- ભુંદિયો નિશ્ચે જોયુ રે । નાગર નન્દલાલા !

તહારી વાતોમાં ૦ ૧

અરૂપે રૂહો છો ને સ્વરૂપે કહો છો ;

ચેતે તે રેતે રમો છો રે નાગર નન્દલાલા !

તહારી વાતોમાં ૦ ૨

પ્રભુવમાં પોતે । ઝંકારમાં જ્યોતે !

સોહંગ શબ્દમાં ખોલ્યે રે નાગર નન્દલાલા !

તહારી વાતોમાં ૦ ૩

પરમહંસની રીતે ને શબ્દાતીતે ,

જીત અજીતની પ્રીતે રે નાગર નન્દલાલા !

તહારી વાતોમાં ૦ ૪

બ્રહ્માસ્મિ ને સર્વે તે બ્રહ્મ ।

તેનાં તે સર્વે ન્હાસે કર્મ રે નાગર નન્દલાલા !

તહારી વાતોમાં ૦ ૫

જ્ઞાન રતન હરિકૃષ્ણની સંગે ,

આનન્દ વાધ્યો છે અંગોઅંગે રે નાગર નન્દલાલા !

તહારી વાતોમાં ૦ ૬

??

- માડી ! મહેં તો ભાગીને ભોયું રે ।
ભવદુઃખ જોયું રે ! માડી ! ૦ ૧
- સહજે વરતું હરિને ।
મન નિવૃત્તિએ પડેયું રે ! માડી ! ૦ ૨
- ભૂંડું , દૂંડું દુઃખધોખા મટિયા ,
આનન્દ પદ શ્રદ્ધા રે ! માડી ! ૦ ૩
- નહાની થઇ રહી હું ! ત્યારે મુખ થયું રે ,
હાં રે મુખે હરિશુભ ગાઉં રે ! માડી ! ૦ ૪
- મહા ભળ છોડી , શુરુજીએ તેડી રે ।
પુરુષોત્તમ ભજતાં મન પ્રસન્ન થયું રે ! માડી ! ૦ ૫
- મૃગતૃષ્ણા , કુડું કર્મ જોયું રે ।
કુડાં કર્મ પરહર્યે પરમેશ્વર રાચે રે ।
હાં રે માફ અવતરણ જોયું રે ! માડી ! ૦ ૬
- જોડું મન જોયું , નિર્વાણ ભોયું ;
જ્ઞાનનું બાણ વાળ્યું રે ! માડી ! ૦ ૭
- ભવની આન્ત ભાગી ગઇ રે ।
ભવઆન્ત ભાગે , સન્મુખ સેવા ભગે ,
હાં રે ભગે હરિ પિયુ રે ! માડી ! ૦ ૮

અખંડ વરિયા દે ,

નાન રતન ગુરુ હરિકૃષ્ણ સંગે ,

હાં દે મહાફં મન મોહ્યું દે : માડી । ૦ ૯

સાખી

હું મહાફં આપ જોતાં , જોયું મૂળ વતન ;
સ્વામી ! તમારી કૃપા ન હોયે , તે હું ચેની રતન । ૧

હું મહાફં આપ જોયું , જોયું મૂળ વતન ,
સ્વામી ! તમારી કૃપા હોયે , ત્યારે હું જ રતન .

ॐ रा॒म गु॒रु रा॒म ।

अ॒ल॒ख नि॒रं॒जन रा॒म रा॒म ॥

॥ ॐ रा॒म गु॒रु ० ॥

॥ ॐ लागी लगन मेरी राँमसेँ ।

दोरी लग रही रे ॥

॥ ॐ लागी लगन ० ॥

ॐ

॥ सद्गुरवे परमात्मने नमः ॥

परमहंस माताजी

गौरीआर्घ

॥ ॐ अनामी नाम ।

निरंजन गुरु निर्वाणी ॥

निरंजन गुरु निर्वाणी ०

॥ निरंजन ० ।

૧

જેને રામ રટણ દહે લાગી રે!

મુનિ જીતા ત્યાગી !

જેને રામ રટણ દહે લાગી રે! મુનિ જીતા ૦ ૧

નિરભિમાની ને નિરપૂહી રહેવું ,

તુંહી તુંહી એક કહેવું રે !

જેને રામ રટણ દહે લાગી રે ! મુનિ જીતા ૦ ૨

ધ્યાન ધરે જોગ જુગતે રે જાણી ,

હરિ વિષ્ણુ આર ન બોલે વાણી રે !

જેને રામ રટણ દહે લાગી રે ! મુનિ જીતા ૦ ૩

મોહ , માયા , મમતા સહુ લાગી ,

સહેજે સમાધિ તો લાગી રે !

જેને રામ રટણ દહે લાગી રે ! મુનિ જીતા ૦ ૪

ત્રિશુભ જીત્યા ને અમીરસ પીતા ,

ચોથે પદ ક્રીયા મીતા રે !

જેને રામ રટણ દહે લાગી રે ! મુનિ જીતા ૦ ૫

સમઠિ ને ચિતલતા આર્થ ,

ગુણ ગાયે તે ગૌરીબાઈ રે !

જેને રામ રટણ દહે લાગી રે ! મુનિ જીતા ૦ ૬

૨

નાગરવાડામાં સાધુ રહે છે રે,
સર્વે ! જન જાણે !

નાગરવાડામાં સાધુ રહે છે રે
સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૧

જાતે છે પ્રાદાણ ને નાતે છે નાગર,
વસ્તુને ભર્યો તનસાગર રે !

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૨

ચોહ'ગે રહે છે ને ચોહ'ગે કરે છે,
તન મન રહિત વાત કરે છે રે

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૩

આત્મા રે જાણી, નિરન્તર પ્રમાણી,
ચોકાકી ભજને સુરતા આણી રે

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૪

ધ્યાન ધરે છે ને જ્ઞાન કરે છે,
ગારી, સુનિ છતાં એમ લહે છે રે !

સર્વે જન જાણે ! નાગરવાડામાં ૦ ૫

૩

હરિ નામ બિના રે ઐર જોલના કયા ?

હરિકથા બિના ઐર સુનના કયા ?

હરિનામ બિના ૦ ૧

સુખસાગર સામજિયો ત્યાગી ,

કૃપ ડાખમે' ડોલના કયા ?

હરિનામ બિના ૦ ૨

ઘટગિરિધર ગિરિધારી પાયા ।

બાહિર દગ અખ જોલના કયા ?

હરિનામ બિના ■ ૩

આત્મા અખંડ આવે ન જાવે ।

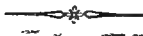
જનમ નહીં તો કિર મરના કયા ?

હરિનામ બિના ૦ ૪

ગૌરી બ્રહ્મ સકલમે' જાન્યા ।

જાન્યા તો પીછે જોલના કયા ?

હરિનામ બિના ૦ ૫

૪

ન્યારો રહેજે જન !

જૂઠા જૂઠા જગમાં મત પડ કંદા !

ખાવા ! ન્યારો રહેજે ૦ ૧

ધન્દ્રિ લઠાવતાં તો આત્મા ખોવાયે ;

મણિધર નાગજેમ મણિ ભુલી જાયે !

ખાવા ! ન્યારો રહેજે ૦ ૨

આ સંસાર તું તો સ્વપ્નું જાણ ;

ખાણગરની ખાણજેવો એલનિવીણ !

ખાવા ! ન્યારો રહેજે ૦ ૩

જેમનું તેમ છે , તું જાગી જોને , મન !

વિવેક વિચાર કરી શોધી લે'આ તન !

ખાવા ! ન્યારો રહેજે ૦ ૪

કહે ઝારી અપંચને ટાળ ;

પચ્ચીસમાને શુધ લંઘ છવ્વિસમાને નિહાળ !

ખાવા ! ન્યારો રહેજે ૦ ૫

हो जा फकीर ! प्यारे ! हो जा फकीर !
प्यारे ! हो जा ० ॥

छड दे दुनियावाली चाल !
जूठी दुनियावाली चाल !
कूडी दुनियावाली चाल ! - छड दे ०
तू तौ हो जा फकीर !
प्यारे ! हो जा ० ॥

अपना नाम गुरु मुज दिया तब न रहे हम दोन ।
नगर सीख व्यापक गुरु अखा ! तो,माला जपे सो कौन ? ॥
॥ गुरु गुरु ० ॥

गुरु मेरा सभरा भयां सब नामे दे बोल ।
सब नेनुं देखे , अखा ! है वे किमत अमोल ॥
॥ गुरु गुरु ० ॥

ॐ

સદ્ગુરવે પરમાત્મને નમ :

પરમહંસ
જીતા મુનિ નારાયણ

(સમાધિ સુરત ખાસે ઉત્તરાણમાં અધિનીકુમારને સામે આરે.)

ॐ धून लागी ।

सोऽहं धून लागी ॥

॥ ॐ धून ० ॥

૧

સો કરીએ , સો કરીએ , સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ -
એક હું-તુંને પરહરીએ , સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ .
સો કરીએ ૦ ૧

હરિનામ હિરદે ધરીએ ,
આઠે ખેડારે ભાંજન કરીએ ,
તો ભવસાગર ઉતરીએ . -
સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ . સો કરીએ ૦ ૨

હાં રે , ભાઈ ! માયાથી તો કરીએ ,
પરબુને વહાલા કરીએ ,
એક રામ રામ જોગ્યરીએ -
સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ . સો કરીએ ૦ ૩

શ્વાસોશ્વાસે સુમરણ કરીએ ,
એવો ભાવ જ નિશ્ચયે ધરીએ ,
તો નારાયણને ધરીએ -
સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ . સો કરીએ ૦ ૪

મન , પવનને એક જ કરીએ ,
ત્યારે પોતે પોતામાં લાગીએ ,
સુનિ જીતા એથી તરીએ -
સુમરણ સો કરીએ , સો કરીએ . સો કરીએ ૦ ૫

૨

લગ રહીએ, લગ રહીએ, હરિશું લગ રહીએ, લગ રહીએ ;
સદ્ગુરુને શરણે જઈએ, હરિશું લગ રહીએ, લગ રહીએ .
લગ રહીએ ૦ ૧

સદ્ગુરુની કિરપા યાશે,
ત્યારે આતમરામ ચિહારે,
ત્યારે જનમ મરણ ચે જારે -
હરિશું લગ રહીએ, લગ રહીએ . લગ ૦ ૨

જે મેમે હરિશુષ્ ગારે,
તે માયાથી અળગો યારે,
તે જન હરિપદ પારે -
હરિશું લગ રહીએ, લગ રહીએ . લગ ૦ ૩

આ અવસર ઉત્તમ જાણી,
તમે પ્રીત કરો રે પ્રાણી,
મુખે બોલો અમૃત વાણી -
હરિશું લગ રહીએ, લગ રહીએ . લગ ૦ ૪

મુનિ જીતા કહે તમે માનો,
સદ્ગુરુનું વચન પ્રમાણો,
જૂહી મમતા ચાને વાણો ? ! -
હરિશું લગ રહીએ, લગ રહીએ . લગ ૦ ૫

૧

સ્થિર રહીએ, સ્થિર રહીએ, શાબ્દે સ્થિર રહીએ, સ્થિર રહીએ ;
જીભાએ કંઈ નવ કહીએ, શાબ્દે સ્થિર રહીએ, સ્થિર રહીએ .
શાબ્દે સ્થિર રહીએ, સ્થિર ૦ ૧

ઓહ'ગ ઓહ'ગ આત્મા જાણે ,
તે ઉપર મુરતા આણે ,
તો પરમાત્મા સંગ માણે -
શાબ્દે સ્થિર રહીએ, સ્થિર રહીએ . સ્થિર ૦ ૨

ભ્યારે સહજ સમાધિ નરખે ,
તેને સરવે રૂપ છે સરખે ,
તે પોતે પોતાને નરખે -
શાબ્દે સ્થિર રહીએ, સ્થિર રહીએ . સ્થિર ૦ ૩

જે અજ'પા ગતિ જાણે ,
તે પવનમાં મન આણે ,
એક દેરંકર પ્રમાણે -
શાબ્દે સ્થિર રહીએ, સ્થિર રહીએ . સ્થિર ૦ ૪

મુનિ શ્રુતા જોલે વાણી ,
તે સદ્ગુરુ સંગ પ્રમાણી ,
પ્રભુ ! ત્હેં તહારી ગત જાણી ! -
શાબ્દે સ્થિર રહીએ, સ્થિર રહીએ . સ્થિર ૦ ૫

૪

સ્થિર રાખો, સ્થિર રાખો, તનમન સ્થિર રાખો, સ્થિર રાખો ;
માયા ને મમતા નાંખો, તનમન સ્થિર રાખો, સ્થિર રાખો .
સ્થિર રાખો ૦ ૧

ઊઠે શબ્દ તણો વિચાર ,
તે ' ' : ત્રિશુભનો વિસ્તાર ;
એક - એાડ' સોડ' નિર્ધાર -
તનમન સ્થિર રાખો, સ્થિર રાખો . સ્થિર ૦ ૨

જે શબ્દે મુગ્ધા હય થાયે ,
ત્યારે ત્રિવિધિ તાપ જાયે ,
ત્યારે કર્મે કર્મ ધોવાયે -
તનમન સ્થિર રાખો, સ્થિર રાખો . સ્થિર ૦ ૩

જે તમે આતમકર્શી જાણો ,
અસવિચારે છુદ્ધિ આણો ,
હરિકૃષ્ણ નકષિ સંગ માણો -
તનમન સ્થિર રાખો, સ્થિર રાખો . સ્થિર ૦ ૪

મુનિ જીતા - જોલે સાચું ,
હરિકૃષ્ણ વિના આ કાચું ,
મધુ ! દીનજન્ધુ ! શું જાચું ? -
તનમન સ્થિર રાખો, સ્થિર રાખો . સ્થિર ૦ ૫

૬

તે કહીએ, તે કહીએ, સાધુ તે કહીએ, તે કહીએ -
જે માન ગુમાન ન લહીએ, સાધુ તે કહીએ, તે કહીએ -
તે કહીએ ૦ ૧

જેને રામ રામ રંગ લાગ્યો,
તેના દલનો ધાંખો લાગ્યો,
મન, વાણીથી રૂઢે આધો - સાધુ ૦
તે કહીએ ૦ ૨

જે આઠે ખેડાર ઉદાસી,
સાધુ ઉનમુનિના વાસી,
તેને શું કશું ચેરાસી ? ! સાધુ ૦
તે કહીએ ૦ ૩

જે મન ધ્યાન મુન્તમે ધાયે,
સોહગ શબ્દે સમાયે,
એક રામ રામ ગુણ ગાયે - સાધુ ૦
તે કહીએ ૦ ૪

જે મુરત નૂરતને જાણે,
તે ધન ગન્યમાં આણે,
પછી જોગમાયા પરમાણે - સાધુ ૦
તે કહીએ ૦ ૫

મુનિ જીતા તે શું જાણે ?
ગુરુ હરિકૃષ્ણથી એ માણે,
જે લાવ ભક્તિ પરમાણે - સાધુ ૦
તે કહીએ ૦ ૬

૬

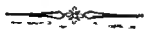
તે કહીએ , તે કહીએ , સાધન તે કહીએ , તે કહીએ ; —
એક રટણા હરિની હૈયે , સાધન તે કહીએ , તે કહીએ .
તે કહીએ ૦ ૧

જો મૂળે પાર પાવે ,
તો અળે ફળ આવે ,
વિચાર કરી ઘેર લાવે . —
સાધન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૨

એક જોડકાર રૂપી ઝાડ ,
તેને ત્રિગુણ રૂપી અળ ;
ત્યાં વાણી ફૂલ રસાળ ! —
સાધન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૩

એવી દ્વૈત કથાને ટાળે ,
અદ્વૈત નિરંતર આળે ,
એક પૂરણ બ્રહ્મને લાળે . —
સાધન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૪

મુનિ જીતા કહે મન મારો ,
તમે આપે આપે વિચારો ,
એક સકળ નિરંતર ધારો . —
સાધન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૫

૭

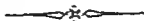
ને કહીએ , ને કહીએ , સાધન ને કહીએ , ને કહીએ -
એક ગુરુવિદ્યાસે રહીએ , સાધન ને કહીએ , ને કહીએ .
ને કહીએ ૦ ૧

ને ઓહંગ ઓહંગને જાણે ,
તે પવનમાં મન આણે ,
પણ નેમતું તેમ પરમાણે . -
સાધન ને કહીએ , ને કહીએ . ને કહીએ ૦ ૨

ને સુરત નૂરતમાં લાવે ,
તે આતમદર્શી કહાવે ,
તેને સધળે એકતા આવે . -
સાધન ને કહીએ , ને કહીએ . ને કહીએ ૦ ૩

એક જ આત્મા અવિનાશ ,
તેનો ઘટ ઘટમાં હો વાસ ,
એક જ સદગુરુની આશ . -
સાધન ને કહીએ , ને કહીએ . ને કહીએ ૦ ૪

હાસ આધાર કે વસ્તુ જાણે , (૧)
સદગુરુ જ્યન પરમાણે ,
મુનિ છતા સંગે માણે . -
સાધન ને કહીએ , ને કહીએ . ને કહીએ ૦ ૫

૮

તે કહીએ , તે કહીએ , હરિજન તે કહીએ , તે કહીએ -
 જે જ્ઞાન ધ્યાનમાં લઈએ , હરિજન તે કહીએ , તે કહીએ .
 હરિજન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૧

જેનું માયાથી મન લાગે ,
 તેને આદિ , અન્ત હોય લાગે ,
 તે મન , વાણીથી જાગે . -
 હરિજન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૨

જે અંગ ધનિ વશ કરી રાખે ,
 તે પ્રેમપિયાલા ચાખે ,
 તે લાવલજન ઘણું દાખે . -
 હરિજન તે કહીએ , તે કહીએ તે કહીએ ૦ ૩

જે સચરાચર હરિ જાણે ,
 તે આત્મા સંગે માણે ,
 યજી જેમનું તેમ પરમાણે . -
 હરિજન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૪

મુનિ જીતા રતનને કહે છે ,
 એ તો શબ્દે કરીને લહે છે ,
 તે રેરંકારમાં રહે છે . -
 હરિજન તે કહીએ , તે કહીએ . તે કહીએ ૦ ૫

૯

૬૭

જન આત્મારામ ! સોહંગ રૂપે કાયાનગરમાં રૂઢો છે ;
છમે એકવીસ હજાર , સોહંગ સોહંગ સરવે રૂઢો છે .

જન આત્મારામ ૦ ૧

ત્યાં કથા ને કીર્તન યાચે છે ,
ત્યાં ગોવિંદના ગુણ ગાયે છે ,
તે મુરતે કરી સંભળાયે છે . - જન ૦ ૨

આ મિધ્યા ' હું ' કહેવાયે છે ,
ત્યારે જનમમરણ કેને યાચે છે ?
જેમ આવે છે તેમ જાયે છે . - જન ૦ ૩

એ નિરંતર આપે રૂઢે છે ,
આ કહેવશબ્ધ સરવે રૂઢે છે ,
જેમ આવે છે તેમ લે છે . - જન ૦ ૪

આ સોહંકાર તો બીજ છે ,
આ દેહ સર્વે અનિત છે ,
આ એવી જગતની રીત છે . - જન ૦ ૫

આ તનમન જેમ છે તેમ જાણો ,
તમે રૈરંકારમાં પરમાણો ,
સુનિ જીતા કહે શબ્દે માણો . - જન ૦ ૬

૧૦

ઓ આતમરામ ! તમે પરમાતમથી છો તે તો મહે' નહ્યા ;
સદ્ગુરુસંગ થકી , વ્યાપક છો સરવેમા તે પરમાણ્યા .

ઓ આતમરામ ! ૦ ૧

હવે શબ્દ તણી સીડીએ ચડીએ ,
ત્યારે સુખત એલાને જઈ મગીએ ,
ત્યારે ભાવ ભક્તિ એકઠા ભળીએ .

ઓ આતમરામ ! ૦ ૨

હવે સ્થૂલ , સૂક્ષ્મ , કારણ ખેચું ,
એ તો મંછા રૂપ થયું મહોટું ,
માટે ચિત્ત ચૈતન્યમા જઈ ચોટયું -

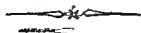
ઓ આતમરામ ! ૦ ૩

હવે સાધુશબ્દ જેને જડશે ,
તેને પાપ પુણ્યનો ભે ટળશે ,
તેને અવિનાશી અંગમા મળશે .

ઓ આતમરામ ૦ ૪

આ અંતરમા તમે એક માનો ,
આ શબ્દ બોલ્યે પરાણે ,
સુનિ જીતા ઘટ ઘટમા નહો .

ઓ આતમરામ ! ૦ ૫

૧૧

ઓ પરમાત્મરામ ! તમથી છે ઐ , પણ અમથી તો દેા નહીં ;
પાંચ પચીસ મળી , સૂતર આત્મા વેદ કહે સહી .
ઓ પરમાત્મરામ ! ૦ ૧

જ્યારે ધ્વિછા ઉઠે છે તહારી ,
ત્યારે પ્રકૃતિ ચાલે મહારી ,
ત્યારે પાંચ મળીને થઈ એક નારી . ઓ ૦ ૨

અરૂપે માંહી આવો છો ,
સ્વરૂપે ખેલ ખેલાવો છો ,
આ નામ , રૂપ કરી જાઓ છો ! ઓ ૦ ૩

જ્યારે નામ , રૂપનો નાશ થશે ,
ત્યારે અવિનાશી આપે રૂહેશે ,
પછી જનમ મરણ કેને રૂહેશે ? ઓ ૦ ૪

પંચ ભૂતલુ આ તન કહીએ ,
છઠું તે માંહે મન લઈએ ,
સાતમે પરમાત્મા સમજી રહીએ . ઓ ૦ ૫

તંમે અંતરમાં છાના રૂહો છો ,
આ શબ્દ કરી સૌને રૂહો છો ,
મુનિ જીતા ઘટ ઘટ જોલો છો . ઓ ૦ ૬

૧૨

પરિગ્રહશું તાળી લાગી !

બીજાનું શું કામ ? પરિગ્રહશું ૦ ૧

રાત દિવસ સો સુમરણ કરીએ ,

ધરીએ હરિનું ધ્યાન . પરિગ્રહશું ૦ ૨

સદ્ગુરુ સ્વામી, અંતરબામી ,

બહુનામીનું નામ . પરિગ્રહશું ૦ ૩

સુરત સમાવી , લગન લગાવી ,

શાન્તિ લક્ષ્ય વિશ્રામ . પરિગ્રહશું ૦ ૪

ચેતન બાણી , ઉશમાં આણી ,

પરમહંસ તે પરમાણુ . પરિગ્રહશું ૦ ૫

સમજુસમ ! સમજમા રહેજો ,

હરિપ્રભુ પૂરણ ધામ . પરિગ્રહશું ૦ ૬

૧૩

જીવો, આત્મતત્ત્વ વિચાર કરે ,
તો સહેજે આવે પાર . જીવો ૦

પાંચ તત્ત્વને ત્રિગુણ જાણો ,
મૃગજળ તે સંસાર . જીવો ૦ ૨

પૃથ્વી એકને ભાંડાં અનેક ,
ચક્ર ફેરાવે કુંભાર ! જીવો ૦ ૩

જળ એક ને લહેરી અનેક ,
સાક્ષી તે નિરધાર ! જીવો ૦ ૪

જીવો, સૂર્ય એકને અનેક કિરણ ,
અગ્નિ હીપક મકાશ ! જીવો ૦ ૫

જીવો, ખવન એક ને પિંડ અનેક ,
ઘટ ઘટ ખોલણહાર ! જીવો ૦ ૬

જીવો, આકાશ એક ને રૂપ અનેક ,
ચૈતન જાણો સાર . જીવો ૦ ૭

પરમહંસ હરિકૃષ્ણ પોતે ,
બ્રહ્મ બ્રહ્માંડ એક તાર . જીવો ૦ ૮

૧૪

૧૭

ધર સમસ્યા સદ્ગુરુની પાસે;

આદિ, અંતે; મધ્યમાં છે, ત્યાંની ત્યાં વાસે -

ધર સમસ્યા સદ્ગુરુની પાસે = ૧

દરમાંનાં દરમાં ભૂલ્યા પડ્યા !

જાણુ થયું છે અજાણુ !

મે, મનને પ્રાણુ લાગળો,

જમણામાં વળગ્યું ! ધર સમસ્યા ૦ ૨

ન્યમાં સવળા થઈ,

સ્વેપદને ઝાલો;

જાન દામને ઝોળાળો,

અવળા ક્યાં ચાલો ? ધર સમસ્યા = ૩

પદની તહારે ચાહિના,

તે પદ માંદા રમો છે;

મજ વિના સુખ નહીં પડે,

ભૂલા ક્યાં રે લમો છે ? ધર સમસ્યા ૦ ૪

વણુ જાવણુ કંઈ ચે છે નહીં,

સમજીને ચાલો;

પરમહંસ-ભૂલ લાગીને,

ધર માંડે મ્હાલો. ધર સમસ્યા ૦ ૫

૩૬

૭

સોહ' શૂન્ય થઈ ઉપજ્યો ,
શૂન્ય માંહે સમાયો ;
આયર ટહેરી અતિ ઘણી ,
પાછો માંહે સમાયો ! સોહ' શૂન્ય ૦ ૧

મીન રમે જેમ જળ મહીં ,
શ્વાસોશ્વસ લરાઈ ,
નેત્ર ખોલી ખોલી ગતિ કરે ,
જળમા ન રહે રૂંધાઈ ! સોહ' શૂન્ય ૦ ૨

ઘાટ બાળ્યે સુવરણ માયે ;
લોહ' ન થાયે લેશ ;
જેમ સિન્ધુમાં સસ્તિ લાળી ,
એમ મળી છ દેહ . સોહ' શૂન્ય ૦ ૩

અનલ વળુ'ંધુ' આકાશે ,
એવી અનલની રીત ;
કહે પરમહંસ બ્રહ્મ બાળ્યો ,
તે આ દેહ રહિત . સોહ' શૂન્ય ૦ ૪

૧૬

શોધી લેજો રે તમે સંત સુંબણ !
શૂન્યમાં આંખો મ્હોરીઓ !

મૂળ ચક્રથી મૂળ નાંખ્યું, આંખો હવે પ્રકાશ રે ;
પાંખડે પાંખડે પરખા કીધી ને વૃક્ષ ચક્રું ઝડ રે ! -
પાંદલડાં રે પાંદલડાં રે ઉઘડીઆં ચાર ! -
શૂન્યમાં આંખો મ્હોરીઓ ! શોધી ૦ ૧

સોહં શાબદ રૂપી સોટો આવ્યો ને ગુરુ મ્હોટા દયાળ રે ;
આંખો ઘેર ગંભીર પરવયો , કોઈ વીરલા પામે વાર રે ! -
જઈ ચડીઓ રે જઈ ચડીઓ રે કોઈ શૂન્ય આકાશ ! -
શૂન્યમાં આંખો મ્હોરીઓ ! શોધી ૦ ૨

શૂન્ય મંડળ સોહામણું ! ત્યાં આંખો હવે પ્રકાશ રે ,
ત્યાં અમૃતફળ નવાં નીપજે , પાંખીને ખેંચે આશ રે ; -
પડતાં ઝીલે રે પડતાં ઝીલે રે હરિના દાસ .
શૂન્યમાં આંખો મ્હોરીઓ ! શોધી ૦ ૩

ધ્રુવર આંખો નિરખતાં , ખેંચી તે મનની આશ રે ,
સાચા ગુરુ કેરા શાબદને , તું વેડી રાખને પાસ રે ; -
પરમહંસ રે પરમહંસ રે પ્રતાપપ્રકાશ .
શૂન્યમાં આંખો મ્હોરીઓ શોધી ૦ ૪

૧૭

સંતો ભાઈ ! વાણીએ વાદ્યા રે ,
તેણે હુરિ હ્રાથ ન આવ્યા રે ! સંતો ભાઈ ! ૦ ૧

એક વાદ્યા , બે વાદ્યા , ત્રણ વાદ્યા ને ચાર !
પાંચ વાદ્યા , છ વાદ્યા , સાત વાદ્યા , એ આઠેનો વિચાર !
સંતો ભાઈ ! વાણીએ વાદ્યા રે , તેણે ૦ ૧

જોગી વાદ્યા , જતિ વાદ્યા , તપસી ને સંન્યાસી !
સેવકા વાદ્યા , વરતિયા વાદ્યા , જ્ઞાની , ધ્યાની ! મ્હોટી એ ફાંસી !
સંતો ભાઈ ! વાણીએ વાદ્યા રે , તેણે ૦ ૩

જાણી જોઈને જોવા ધાયા , કહ્યો મુણ્યે ન આવ્યો પાર ;
હું ને મ્હાડું માની લેઈ , ચિત્તમાં આવ્યો અહંકાર !
સંતો ભાઈ ! વાણીએ વાદ્યા રે તેણે ૦ ૪

શબ્દે ઠરીઆ તે જ તરીઆ , ગઈ વાયક જાળ ,
મુનિ જીતા વાણી જોલે , તે નિરંતર એક તાર .
સંતો ભાઈ ! વાણીએ વાદ્યા રે , તેણે ૦ ૫

૧૮

૭

મન રે મહારે વહાલે વશ કર્યું,
 સહુ ભેવાને આવે !
 અંતરજામી આતમા, તેતો સર્વેને ભાવે .

મન રે મારે વહાલે વશ કર્યું,   સહુ ૦ ૧

હાં રે જ્ઞાન કરે ને હરિ જાળે,
 ખીલ્યું કાંઈ ન ચાહે ;
 આશાના બાંધ્યા આતમા,
 ફરી ફરીને આવે !

મન રે મહારે ૦ ૨

કહીએ તે માને નહીં,
 જે આળપ પાળ લાવે !
 મન રે મુખી પ્રાણીઓ,
 તેવું કે નવ ચાલે !

મન રે મહારે ૦ ૩

હાં રે મુઝમુખી વીરલા,
 તેને શોધીને લાવે ;
 પરમહંસ મુનિ પરમાતમા,
 મુનિ નારાયણ જાવે .

મન રે મહારે ૦ ૪

૨૯

રાગ : — મંગળ

હરિવરને જાણીએ ! નવ કીજયે તાણાતાણ ! —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧

સૌ તપ તીરથ લય થાય છે રે , સદ્ગુરુસંગ એક તાર ;
પૂરવની પરનાજિકા શોધીએ રે , ત્યારે આવે ભવનો પાર . —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૨

સંજોગ થકી એ થાય છે રે , વિલેગે વળી જાય ;
એકું સ્થાપન સાધીએ રે , તો જનમ મરણ નવ થાય . —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૩

દેહાતીત દેહમાં રહીને , કરતા હતા એક વાત ;
સહેજે સહેજે શમી ગયા રે , એમ થઇ ચાલ્યા તે દીનોનાથ ! —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૪

‘ મહાર્ , તહાર્ ’ કરતાં રહ્યો રે , પોતે આપો આપ ;
રામ કહો, ભાઈ ! રામ કહો રે , એમ જપે સરવે જાપ ! —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૫

સગું સહોદર આવીયું રે , પૂછે તે સરવે વાત ;
‘ હમણાં હતા તે ક્યાં ગયા રે ? ’ એ તો ચાલ્યા તે જહાર વાટ ! —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૬

ઘરમાંથી બારણે ઠહાડીઆ રે , જોવા મળ્યા સૌ લોક !
ઉપર, પાડી પીટણી રે , પછી તાણીને મૂકી પોક ! —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૭

૧૮

૭

મન રે મહારે વડાલે વશ કર્યું,
 સહુ જોવાને આવે !
 અંતરજામી આતમા, તે તો સર્વેને લાવે .

મન રે મારે વડાલે વશ કર્યું, સહુ ૦ ૧

હાં રે જ્ઞાન કરે ને હરિ જાળે,
 જીભું કાંઈ ન ચાહે ;
 આશાના બાંધ્યા આતમા,
 ફરી ફરીને આવે !

મન રે મહારે ૦ ૨

કહીએ તે માને નહીં,
 જે આળપ પાળ લાવે !
 મન રે મુખી પ્રાણીઓ,
 તેતું કે નવ ચાલે !

મન રે મહારે ૦ ૩

હાં રે ગુરુમુખી વીરલા,
 તેને શોધીને લાવે ;
 પરમહંસ સુનિ પરમાતમા,
 સુનિ નારાયણ ગાવે .

મન રે મહારે ૦ ૪

૧૯

રાગ — મંગળ

હરિવરને જાણીએ ! નવ ક્રીજીએ તાણાતાણુ ! —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧

સૌ તપ તીરથ લય થાય છે રે , સદ્ગુરુસંગ એક તાર ;
પૂરવની પરનાળિકા શોધીએ રે , ત્યારે આવે ભવનો પાર . —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૨

સંજોગ થકી એ થાય છે રે , વિભોજે વળી જાય ;
એલું સાધન સાધીએ રે , તો જનમ મરણ નવ થાય . —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૩

દેહાતીત દેહમાં રહીને , કરતા હતા એક વાત ;
સહેજે સહેજે શમી ગયા રે , એમ થઇ ચાલ્યા તે દીનોનાથ ! —

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૪

‘ મહાઈ , તહાઈ ’ કરતાં રહ્યો રે , પોતે આપો આપ ;
રામ કહો , ભાઈ ! રામ કહો રે , એમ જપે સરવે જાપ !

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૫

સગું સહોદર આવીયું રે , પૂછે તે સરવે વાત ;
‘ હમણું હતા તે ક્યાં ગયા રે ? ’ એ તો ચાલ્યા તે જહારે વાટ !

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૬

ઘરમાંથી બારણે કહાડીઆ રે , જોવા મળ્યા સૌ લોક !
ઉપર પાડી પીટણી રે , પછી તાણીને મૂકી પોક !

હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૭

ત્રણ વાંસ મંગાવીઆ રે, બેની જાંધી ઠાઠડી (રે) !
એકનાં કહાડયાં ખાંપીઆં રે, જુવોને એમના ઠાઠ !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૮

કેરાં પાત્ર મંગારીઆં ને શ્રીફળ બાધ્યાં સાથ ;
હતાં ! હતાં ! કરીને કહાડીઆ રે ! એમાં કોઈ ના આબ્યુ' સંગાથ !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૯

આત્મા તે નિસરી ગયો ને પડી રહી તે ખાખ !
આગળ ફહાડી તોલડી રે બાજીને કીધી રાખ !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧૦

સખીઓ સો ટોળે મળી, વાંસે વળાવા જાય !
લાંબા તાણી ધુંધરા રે મ્હોડાં ઢાંકીને મંગળ ગાય !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧૧

નગરમાં થઈને નિસર્થો રે અને આત્મ્યાં વન મોઝાર !
પૂર્વે હતા તેવા થયા રે એમ ફહો છે તે નર ને નાર !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧૨

સરવે જન ત્યાં જઈ રહ્યા રે કયો અગ્નિ સંસ્કાર ;
અરમીભૂત પોતે થઈ રહ્યા રે ! એનાં કર્મ તણો નહીં પાર !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧૩

કેરો ઘડ ને કેરું કોડીજી રે, માંહી સવાયો રોક !
ઉપર મેલી લાકવો રે પછી તાણીને મેલી પોક !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧૪

આગ નિરાગ સહુ થયાં રે, પ્રાણી માત્ર સહુ લોક !
પરમહંસ મુનિ જોલીઆ રે એનાં કર્તવ્ય સઘળાં દોક !
હરિવરને જાણીએ ! નવ ૦ ૧૫

૨૦

પરમહંસ મુનિ પરમાત્મા !
 જેનો પાર ન આવે,
 આકાશ રૂપી સદા રહે,
 પ્રજાવૃત્તિ લાવે .
 પરમહંસ = ૧

અનન્ત રૂપ ઝોડને છે રે,
 શબ્દ રૂપ જ લાવે ;
 કંઈ જનને હિદ્દારીઆ !
 પ્રતિત પાવન થાવે !
 પરમહંસ = ૨

પરા પાર પોતે રહે,
 સહુને જોલ જોલાવે !
 અંતરજામી આત્મા,
 નહીં આવે નહીં જાવે !
 પરમહંસ = ૩

દીનોનાથ જાણે નહીં !
 ગુરુગમ બતાવે ;
 અવિનાશીને ઓળખી,
 જેમતું તેમ ગાવે .
 પરમહંસ = ૪

૩૧

પ્રભુથું લાગી લગન ! યુધ પન્થી !
 આજનો સફળ દિવસ થયે છે !
 પ્રભુથું લાગી લગન ! ૧

દાદય મહાશાય વિચાર કરીને ,
 ફરે જંગલમાં જેમ હરણી !
 પ્રભુથું લાગી લગન ! યુધ પન્થી !
 આજનો સફળ દિવસ થયો છે ! ૨

બાવન ઉપનિષદ એક કરી કહે છે ,
 વેદ વહે છે ને વરણી !
 પ્રભુથું લાગી લગન ! યુધ પન્થી !
 આજનો સફળ દિવસ થયો છે ! ૩

ખટ ભાગિ શ્વાસ રહિત રહે પદ !
 ત્હારે મુનિ છતાં શેની કરણી !
 પ્રભુથું લાગી લગન ! યુધ પન્થી !
 આજનો સફળ દિવસ થયો છે ! ૪

૨૨

સર્વોત્તીત તે ન્યાસે રૂહે છે :
 ન્યાસે ખ્યાસે 'સર્વે' કહે છે !
 અભય નિર્ભય તે પરમાત્મા રે !

સર્વોત્તીત ૦ ૧

પંચાયણ ધૂપ થયો , દીપમાં મળી ને રહ્યો ,
 અખંડ જ્યોતે પ્રગટયા પરમાત્મા રે !

સર્વોત્તીત ૦ ૨

બ્રહ્માકાર સૃષ્ટિ ગર્ભ , વિષ્ણુકાર મટી ગર્ભ ,
 સાકાર ભણ્યો નિરાકારમાં રે !

સર્વોત્તીત ૦ ૩

શાસ્ત્રને દૃષ્ટાન્તે જોતાં , ગુરુજીના વાયકે લહેતાં ,
 આત્માનો નિષ્ણે અનુભવ થયો રે !

સર્વોત્તીત ૦ ૪

ગુણગ્રાહી તે પુરુષ હોય , કૃતક્ષી તે તો નાહોય ;
 આતમશમ તેને કહીએ રે !

સર્વોત્તીત ૦ ૫

અરૂપે તે આપે પોતે , સ્વરૂપની માંહે જોતે ,
 અરૂપ સ્વરૂપ ચેતન સત્તા થકી રે !

સર્વોત્તીત ૦ ૬

બ્રહ્મઋષિ હરિકૃષ્ણજ નાણો , પરમહંસ મુનિસંગે માણો ;
 જ્ઞાન ને વિજ્ઞાન જે તે થકી રે !

સર્વોત્તીત ૦ ૭

૨૩

સાખીઓ.

બની તહાં તો બે નહીં, શામ, પુસલે એક ;
સોહં શબ્દમાં આતમા , સાસંગતથી હેખ . ૧

આપે આપ જ ઓળખી, શબ્દે શબ્દ વિચાર ;
કૃપ અરૂપી આતમા , તે સુનિ જીતા સાર . ૨

નામ , કૃપ રહિત છે આતમા , શુણ્ઢોપ રહિત છે ઠામ ;
સુનિ જીતા બેઇ રહ્યા , તે અખંડ પુરુષનું ધામ . ૩

અખંડ અખંડ સૌ કો કહે , ખંડ કહે નહીં કોય ;
ખંડ , અખંડ બે એક છે , તે સુનિ જીતા બેય . ૪

શબ્દાતીત , સર્વાન્તર રહે , શબ્દ રહે એક ઠામ ;
આ પંથ મહાબૂતનાં પૂતળાં ! તેનાં સર્વે નામ ! ૫

પંથ બૂત , ત્રિગુણ તણે , આ સર્વે સંસાર !
અક્ષરાતીત નિશ્ચય કરો , (તો) સહેજે આવે પાર . ૬

અક્ષરાતીત ક્ષરમાં રહે , અક્ષર , ક્ષર છે એક ;
ઉત્તમ , મધ્યમ બાણુકું , (જ) શબ્દ તણે વિવેક . ૭

હી, વાદી કે મળે , અનાદિ મળે ન કોય ;
રિદ્ધાધુ અનાદિ મળ્યા , (તો) આવાગમન ન હોય . ૮

વસ્તુ નિશ્ચયાં એક છે, ગુરુ, શિષ્ય અનેક ;
પરમહંસ હારકૃષ્ણ મળ્યા, કરવો એક વિવેક . ૯

મુનિ જીતાને હરિકૃષ્ણ મળ્યા, સંશય ગયો તુરત ;
જાણવું હોય તે જાણજો, શબ્દમાં રહી સૂરત . ૧૦

શબ્દાતીત સમુદ્રવત્ ! (તે) શબ્દે રહ્યો સમાય ;
મુનિ જીતા તે જાણીઓ, સ્પર્શરુજો દિયો ખતાય . ૧૧

મુનિ જીતા જુગ જીત્યા, અંધિગત આતમરામ ;
પુરાણીના પ્રતાપથી, મીઠ્યાં સઘળાં કામ . ૧૨

નાદનો તો આતમા, (ને) શુંદનો તો દેહ ;
નાદ, શુંદ રહિત સમજાયા, પરમહંસ કહીએ તેક . ૧૩

સર્વમાં સાક્ષી આતમા, પંચ ભૂતનો દેહ ;
પરમહંસ મુનિ પરમાતમા, ત્યાં જોઈએ તે તેક . ૧૪

આપે આપ જ આતમા, તે સરવેમાં રૂહે ;
પરમહંસ મુનિ પરમાતમા, જે આવડે તે કહે . ૧૫

ફેરીરી કરવી સહેલ છે, જો આત્માને જાણે ;
પરમાહંસ મનિ પરમાત્મા, તે સરવેમાં માણે . ૧૬

મુનિ જીતા ! શ્રદ્ધા જાણ્યા વિના , પ્રાણી માત્ર બંધવાય ;
સાચા સફળરુ ને મળે , (તે) જીવદશાધી જાય . ૧૭

ત્રિશુણાતિત , ત્રિલોકપાવન , (તેના) સંતજન ગુણ ગાય ;
મુનિ જીતા પરમહંસ તે , હંસમાં હંસ સમાય . ૧૮

તાળી લાગી શબ્દકી , ફૂટ ગયા પ્રહારક !
સાહેબ નિરાળા દેખીઆ , સાત દ્વીપ , નવખંડ . ૧૯

દેવતાવે વિક્રોધ , ને પન દાટ્યા હોય ;
શબ્દ બતાવે બ્રહ્મકો , (તે) ચીંહ વીરજા કોય . ૨૦

સચરાચર હરિ વસ્તુ રહ્યા , (ને) જે બોલે તે સાચું ;
અઠકું ઓછું જણવું , તે આપણી મોરતું કાચું . ૨૧

આશા કિનકી નવ કરે , શબ્દે રૂઢે સ્થિર ;
મુનિ જીતા તબ જાણીએ , સાચા મોહી ફેકીર . ૨૨

આવતાને આવ ના કહીએ , (ને) જતાને ન કહીએ જા ;
મુનિ જીતા એમ કહે કે થનાર હો તે થા . ૨૩

જેના હૃદમાં રામ રામ , (ને) મુખે રામ રામની વાત ,
જે દેખે તે રામ રામ , મુનિ જીતા તે કહીએ સાક્ષાત . ૨૪

મુનિ જીતા ! ગુરુ દયાળ છે , અન્ન , વસ્ત્ર બોધતાં આપે ;
દેહસ્વભાવને દૂર કરીને , સોહગ સરખો સ્થાપે . ૨૫

જેસા માંહે જીવ હે , એસા આવે ધાસ !
મુખે ધોલે તબ જાણીએ , (એના) અંતરકો પરકાશ ! ૨૬

અજંખા દોરી લગ રહી , તૂટે નહીં એક તાર ;
મુનિ જીતા એ ખરા , (જે) ગયા શબ્દની પાર . ૨૭

આત્મા ત્યાં તો મન નહીં , સોહગકારે છે વાસ ;
આ હરિકૃષ્ણ ત્યહાં જીવે , તે જ્ઞાને મુનિ જીતા દાસ . ૨૮

આત્મા ત્યાં તો મન સહી , સોહગકારે છે વાસ ;
આ હરિકૃષ્ણ ત્યહાં જીવે , તે જ્ઞાને મુનિ જીતા દાસ . ૨૯

વસ્તુ વિચારે આત્મા , ને ઋષિ તે સાધુ જાણુ ;
ઘટ ઘટમાં વ્યાપી રહ્યો , તેને હું પરમાણુ . ૩૦

હાલતાં , ચાલતાં સ્થિર રહે , (ને) જીવ માંદાથી જાગે ;
અવસ્થા ત્રણનો સાક્ષી , તેને પાપ , પુણ્ય નહીં લાગે . ૩૧

હાલતાં , ચાલતાં સ્થિરતા રહે , વળી જીવે ને જાગે ;
મુનિ નારાયણ એમ કહે , એને પાપ , પુણ્ય કેમ નહીં લાગે ? ૩૨

અવરધાથી આળગો રહે, (ને) સુખદુઃખથી આગે ;
સુનિ છતાં સત્ય કહે, તેને પાપ, પુણ્ય નહીં લાગે . ૩૩

ઝોહંગ ઝોહંગ આત્મા , પ્રત્યક્ષ કહીએ દેવ !
સુનિ છતાં કહે નમજી, કરો સન્તોની સેવ . ૩૪

ઝોહંગ ઝોહંગ આત્મા , તે પર મુરતા આજી ,
સુનિ છતાં પરમાત્મા ઓળખ્યે, નહીં વૃદ્ધિ, નહીં હાણી . ૩૫

ઝોહંગ ઝોહંગ 'વરાચ' છે, શુદ્ધ જ્ઞાનનું મૂળ ;
સુનિ છતાં ચેતન પ્રદા, તે સારવેનું મૂળ . ૩૬

છવને તો વચ કરો, બોલ્યાનું શું કામ ?
સુનિ નારાયણ એમ કહે, હાથમાં આવ્યા રામ . ૩૭

વાતોમાં તો વદી જઈએ, યોદ્ધા બોલ્યામાં ચાર ;
એકાન્તે બેસી બાજન કરીએ, તો સહેલે ઉતરીએ પાર . ૩૮

ખાવા ધેમ સમાધિમાં, વાજનમાં કદાહે દન !
મોહનું ચાલન તે કદીએ, ને હાથમાં તાવે મન . ૩૯

જન ઉપલબ્ધા 'પ્રદાસે', દાના, બોધન થવા ;
આપે આપકો દેત તે, તો કિરકો લાગે કર્મ ! ૪૦

કંઈ બીજી ને શમે , તે આત્મા નથી અંગેજો ;
પૂરણ બ્રહ્મ પરમાત્મા , (એ) કેને નથી વળગ્યો ? ૪૧

ચક્રાતીત ચિદાનન્દજી , તુર્યોથી આધા કંહે છે ;
શબ્દ વિચાર્યે શબ્દની પાસે , હૃદયાકાશે રહે છે . ૪૨

સન્ત સદા પરમારથી , પરઉપકારી કાય ;
તન, મન, ધન અર્પણ કર્યે , છુદ્ધિ જથારથ થાય . ૪૩

તન લગા , મન લગા , લગા સોહંચ તાર ;
એસે સદ્ગુરુ સાથે મીલે (જનાર) જન કે ઉતારે પાર . ૪૪

મન શોધન ને મન વિચારે , ક્રાંદશ સાખ કીજે ;
જીતા મુનિ એમ કહે , જેમ બિલટા પવન પીજે . ૪૫

મન શોધન ને મન વિચારે , આગળ એવો આદે ;
મુનિ જીતા એમ કહે , જેમ મરઘાં મોઢાં છે નાદે . ૪૬

મન શોધન ને મન વિચારે , મનને તે શું આવે ?
જીતા મુનિ એમ કહે , જે મન હાલણલકરી આવે . ૪૭

મન શોધન ને મન વિચારે , મનને શાણે પ્રાપ્ય ?
જીતા મુનિ એમ કહે , કે મન ચક્રાર ચન્દ્રે જોય . ૪૮

મન શોધેન ને મન વિચારે , મન કેમ અવિધર ?
જીતા મુનિ એમ કહે , જેમ પતંગ દીપક પેર . ૪૯

અગદ અબુકો પેખીએ , અધેકે મન દૂર !
સાચા સદ્ગુરુ જો મળે , (તો) દેખે આપ હજુર . ૫૦

શિખી સુધી સહુ કહે , (કે) હીવે હીચા હોય ;
પણ અગ્નિ ચક્રમકે જરે , અજળ તમાશા હોય ! ૫૧

ભમર , લોરીંગ ને સતપુરુષ , ડસી ડસી દૂર ધાય ,
મગર , મંકોડે ને વિપધી નર , પચી પચી મર જાય ! ૫૨

ગળા , વેશ્યા , બ્રાહ્મણ , ને ચોથા હેમતસ્કર ;
એતેકો ભકિત આવે નહીં , (ને) આવે તો પારંગતા . ૫૩

ખોતે તે બીજો નહીં , આ ‘હું-હું’ કહે તે હરિ ;
સ્મૃતિએ કરી સુમંગલું , શ્રુતિની સામે ભરી . ૫૪

હંસા વસે શરીરમાં , અન્તર્ગત અધ્યાન ;
જ્યહાં જોગી હીન ધયા , તે જાસે બ્રહ્મજ્ઞાન . ૫૫

‘લીતરજ્યા’ ને સદ્ગુરુ લાગે ! ‘બહાર’ કહું તો બૂલ !
શુરુ પ્રતાપે સકલ નિરંતર , સત સ્વરૂપે હીલ . ૫૬

સાધુ જનકે પરખીએ, રહે ઉનમુનિ ઘેર;
નહીં કીસીમેં દોસતી ! નહીં કીસીમેં વેર ! પા

સાખી સાખી સો કહે, (પણ) સાખીનો ન જાણે મર્મ;
મુનિ જીતા સાક્ષી રહિત, સાખી કહે તે તો પૂરણપ્રદા. ૫૮

આ જે છે તે તમારું, (ને) અમારું ના હોય;
અમે યથા તમારા, તો તમે બેઠા જહાંય. ૫૯

મૈં તો તુમારા દાસ હું, ભાવ કરો કે રીસ;
જળ લગ ઘટમેં પ્રાણ હું, તળ લગ ચરણે સીસ. ૬૦

મેરે શીર પર તુમ ધણી, મૈં કીસીકો કહું ?
મહારે તનારો આશરો, જેમ રાખો તેમ રહું. ૬૧

તુમ તારક મ મૈં નાવ હું, સુકાન તુમારે હાથ;
જ્યાં ફિરાવો ત્યાં ફિરું, લખ જાતનકી જાત. ૬૨

મૈં આધીન પરવશ ખડયા, કાયા તુમારે હાથ;
અપના જનકે રાખીએ, લખ જાતનકી જાત. ૬૩

લખવું હતું તે લખ્યું, લખનારો છે અલેખ;
મુનિ જીતા એમ બોલિયા, પૂરણ પદમાં દેખ. ૬૪

हीन्दू ध्यावे दहेरा ।

मुसलमान ध्यावे मस्जिद ॥

सच्चा फकीर वहां ध्यावे ।

जहां दोनोकी परतीत ॥ ६५ ॥

॥ गुरु गुरु० ॥

गुरु दत्त फिरत वन वनमें ।

उन्मत्त रहत निर्गुनमें ॥

॥ गुरु दत्त ० ॥

अलख निरंजन ।

तू हि भवभंजन ॥

॥ अलख निरंजन ० ॥

ॐ

सद्गुरवे परमात्मने नमः

परमहंस कल्याणदास

समाधि लीपी : वि. सं. १८७१, आश्विन कृष्णपक्ष द्वितीया
४ स. १८२०

समाधिस्थान कछालवा मण्डोले जे तामची असिध व. .

जंय गुरु जंय गुरु दत्त दिगंबर ।

त्रिगुणातीत स्वयं परमेश्वर ॥

॥ जंय गुरु जंय गुरु ० ॥

૧ :

સાખીઓ

લાલ ગુરુ પરમાત્મા , ત્રિગુણાત્માના ટક ;
હરિકૃષ્ણ , જીવણ , નારાયણમાં , બોલણહારે એક .

નારાયણે નવરો કયો , કામ , ક્રોધ ટાળીને ;
કલ્યાણદાસનું કુળ તથા , તે ભૂધરને બાળીને .

સદ્ગુરુ તો સાચા મળ્યા , જીઠ ગયા સૌ કંઠા ;
કહે કલ્યાણ , સુધા અર્થજતાવીઆ , તેવશ કયો છે જન્ઠા .

કલ્યાણદાસનું કલ્યાણ થયું , તે સંત તણો પરતાપ ;
અન્તર્ગતી આત્મા , તે સર્વેમાં રહે વ્યાપ .

સુખસાગર સંત પધાર્યો છે , તે દાસ કલ્યાણને કાળ્યા છે ;
તે જીતા સુનિને લાળ્યા છે , તે પરમ પદને પાળ્યા છે .

રજ , વીરજનું પૂતળું , તહે કીધું , કિરતાર !
આથે રહીને ઉચ્ચરે , એ નારાયણ નિરધાર .

પરમાનન્દ પાણી બરે , આદ્યાનન્દ ભૂતીને ;
કલ્યાણ કહે કોઈ નવ બાણે , કવતા મૂવા ફૂલીને !

કલ્યાણદાસને કિરપા કરી , સ્વે દર્શન દીધું હરિ ;
આ ચેતનરહ્યું સભારાણી , ત્યાંજે જનમ મરણ કયું આવે ફરી ?

સહેજે આવે , સહેજે જાવે , સહેજે સુમરણ થાવે ;
કહે કલ્યાણદાસ , આદ્યશૂન્યમાં જીવે , અનહદના ગુણ ગાવે .

કહેણીવાળા રે । રહેણી વિના રહ મળશે ;
 રહેણી વિના તમે રહ મળીને , અવળે મારંગ ચડશે . કં ૦ ! ૧
 અતીત થઈને ભગવાં પહેરી , લજ્જત ગોળા ધરશે ,
 જંતર મંતર મ્હોટા થઈને , દ્રવ્ય પરાયો હરશે ! કં ૦ ! ૨
 મ્હાનાં બંધી છાપા તિલક , વાદ ઘણેરો કરશે !
 મરને શિખામણુ દેઈને , (તમે) પેટ તમાઈ કરશે ! કં ૦ ! ૩
 જાતમ તરત એક ન ચિન્થો , ફોગટ ફેશ ફરશે !
 હે કહ્યાણુ અમીરસ ઢોળીને, (તમે) કિયે ઠેકાણુ કરશે ? કં ૦ ! ૪

૩

રાગ . — શુભશી

શું જાણે ભક્તિ વનચર વગડાનાં રે વાસી ? !
 પામે જઈને પ્રભોદીએ તો નિશ્ચયે જાયે ન્હાસી રે !
 શું જાણે ભક્તિ ૦ ૧
 સ્નાધુ પુરુષનો સંગ ન કીધો ! આપોઆપ ઉઠાસી !
 રથવાયાં શાં વનમાં ભમતાં ! બૂંધી વાનો ભાસી રે !
 શું જાણે ભક્તિ ૦ ૨
 કયામી આવ્યાં ? કયાં જાવું છે ? જોયું નહીં તપાસી !
 આત્મદષ્ટિનો સમ ન જાણ્યો ! હરિ વિના યઈ હાંસી રે !
 શું જાણે ભક્તિ ૦ ૩
 કહે કહ્યાણુ રઘુનાથ ભગનમેં , ઘટમાં ગંગા કામી રે !
 શું જાણે ભક્તિ વનચર વગડાનાં રે વાસી ? !
 શું જાણે ભક્તિ ૦ ૪

૪

બત્રીસીનો મર્મ જે બલે,
 એ પિંડની બિચમાં માલે ! બત્રીસીનો ૦ ૧
 બાવન બહાર દિસે છે રે સ્વામી !
 બટપદમાં રહ્યા અંતરબત્રી ! બત્રીસીનો ૦ ૨
 ઘટ રૂપ માંદા રહે છે રે પોતે,
 તેતો અખંડસ્વરૂપની બનેલો ! બત્રીસીનો ૦ ૩
 નાલંબીનો નાવ દેખાડ્યો (?)
 સદ્ગુરુએ સમસ્યામાં બતાવ્યો ! બત્રીસીનો ૦ ૪
 ધંગિલા , પિંગલા ને સુપુમ્બા નારી ,
 રતનબીજ બરખા ને બહારી ! બત્રીસીનો ૦ ૫
 મુસ્તાક ઘઈ છે પ્રકૃતિ અમારી !
 * * * બત્રીસીનો ૦ ૬
 સ્વામી ! દો દશ મન રહાઈ ડોલે ,
 કયમ કરી રાખું ઠેકાણે ? બત્રીસીનો ૦ ૭
 સદ્ગુરુનું સુમરણ છે સાચું !
 સદ્ગુરુ વિષુ સર્વે છે કાચું ! બત્રીસીનો ૦ ૮
 સદ્ગુરુ વિષુ સર્વે છે લામા ,
 સદ્ગુરુદિસે છે ઘટમાં રે સામા ! બત્રીસીનો ૦ ૯
 દાસ કલ્યાણ રહે છે સ્વરૂપે ,
 મુનિ નારાયણ રહે છે અરૂપે ! બત્રીસીનો ૦ ૧૦
 બત્રીસીનો મર્મ રે બેબે !
 સદ્ગુરુને ચારણે રે રહેબે ! બત્રીસીનો ૦ ૧૧

૫.

૭.

રામ પિયારો ! કૃષ્ણ હંમારા !
 તું હિ તું હિ પ્રભુ ! તું હિ તું હિ હે ! રામ પિયારા ! ૦ ૧
 તું હિ તું હિ રામા ! તું હિ તું હિ હે !
 તું હિ તું હિ પ્રભુ ! તું હિ તું હિ હે ! રામ પિયારા ! ૦ ૨
 બલિહાર જાવાં ! કુરબાન જાવાં ! સદે કે મેં જાવાં !
 હરિ ! તું હિ તું હિ હે ! રામ પિયારા ! ૦ ૩
 કય દર જાવાં ? જાય સુનાવાં ? બાદર નાહી !—
 એક તું હિ ! તું હિ હે ! રામ પિયારા ! ૦ ૪
 કલ્યાણ હાર પલ્યો શરણ તુમહારે !
 રાખો હે લાજ ! હરિ ! તું હિ તું હિ હે ! રામ પિયારા ! ૦ ૫

૬

૭

કવિત

કોઈ ભોગી જંગમસુ ભસમ ચણાયે અંગ ,
 માયા કે લિયે રંગ ! લટકત ભમત હે !
 દિગંબર મુનિ જોય . સાધુ સંત બહુ સોય ,
 તામે જાયો નાહી કોય મોહનીસ્વરૂપ હે !
 ત્યાગી સજ માયાકો , લાગી લેહ રામનામ ,
 બ્રમના જગત બગી ! કલ્યાણકી કહત હે !
 પૂતારી માયાને સજ જગ પૂન લિયો !
 પૂને બિન રહ્યો એક એસો અખધૂત હે .

જોગી બડો હૈ બહી બિધ બકી, સો ત્યાગી દઈ મિમતાં, વખણાતે,
ધ્યાન અખંડ ધરે રબકો, જળ સાંસ ઉસાંસ બહે સરસેતે,
ગમ અગમ નિગમકી બનત, દાસ કહ્યાણુ, બકો પરસેતે-
વૃદ્ધિ અનેક ! અનેક બિધન ! સો રોગ છતીસ મિટે હરસેતે .

૭

ગુરુ રે કયાં પણુ ગરજ નહીં, ગરજ વિના જ્ઞાન ન આવે રે ;
જ્ઞાન વિના નર ખાવે જોવા, જો નર નારીમાં ના'વે રે !
સદ્ગુરુનાં વચન હૃદે ધરો .

સદ્ગુરુનાં વચન હૃદે ધરો, કાં થાવ વાંચેણું જોવા રે ?
સોની વાતો રે મરને સાબજો, તોય નર જોવા ને જોવા રે !
સદ્ગુરુના વચન હૃદે ધરો .

સન્તવચન નથી માનતો ! ગુરુને ગાળ દે બે હારી રે ;
જણનારીને ત્હેં શીદે કરી, નવ માસ ભારે મારી રે !
સદ્ગુરુના વચન હૃદે ધરો .

સકિત વિના રે નર ભૂત છે ; સામા મળીયા નહીં સારા રે ;
ધ્રુવક જણ્યા રે એની જનનીએ, કાલો મનખો યગાડયો રે !
સદ્ગુરુના વચન હૃદે ધરો .

સકત જન્મ્યા રે એમને ધન્ય છે ! ધન ધન હરિજન જાયા રે !
વૈકુંઠ વાંચ્યા રે વધામણાં, ચોદ લોકમાં છાયા રે !
સદ્ગુરુના વચન હૃદે ધરો .

સકિત, જ્ઞાન, વૈરાગ્ય છે, જો શુભ વિચાર આવે રે,
કહ્યાણુ કહે રે આ નરને તો, આ જ ફેરો ફાવે રે .
સદ્ગુરુનાં વચન હૃદે ધરો .

કાફરબોધ

જિકરકી ફિકર કર ફેદ છૂટે સળે,
 દિલમે' મહેર ધર મોજે પાવે,
 સૂરતકી નૂરતમે' સાંધ સન્મુખ ખડા,
 એમકી પ્રીતસૂ' દુરત આવે;
 હેખં દેહાર શુલતાન હો સાંધસૂ',
 જાનંગી છત યોં સાફ પાવે',
 કહત કહ્યાણુ દર્વેશ દુનિયાકે બીચ,
 હક્ક' ચાલે' તખ હક્ક પાવે'. ૧
 ફિકરકર! ફિકરકર! ફિકરકર! બાવરે!
 ગેબકી' શુ'જમે' કાહે સોવે?
 રામ રહેમાનકે હેખ દેહાર કર!
 બેહેરા હોયકે કાહે ખોવે?
 પાક દેહાર દિલમે' ધરે,
 ઔર સળ છોડ દો! સાંધ સાચા!
 કહત કહ્યાણુ દર્વેશ દુનિયાકે બીચ
 પાક હું નામ ઔર તખ કાચા! ૨
 સમજ વે બાધ તું સાંધ સાચા કરે,
 આપકી ફિકર કર આપ ખોલે!
 દિલમે' મહેર કર, રહેમકી નઝર ધર,
 કેહેડમે' સીસ પર ખડોત બોલે!
 કર એમકી ખંદગી, જાય સળ ખંદકી,
 નામ સાચા દિલ બીચ રાખો!
 કહત કહ્યાણુ દર્વેશ દુનિયાકે બીચ,
 હરદમ સાંધકા ખાર ચાખો. ૩

જાગ બે જાગ, અખાનિંદકો દૂર કર, ૧
 નૂરકો^૨ યાદ-કર રેખા પાવે,
 ઘોર અધારકી કોટકી કારગી,
 હો ગયા ગેળ મો ફિર ન પાવે !
 ગફલનકી આદર સીસ લિયે ફિરે !
 ધરે ન ખંજી ચિત્ત ન આવે,
 કહત કહ્યાણુ દવેશ દુનિયાકે ખીચ,
 રિન્દગી^૩ તુજકો બહુત ભાવે ! ૪
 જિને પેદા ક્રિયા ઉનસેં રૂઠા રહા !
 દીદ^૪ દુનિયાકે ખીચ દિલ ન આવે !
 અમલકે જોરમેં અધ હુવા ફિરે !
 હરામકી નજર તો બોહોત ભાવે !
 ખલકકે ખ્યાલકી ખાત પાવે નહીં !
 આખરી મોત હરામ દાવે !
 કહત કહ્યાણુ દવેશ દુનિયાકે ખીચ,
 ગેળકા^૫ ધકા મો ગેળ ખાવે ! ૫
 કાહા તૂં લાયા ? કાહા લે જાયગા ?
 રહમકી નજર ખિન ખતા તૂં ખાયગા !
 કહાંસૂં આયા ? કહાં ફિર જાયગા ?
 આપકી રાહ ખિન ધકા તૂં ખાયગા !
 છોડ દે તૂં કળીરી^૬ ! યાદ કર સાંઈકો !
 પિયુકો દેખ કર કદમ ધરના !
 કહત કહ્યાણુ દવેશ દુનિયાકે ખીચ,
 મુશિદ^૭ ખિન જહામેં^૮ કેસે તરના ? ૬

૧. ન્યોતિ-અવખન્યોતિ-પરમાત્મન્યોતિ ૨. સુસ્તિ. ૩. માયાનું
 યેન. ૪. દર્શન ૫. ખુદાકી લક્ષ્મી આવાજ નહીં લે ! ૬. મિથ્યાવાણી.
 ૭. સદ્ગુણ ૮. દુનિયા.

કોણ હજી હોગા સોશ જહાનમેં ?
 પેલા કુનહસુ^૧ ૧૧ નાહી !
 બિના મુશિબ સળ જહાન બલી ખરી !
 કોન મુકામ રહેા કોન છાંહી ?
 બિના માલમ^૨ જ્યોં જકાજ^૩ દરિયાવ બીચ,
 કોનસેં ઠાર ચોં પહેચ^૪ બધ ?
 કહા કહ્યાણુ દર્વેશ દુનિયાકે બીચ,
 દિલમેં ગમજ કર ફિકર, લાઇ ! ૭
 બાણગરે કંઠ બળયા !
 ખલકત^૫ લાસેકુ દોડ આયા !
 તનકી ખગર કણુ નહીં લાઇ !
 સ્વાંગકો દેખ કર આપ લૂટાયા !
 માલકે હિદરમેં હોલ સાચા દિયા !
 જહાનમેં આયે બેકોલ હુવા !
 કહત કહ્યાણુ દર્વેશ દુનિયાકે બીચ,
 લટકતે લટકતે યૂં હી મૂવા ! ૮
 સમજવે લાઇ તૂં ! સાંઇ સાચા કરો !
 આપકી ફિકર કર આપ ખોભે !
 રામ રહીમકો દેખ દેહર કર,
 નામ લોલીન કાહે ન ગાવે ?
 છોડ દે રિન્દગી^૬ બહુત હે ગ્રન્દગી,
 ઇનમેં ફેજ^૭ તું નાહી પાવે,
 કહત કહ્યાણુ દર્વેશ દુનિયાકે બીચ,
 હક્ક ચાલે તખ હક્ક પાવે. ૯
 इति परमहंस कल्याणदासजीनो काफरबोध संपूर्ण.

૧. પેલા કરનારની સાથે. ૨. વહાણનો નાણુદાર-ફખર-મુરુ.
 ૩. વહાણ-છાવનરૂપી વહાણ. ૪. જગત. ૫. માયાલુ^૬ ધન. ૬. સુકિત.

॥ અથ અજગર બોધ ॥

ઉત્તમ વાણી ઓચરે , અજગર તે અભદૂત ;
સાંભળ સાધુ કહું તુજને , અકથ કથા અદ્ભુત .

સારમાંથી સાર છે , મહાવાક્યનો અર્થ ;
શુદ્ધમાંથી શુદ્ધ છે , જે ગ્રહે તે સમરથ .

હું નહીં , તું નહીં , તે નહીં , નહીં જગત સંસાર ;
મૃગજળ સરખું માનજો , હીસે છે નિરધાર .

પાપો પુણ્ય એકો નહીં , નહીં ધર્મ - અધર્મ ;
જન્મ મરણ એકો નહીં , બંધ-મુક્ત સહુ ભ્રમ .

દિવસ નહીં , રજની નહીં , નહીં અર્ક તથા કોઈ કાળ ;
બંધ - મુક્ત સહુ કલ્પના , કેવળ વસ્તુ નિહાળ .

વાચારંભણુ ભવ છે , હીસે મૃગજળતોય ;
લોહ સરખું ભાસતું , સ્વપ્નવત્ તે સોય .

અનુભવદ્વિ ઉપજો , સકળ પદારથ શોક ;
આદ્ય દેવી , પદ , ચર , અચર , સ્વપ્ન સરખું લોક .

ધર્મ , અર્થ મુક્તિ ને કામ ,
એહ દેવીપદ રૂપ અસચર નામ ;

મહારે મનથી છુટી આગ ,
મૃગંતૃષ્ણાનો માન્યો અધ્યાસ .

અર્ધજ કર્મ હું તણ્યો , રાય !
કર્મ શુભ અશુભ કહેવાય ;
ત્યાગ તણ્યો મહેં ત્યાગ જ કયો ,
મેલ ખખ્ખા મનથી ઉતયો .

ત્યાં તો સુખ કહું નવ લાય ,
મન્ન થયો અમૃતપદ મહાંય ;
આપે આપ હૃદયપદ એક ,
હું - તું - જગત નહીં વિશેક .

ઘાટે ઘાટ્યું કેમ કહેવાય ?
છગ્ગાધી બોટ્યું નવ લાય ;
ઠલો સાકર લાવે ખાય ,
તેનો સ્વાદ કહ્યો નવ લાય .

ઉત્તમ સ્વપ્ન મૂંગાને થયું ,
કોટિ સ્વર્ગ તણું સુખ લહું ;
હરખ લયો મન જાગે સહી ,
મનમા આનન્દ માયે નહીં .

તે કહેવાને ધણો આંગમે ,
પાછો મનનો મનમાં વિશમે ;
ધાવે અખાંધ ગોને ઘણું ,
પૂંછ હલાવે પોતા તણું .

તેનું મુખ તો તે લહે,
મહાપુરુષ રાજાને, કહે
કેમ કરું ? કેમ કરું ? જો રાય !
મનન કરીને જો મન મહાંય

સત જોતાં, મન જાણે ટળી,
એટલા ઉપર શું કહું વળી !
શું કહું ? શું કહું ? જો ? બૂપ !
આદ અનુપમ સકળ સ્વરૂપ,

એકે ઉપમા દેવા નથી,
સત્ય સત્ય આ વાણી કથી ;
વાણી વિના હું જોલ્યો સાર,
તુચ્છાતીત પરાને પાર .

જો જોલ્યા જો જોલ્યા, રાય !
મહા મહોટી સમસ્યા કહેવાય ;
હવે કહેવાને ના રહી વાણી,
એકે મધે દીવાળી જાણી .

મનના કલ્યાણ ચાહે લોક ,
મુણતા બકતા સર્વે દેશ ;
કેણ કહે કેણ સાંભળે ? !
આપે આપ નિરંજન મળે .

શાસ્તર પુરાણ જ્યાં નહીં વેદ !
મહારૂ - તોરૂ ના મળે લેદ ;

સાંભળુ સાચી કહું, મહન્ત !
તમે છે સાધુશિરોમણી સંત ;
મહે મહાવાયક કીધો અનેક,
પરહંસનો એ જ વિવેક .

પરમહંસ એવું કહી ગયા,
તે હૃદયામાં રાખી રહ્યા ;
જેમ લોભી ધન રાખે ગ્રહી,
મહા નિજ નામ રાખ્યું સહી .

જ્ઞાન - વિજ્ઞાન તણો ગોટો,
પાત્ર વિના નાણું નહીં થોટો (?)
તમે સરીખા મળે ઓયડું,
મૂરખ આગળ મહોં નવ ધડું .

અજગર મુનિ કહે, પ્રજ્ઞાન,
તમે સરીખા કોઈ આવે સાધ,
તેને મુકતા કડું ભંડાર,
અનેક જ્ઞાન વિજ્ઞાન તણા અંગાર .

લાભ મુલાભ થયો અમ તણો,
તમે આળ્યે મને આનન્દ ઘણો ;
રાખી વાત નહીં કડું, રાય,
જોઈ વિચારો અંતર મહાંય .

સાધુ આવે મહને વાધે યર,
જાણીએ મહાસાગરનું પૂર ;

ત્યાં તો નથી જરા એ કહેવાય,
તે માટે અનીર્વચન જ, રાય
કહાચિત્ કહાચિત્ નવ થાય,
વચન તો સત્ય નામ કહેવાય.

અવચન બોલે મિથ્યા નિરાધાર,
નહીં જગત, નહીં સંસાર
હું નહીં, તું નહીં, નહીં જગત્ કે લોક
જે દીસે તે સર્વે લોક

સત્ સ્વરૂપી આ ઝળહળી !
વાણી વેદ શકે નહીં કળી
સાચાનો છે સઘળે પ્રકાશ,
મૂળ સ્વરૂપી છે અવિનાશ

કર ભેડીને કહે કલ્યાણદાસ,
સાચાનો સઘળે પ્રકાશ

હતિ પરમહંસ મહાત્મા કલ્યાણદાસજી વિરચિત
અજગર બોધ સંપૂર્ણ.

ૐ સદ્ગુરુદેવકી જય ।

॥ ૐ શાન્તિઃ । શાન્તિઃ । શાન્તિઃ ॥

यशो मे गतं दिक्षुदानप्रतापा-

जगद्वस्तु सर्वं करे यत्प्रसादात् ।

गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लग्नं , ततः किं० ॥६॥

न भोगेन योगे न वा वाजिरात्रौ

न कान्तासुखे नैव वित्तेषु चित्तम् ।

गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लग्नं , ततः किं० ॥७॥

अरण्येन वा स्वस्य गेहेन कार्ये ,

न देहे मनो वर्तते मे त्वनघ्ये ।

गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लग्नं , ततः किं० ॥८॥

अनर्घ्याणिरत्नानि भुक्तानि सम्यक् ,

समालिङ्गिता कामिनी यामिनोषु ।

गुरोरंघ्रिपद्मे मनश्चेन्न लग्नं , ततः किं० ॥९॥

गुरोरष्टकं यः पठत्पुण्यदेही ,

यतिर्भूपतिर्वह्मचारी च गेही ।

लभेद्वाञ्छितार्थं पदं ब्रह्मसंज्ञं ,

गुरोरुक्तवाक्ये मनो यस्य लग्नम् ॥ १० ॥

इति श्रीमत्प० श्रीमच्छं० गुरोरष्टकं सम्पूर्णम् ॥

* शान्तिः शान्तिः शान्तिः ॥